

HAL
open science

,
Gagik Harutyunyan, Arestakes Simavoryan, Vahram Hovyan, Tigran
Ghanalanyan

► **To cite this version:**

Gagik Harutyunyan, Arestakes Simavoryan, Vahram Hovyan, Tigran Ghanalanyan.
, . 2013, 978-9939-825-22-9. hal-03240585

HAL Id: hal-03240585

<https://hal.science/hal-03240585>

Submitted on 28 May 2021

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ՍՓՅՈՒՌՔԻ
ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ
ՀԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

*Կազմակերպչական խնդիրներ և
համագործակցության հեռանկարներ*

Երևան
2013

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72
Ս 989

Ս 989

Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրությունը. - Եր.:
«Նորավանք» ԳԿՀ, 2013. - 200 էջ:

Հետազոտությունը նվիրված է Սփյուռքի գիտավերլուծական ներուժի բացահայտմանն ու գնահատմանը: Փորձ է կատարվել վերհանել արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող հայկական մտավոր ռեսուրսները: Ձևավորվել է գիտավերլուծական աշխատանքով զբաղվող սփյուռքահայ մասնագետների տվյալների շտեմարան:

Հետազոտության առանցքային խնդիրներից մեկը սփյուռքահայ մտավոր ներուժի ուղղորդումն է ազգային խնդիրների լուծմանը: Այդ նպատակով մշակվել են սփյուռքահայ և հայաստանյան գիտնականների, փորձագետների համագործակցության մեխանիզմներ:

Գիրքը նախատեսված է մասնագետների և ընթերցողների լայն շրջանակի համար:

ՀՏԴ 001
ԳՄԴ 72

ISBN 978-9939-825-22-9

© ՀՀ Սփյուռքի նախարարություն, 2013
© «Նորավանք» ԳԿՀ, 2013

*Գիրքը հրատարակվում է
ՀՀ Մփյուռքի նախարարության դրամաշնորհով,
«Նորավանք» ԳԿՀ Գիտական-փորձագիտական խորհրդի
որոշման հիման վրա*

Հեղինակային խումբ՝
Գագիկ Հարությունյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Տեղեկատվական հետազոտությունների
կենտրոնի ղեկավար

Արեստակես Միմավորյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի ղեկավար

Վահրամ Հովյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի փորձագետ

Տիգրան Ղանալանյան
«Նորավանք» ԳԿՀ Հայագիտական կենտրոնի փորձագետ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ	5
ԳԼՈՒԽ 1 ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	11
ԳԼՈՒԽ 2 ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺԻ ԱՐԴԻ ՊԱՏԿԵՐԸ	24
2.1 Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը	24
2.2 ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրությունը	107
2.3 Գիտավերլուծական ներուժը այլ երկրներում	136
ԳԼՈՒԽ 3 ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ	173
3.1 Միջազգային փորձը	173
3.2 Համագործակցության առաջարկվող ուղիներ	182
ԱՍՓՈՓՈՒՄ	190
ՔԵՅՈՄԵ	193
SUMMARY	196

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Սփյուռք ունեցող երկրներին բնորոշ է համազգային ներուժի համախմբումը հայրենի պետության հովանու ներքո: Նման քաղաքականությունը պայմանավորված է մի շարք նկատառումներով, որոնցից, առաջին հերթին, արժե հիշատակել հետևյալ երկուսը: Նախ՝ Հայրենիքի շուրջ արտերկրի նշանավոր անհատների, կազմակերպությունների, կապիտալի և այլնի համախմբումը լուրջ հիմք է Սփյուռքում ազգային-քաղաքակրթական ինքնության պահպանման և ամրապնդման համար: Երկրորդ կարևոր նկատառումը համազգային խնդիրների լուծման ուղղությամբ Հայրենիքի և Սփյուռքի ջանքերի համատեղումն է:

Արդի փուլում Հայաստանում Սփյուռքի հետ հարաբերությունների սերտացումը և համազգային մարտահրավերների սրումն ավելի հրատապ են դարձնում համազգային ներուժի համախմբման և նպատակային օգտագործման արդյունավետ ուղիների ու ձևաչափերի որոնումները: Թերևս, այդ է պատճառներից մեկը, որ վերջին շրջանում Հայաստանում նույնպես Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության հարցը բարձրացվել է պետական քաղաքականության մակարդակի: Դրա վկայություններից է ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հիմնադրումը 2008թ. հոկտեմբերին:

Հայրենիք-Սփյուռք փոխգործակցության կարևորագույն ասպարեզ է գիտական և ընդհանրապես մտավոր գործունեության բնագավառը: Այս ոլորտում համակարգված աշխատանքը կարող է էապես նպաստել Հայաստանի ու սփյուռքի առջև ծառայած մարտահրավերների դեմ պայքարի արդյունավետությանը:

Մտավոր գործունեության բնագավառում Սփյուռքի հետ փոխգործակցությունը կարող է արդյունավետ լինել միայն գիտական հիմքերի վրա դրված լինելու պարագայում: Այս ասպարեզում գիտական հետազոտությունների և ուսումնասիրությունների հիմնական խնդիրն է գիտության ոլորտում համագրային ներուժի բացահայտումը և արդյունավետ համագործակցության ուղիների վերհանումը: Այս գիտակցությամբ են պայմանավորված վերջին շրջանում ՀՀ պետական կառավարման մարմինների կողմից գործադրվող համապատասխան ջանքերը, որոնցից արժե հիշատակել հետևյալները.

1. ՀՀ Սփյուռքի նախարարության ջանքերով և այլ կառույցների հետ համագործակցությամբ կազմակերպված տարբեր մասնագիտությունների գծով (բժիշկներ, ճարտարապետներ, իրավաբաններ, քաղաքագետներ, հայագետներ և այլն) կազմակերպված համահայկական համաժողովները:
2. 2009թ. մայիսի 7-ին ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատված «Հայ գիտնականների ներուժի համախմբման ծրագիրը», որի իրականացման մեջ ներգրավված են ինչպես ՀՀ կառավարական գերատեսչությունները (ՀՀ Սփյուռքի նախարարություն, ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարար-

րություն, ՀՀ ԿԳՆ ԳՊԿ), այնպես էլ ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիան¹:

3. ՀՀ Մփյուռքի նախարարության պատվերով Մփյուռքի մտավոր ներուժի բացահայտման ուղղությամբ իրականացվող գիտական հետազոտությունները:

Գիտության բազմաբնույթ և բազմազան ոլորտներից կարևորագույնների շարքին է դասվում հասարակական-քաղաքական կյանքի վրա ավելի անմիջական ներգործություն ունեցող գիտաճյուղերի ամբողջությունը, որոնց ներկայացուցիչներն ընդգրկված են ինչպես ակադեմիական, այնպես էլ ավելի կիրառական նշանակություն ունեցող հետազոտական կառույցների՝ «ուղեղային կենտրոնների» գործունեության մեջ: Նրանց ամբողջությունն ընդհանրական առմամբ ընդունված է անվանել վերլուծաբանական հանրություն: Վերջինս կազմում են հիմնականում հումանիտար ոլորտի գիտաճյուղերի ներկայացուցիչները՝ քաղաքագետներ, տնտեսագետներ, սոցիոլոգներ, իրավաբաններ, կրոնագետներ և այլք: Թեև գիտավերլուծական աշխատանքում գլխավորապես ներգրավված են հումանիտար ոլորտի մասնագետները, այնուամենայնիվ, բնագիտական ոլորտի մասնագետները նույնպես կարող են լուրջ նպաստ բերել այդ ասպարեզում: Եվ պատահական չէ, որ մեծամասնություն կազմող հումանիտար ոլորտի մասնագետների կողքին գիտավերլուծական հանրության մեջ ակտիվ գործունեություն են ծավալում նաև բնագիտական ոլորտի մասնագետները:

¹Տե՛ս ՀՀ կառավարության որոշումը Հայ գիտնականների ներուժի համախմբման ծրագիրը հաստատելու մասին (30.04.2009 N 459-ն), <https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/16059/>

Ինչ վերաբերում է հայկական Մփյուռքին, ապա այստեղ առկա են արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող մասնագետներ, որոնք կազմում են հայկական գիտավերլուծական հանրությունը Մփյուռքում: Վերջինիս հետ համագործակցությունը և նրա ներգրավումը համազգային խնդիրների լուծման գործին էական օգուտներ կարող են բերել Հայաստանին և Մփյուռքին:

Մույն աշխատության գլխավոր նպատակն է Մփյուռքի գիտավերլուծական հանրության ներուժի բացահայտումը և գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Մփյուռք համակարգված փոխգործակցության ուղիների և ձևաչափերի մշակումը:

Նշենք, որ գիտավերլուծական գործունեության բնագավառում Հայրենիք-Մփյուռք համագործակցության ուղղությամբ իրականացվել են որոշակի գործնական քայլեր: Դրանցից, առաջին հերթին, կարևոր ենք համարում հիշատակել 2012թ. նոյեմբերին Երևանում ՀՀ Մփյուռքի նախարարության, ԵՊՀ-ի և «Նորավանք» ԳԿՀ-ի կողմից կազմակերպված «21-րդ դարի մարտահրավերները և Հայաստանի անվտանգության հիմնախնդիրները» խորագիրը կրող Քաղաքագետների և միջազգայնագետների համահայկական համաժողովը, որը մեծ նշանակություն ունեցավ Մփյուռքի գիտավերլուծական հանրության մի շարք ներկայացուցիչների հետ ծանոթանալու և նրանց հետ մասնագիտական հարաբերություններ հաստատելու տեսանկյունից:

Գիտավերլուծական աշխատանքում Հայրենիք-Մփյուռք համագործակցության խթանմանն էր ուղղված նաև Մփյուռքի

մտավորականների ներգրավումը «Նորավանք» ԳԿՀ գործունեության մեջ: Այս տեսակետից հիշարժան են Սփյուռքի մտավորականների մասնակցությամբ հիմնադրամում կազմակերպված դասախոսություններն ու աշխատաժողովները, որոնց ընթացքում արտերկրի մեր հայրենակիցները հանդես են եկել զեկույցներով ու ելույթներով:

Մույն հետազոտության հիմնական մեթոդաբանությունը կազմել են համացանցից և այլ աղբյուրներից արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող ազգությամբ հայ գիտնականների և փորձագետների մասին տեղեկատվության հավաքումը և համակարգումը, նրանց մասին տվյալների շտեմարանի ձևավորումը, ստացված տվյալների վերլուծությունը, տարբեր չափանիշներով (ըստ մասնագիտությունների, գիտական աստիճանների և այլն) հայ գիտնականների և փորձագետների դասակարգումը, գիտավերլուծական գործունեության կազմակերպման և այս ասպարեզում համագործակցության վերաբերյալ գրականության ուսումնասիրությունը և այլն: Ակնհայտ է, սակայն, որ սույն հետազոտության արդյունքները չեն կարող հավակնել սպառիչ լինելուն, քանի որ հնարավոր չէ մեկ աշխատության մեջ ներկայացնել Սփյուռքի ողջ գիտավերլուծական ներուժը:

Առաջին գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է հետաքրքրություն ներկայացնող հիմնահարցի հետ կապված ներկա իրավիճակին և խնդիրներին: Երկրորդ գլուխը նվիրված է արտերկրի հայկական գիտավերլուծական հանրության ներուժի բացահայտմանը: Երրորդ գլուխը նվիրված է գիտավերլուծական

աշխատանքի բնագավառում Հայաստան-Սփյուռք փոխգործակցության ուղիների և ձևաչափերի վերհանմանը:

Վերջում ցանկանում ենք շնորհակալություն հայտնել մեզ հետ պատրաստակամորեն համագործակցած՝ Սփյուռքի մեր գործընկերներ Տիգրան Եկալյանին, Միհրան Դաբաղին և այլոց, որոնց տրամադրած տեղեկատվությունը և խորհրդատվությունը խիստ արժեքավոր նշանակություն ունեցան աշխատանքի կայացման համար:

ԳԼՈՒԽ 1

ՄՓՅՈՒՌՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Արդի ժամանակաշրջանում ազգային-քաղաքակրթական և պետական համակարգերի անվտանգությունը, արդյունավետությունն ու մրցունակությունը պայմանավորված են այդ համակարգերի ունեցած մտավոր ռեսուրսների քանակով, որակով, դրանք կազմակերպելու և իրենց շահերին համապատասխան նպատակաուղղված կիրառելու ունակությամբ: Հայտնի է նաև, որ բացի ավանդական գիտակրթական կառույցներից, ակադեմիական բնույթի ինստիտուտներից և բուհական հաստատություններից, մտավոր ռեսուրսների կազմակերպման կարևոր ձևաչափ են հանդիսանում հատուկ հետազոտական կենտրոնները: Նման կառույցները տեղեկատվական դաշտում ընդունված է անվանել «ուղեղային կենտրոններ» (ՈւԿ): Հատկանշական է, որ Արևմուտքում ՈւԿ-ներն ավելի հաճախ կոչվում են «մտքի ֆաբրիկաներ», «ազգային շահ արտադրող» կամ «գաղափարախոսություն ստեղծող» կազմակերպություններ՝ այդպիսով ստանալով ավելի դինամիկ իմաստ: Բնորոշ է նաև, որ կայացած ՈւԿ-ների կառուցվածքում հաճախ տեղ են գտնում նաև կրթական կենտրոններ, որոնց նպատակն է ազգային ընտրանին համալրել ստեղծագործ և մասնագիտորեն լավ պատրաստված կադրերով:

Աշխարհի առաջատար երկրներում պետական քաղաքականություն իրականացնող մարմինները, կուսակցությունները և այլ քաղաքական ակտորները, իրենց գործնական քաղաքականությունն իրականացնելիս, հիմնվում են ակադեմիական կառույցների, ինչպես նաև վերլուծական կամ «ուղեղային կենտրոնների» իրականացրած մշակումների ու վերլուծությունների վրա: Այլ կերպ ասած՝ գիտական և փորձագիտական հանրության մտավոր արտադրանքը հաճախ պայմանավորում է իշխանությունների ընդունած որոշումների բնույթն ու բովանդակությունը: Այս տեսանկյունից դժվար է գերազնահատել մտավոր ներուժի ազդեցությունը գործնական քաղաքականության վրա:

Դասական ՈւԿ-ների (որպես այդպիսին ավանդաբար ընդունված է համարել Երկրորդ համաշխարհայինից հետո ստեղծված և իրենց հանրությունում արդեն ինստիտուցիոնալ կարգավիճակ ձեռք բերած ՈւԿ-ները) խնդիրն է ազգային անվտանգության (ԱԱ) համատեքստում նորարարական գաղափարներ, հեռանկարային նախագծեր, հայեցակարգեր, տարաբնույթ ռազմավարական–մարտավարական մշակումներ, փորձագիտական խորհրդատվություններ տրամադրել պետական–քաղաքական (հաճախ՝ նաև հոգևոր) կառույցներին և ազգային ուղղվածություն ունեցող կապիտալը ներկայացնող ընկերություններին¹: Օրինակ, ամերիկյան ՌԵՆԴ-ին են պատկանում «տեղեկատվական պատերազմ», «ցանցակենտրոն–տեղեկատվական համակարգ» հասկացությունների ձևավորումը, դրանց հետագա հայեցակարգային կատարելագործումը և կիրառա-

¹ *Арутюнян Г.*, Распад системы и формирование будущего. Ереван, 2011.

կան տեխնոլոգիաների վերածումը: Համարվում է, որ նաև նման մշակումների շնորհիվ է, որ Միացյալ Նահանգներն առաջատար դիրքեր է գրավում գլոբալ հարթությունում:

ՈւԿ-ների արդյունավետ գործունեությունը հնարավոր է միայն այն հանրություններում, որտեղ առկա են, մասնավորապես, հետևյալ պայմանները.

1. Պետական-քաղաքական և տնտեսական համակարգում ԱԱ համատեքստում մտավոր ռեսուրսների գործոնի կարևորության ըմբռնումը, այդ ոլորտին անհրաժեշտ ռեսուրսներ տրամադրելու կամքը և կարողությունը¹,
2. պետական-քաղաքական համակարգի կողմից ՈւԿ-ների գործունեությունն ազգային շահերի համաձայն ուղղորդելը², ինչպես նաև ՈւԿ-ներից ստացված արդյունքները գործնական հարթությունում կիրառելու՝ այդ համակարգի կազմակերպչական ունակությունը,
3. ՈւԿ-ները սնուցող համապատասխան ակադեմիական և բուհական միջավայրի առկայությունը,
4. ՈւԿ-պետություն, ազգային կապիտալ-ակադեմիական և բուհական գիտություն օղակների փոխհարաբերություններն ապահովող արդյունավետ մեխանիզմների առկայությունը:

¹Դա չի բացառում, որ որոշ ՈւԿ-ներ կայացման և զարգացման որոշակի փուլում իրենց ինովացիոն մշակումների հիման վրա սկսում են իրագործել նաև կոմերցիոն նախագծեր կամ նման նախագծերի համար ստեղծում են համապատասխան մասնաճյուղեր կամ ընկերություններ: Մասնավորապես, շրջանառության մեջ գտնվող համակարգչային «ռազմավարական խաղերի» մի մասը նման գործունեության արդյունք է:

²Հատկանշական է, որ վերլուծաբանական գրականությունում կարելի է հանդիպել այն տեսակետին, թե որոշ երկրների ՈւԿ-ներին այսօր հատուկ են նաև կորպորատիվ շահեր, որոնք որոշ պարագաներում կարող են ավելի գերադասվել, քան ազգային շահերը:

Որպես կանոն, տվյալ պետության ՈւԿ-ներն ունեն ցանցային բնութագիր և գործում են փոխլրացման սկզբունքների համաձայն: Նման համագործակցությունը խիստ արդյունավետ է և հաճախ հանգեցնում է սիներգետիկ էֆեկտների: Նկատենք, որ ՈւԿ-ների համակարգի ստեղծումն աշխատատար և երկարատև գործընթաց է. այն պահանջում է համապատասխան «դպրոցների» և ավանդույթների ձևավորում, կրեատիվ կադրերի պատրաստման տարաբնույթ մեթոդիկաների կիրառում (օրինակ, ամերիկյան ՌԵՆԴ կորպորացիան շնորհալի հետազոտողների «բացահայտումը» նախընտրում է սկսել դպրոցներից) ու, թերևս ամենակարևորը, հանրության կողմից նման ՈւԿ-ների անհրաժեշտության գիտակցություն:

Պետք է նաև ամրագրել, որ ՈւԿ-ների համակարգը հիմնվել և առավել զարգացած ու ինստիտուցիոնալ բնույթ է ընդունել Միացյալ Նահանգներում: Միննույն ժամանակ, այսօր գրեթե բոլոր կայացած երկրներում հիմնվել են նմանատիպ կառույցներ, որոնք ունեն իրենց հանրություններին բնորոշ առանձնահատկություններ: Համաձայն փորձագիտական մոտեցումների, ՈւԿ-ների համակարգի կայացածությունը տվյալ հանրության ԱԱ կարևորագույն ցուցիչներից է: Եթե անգամ նման պնդումը դիտարկենք ֆորմալ տեսանկյունից, ապա այն արդարացված է. մտավոր ռեսուրսները տեղեկատվական անվտանգության (SU) գլխավոր բաղադրիչներից են, իսկ SU գործոնի անտեսումը տեղեկատվական դարաշրջանում խիստ խոցելի է դարձնում ցանկացած հանրության ԱԱ համակարգը:

Նպատակ ունենալով դիտարկել հայկական մտավոր ռեսուրսների կազմակերպման խնդիրները՝ հնարավոր չէ չանդրա-

դառնալ խորհրդային գիտական համակարգին, որի մասն էին կազմում ՀՀ-ում գործող հետազոտական կառույցները: ԽՍՀՄ-ում գործում էին մի շարք կազմակերպություններ, որոնք, կրելով խորհրդային համակարգին բնորոշ յուրահատկությունները, այս կամ այն չափով իրագործում էին ՈւԿ-ներին բնորոշ գործունեություն: Որոշ պարագաներում նման կառույցները ներկայացնում էին ակադեմիական ինստիտուտներ. այդպիսին է, օրինակ, Ռուսաստանի ԳԱ ԱՄՆ և Կանադայի ինստիտուտը, որը հաջողությամբ գործում է առայսօր: Այդօրինակ ՈւԿ-ները, գլխավորապես տեղակայված լինելով Մոսկվայում, անմիջականորեն սպասարկում էին տերության քաղաքական ղեկավարությանը՝ «կենտրոնին», որը բացարձակ մենասեր էր արտաքին և ներքին քաղաքականության ոլորտում: Միութենական հանրապետությունների ղեկավարությունն ընդամենը կատարում էր «կենտրոնի» դիրեկտիվները և ՈւԿ-ների կարիքը չունեի և, անգամ ցանկության ու կարիքի պարագայում, թերևս, չէր էլ կարող ունենալ նման կառույցներ: Այդպիսով՝ ՈւԿ-ների տիպի կառույցների ստեղծման և գործունեության կազմակերպման մշակույթը, բացառությամբ սակավաթիվ ղեկավարի, միութենական հանրապետություններում, դրանց թվում՝ Հայաստանում, չէր ձևավորվում¹: Այդ համատեքստում առանձնահատուկ տեղ էին գրավում ուսումնասիրությունները հայկական Սփյուռքի ուղղությամբ, որի կարևորությունը «կենտրոնն» ըմբռնում էր, և, բնականորեն, ոլորտի «պատվերները» Երևանին էին «իջեցվում»:

¹ Հարկ է նշել, որ իրադրությունն այլ էր, օրինակ, բնագիտության ոլորտում, որտեղ առանձին անհատների և ազգային հատկանիշների շնորհիվ, Երկրորդ հանրապետությունում գործում էին համամիութենական, իսկ երբեմն անգամ՝ համաշխարհային մակարդակի առաջատար գիտական կենտրոններ:

ԽՄՀՄ փլուզմանը զուգընթաց, կազմալուծվեց նաև խորհրդային գիտական համակարգը: Բավական է նշել, որ Երրորդ հանրապետությունում այսօր գիտությանը հատկացվում է \$20-30 մլն, մինչդեռ նախորդ դարի 80-ականներին ոլորտի ֆինանսավորումը կազմում էր շուրջ \$600 մլն¹: Միննույն ժամանակ, այսօր հանրապետությունում գործում են ՈւԿ-ների տիպի ավելի քան 30 հաստատություններ, որոնք, սակայն, պատվերներ և համապատասխան նյութական աջակցություն ստանում են այլ երկրներից և միջազգային կազմակերպություններից: Նման հաստատությունների աշխատանքները նպատակաուղղված են դեպի իրենց պատվիրատուները և, այսպիսով, միշտ չէ, որ կարող են սպասարկել մեր ազգային շահերը: Սակայն դա չի նշանակում, թե պետք է անտեսել այդ կենտրոնների գործունեությունը և չփորձել օգտագործել դրանք հանուն մեր պետական շահերի. դա հատկապես վերաբերում է սոցիոլոգիական և տնտեսագիտական ոլորտի հետազոտություններին, որոնց արդյունքների համալիր վերլուծությունը պետք է որ օգտակար լինի: Այլ խնդիր է, որ այդ արդյունքները միշտ չէ, որ հասանալի են հանրությանը:

¹ Միննույն ժամանակ, տպավորությունն այնպիսին է, որ անգամ այդ սուղ միջոցները, մասնավորապես՝ հումանիտար ոլորտում, միշտ չէ, որ նպատակաուղղված են տնօրինվում: Երբեմն ֆինանսավորվում են հետազոտություններ, որոնք հրատապ չեն և նույնիսկ մարզինալ բնույթ են կրում, իսկ սփռված Հայության հիմնախնդիրների հետազոտություններն անտեսվել են և միայն վերջերս են սկսել վերականգնվել՝ շնորհիվ նորաստեղծ Սփյուռքի նախարարության ջանքերի: Հատկանշական է նաև, որ չնայած ֆինանսավորման ծավալների նվազմանը, բնավ չի պակասել գիտական կոչումներ ստացողների թիվը. այդ գործընթացն այսօր ակնհայտորեն այլ, ոչ գիտական իմաստավորում է ստացել:

2000 թվականից, երբ հանրապետության տնտեսությունը սկսեց վերականգնվել, իշխանության որոշ օղակների և ընտրանու առանձին ներկայացուցիչների նախաձեռնությամբ հիմնվեցին նաև ազգային պատվերներ կատարող ՈւԿ-ներ: Նշենք, որ դրանց գործունեության սկզբնական փուլում կային բազմաթիվ անբարենպաստ գործոններ, որոնցից են.

1. պետական-ազգային-քաղաքական մարմինների, ինչպես նաև բիզնես կառույցների թերահավատությունը մտավոր, հատկապես՝ հայրենական¹ մտավոր «արտադրանքի» նկատմամբ,
2. ազգային գիտության անբավարար վիճակը, հատկապես ԱԱ տեսանկյունից հրատապ ոլորտներում, ինչն իր հերթին պայմանավորում է վերլուծաբանական հանրության ոչ այնքան բավարար մակարդակը,
3. ՈւԿ կառույցների ձևավորման և ղեկավարման մշակույթի ընդհանուր պակասը քաղաքական էլիտայում և փորձագիտական հանրությունում:

Ներկայումս իրավիճակը մասամբ բարելավվել է, չնայած որոշ անբարենպաստ հանգամանքներ (հատկապես ազգային գիտության անմխիթար կարգավիճակը) շարունակական բնույթ են կրում: Միննույն ժամանակ, արձանագրված առաջխաղացումը դեռևս դժվար է բավարար համարել: Եղած հիմնախնդիրներից առանձնացնենք հետևյալները.

¹Նման իրողությունը փորձագիտական հանրությունում ընդունված է որակել որպես «ներմուծողի» հոգեբանության արտահայտություն: Սակայն Հայության պարագայում այդօրինակ թերահավատությունը բնորոշ է նաև Սփյուռքի ազգային և տնտեսական կառույցների ներկայացուցիչներին:

- ՈւԿ-ների մշակումների արդյունքները, օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով, էական ազդեցություն չեն գործում պետական-քաղաքական էլիտայի ու հասարակության գործունեության վրա, այսինքն՝ հայրենական ՈւԿ-ները դեռևս չեն վերածվել ինստիտուցիոնալ կառույցների,
- ՀՀ-ում գործող ՈւԿ-ների թեմատիկ ուղղվածությունն ազգային շահերի համատեքստում երբեմն օպտիմալ չէ, նրանց ընդհանրական գործունեությունը դժվար է անվանել համակարգված: Չնայած իրենց սակավությանը՝ ՀՀ ՈւԿ-ները միմյանց հետ անբավարար են համագործակցում, իսկ ցանցային աշխատատեղեր դեռևս չի ձևավորվել,
- ԱԱ համատեքստում իրագործվող տեսական-գործնական մշակումների արդյունավետությունն այսօր պայմանավորված է տարաբնույթ մեթոդների յուրացման և կիրառման հնարավորությունով, մինչդեռ դրանց ձեռքբերումը և համապատասխան կադրերի պատրաստումը խիստ ծախսատար գործընթացներ են, որոնց համար միշտ չէ, որ հնարավոր է ստանալ պետական աջակցություն,
- ազգային կապիտալի ներկայացուցիչների մի զգալի մասում դեռևս չի ձևավորվել ՈւԿ-ների անհրաժեշտության և կարևորության գիտակցությունը:

Հայության մտավոր ռեսուրսների մի զգալի մասն էլ գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս: Բնակվելով աշխարհի տարբեր, այդ թվում նաև առաջատար երկրներում՝ հայազգի մտավորականության ներկայացուցիչներն ընդգրկված են այդ երկրների գիտական և վերլուծական կառույցների գործու-

նեության մեջ: Նրանք կարևոր դերակատարում ունեն ԱՄՆ, Ռուսաստանի, Եվրոպական և այլ երկրների հետազոտական ու ակադեմիական կառույցներում, ինչպես նաև գործնական քաղաքականության վրա անմիջական ազդեցություն ունեցող վերլուծական կառույցներում՝ «ուղեղային կենտրոններում»:

Նրանցից շատերը զգալի հաջողությունների են հասել. օրինակ, կարելի է նշել ԱՄՆ Քարնեգիի հիմնադրամի նախագահ Վարդան Գրեգորյանին, Բարուխի քոլեջի դեկան Երվանդ Աբրահամյանին, Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտի (MIT) պրոֆեսոր Տարոն Աջեմոլլուին, Գերմանիայի Բոխում քաղաքի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետին առընթեր Սփյուռքի և Ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն, դոկտոր, պրոֆեսոր Միհրան Դաբաղին, ՌԴ ԳԱ Համաշխարհային պատմության ինստիտուտի տնօրեն Ալեքսանդր Չուբարյանին և այլոց: Արտերկրի հայության մտավոր ներուժը (թե՛ ակադեմիական և թե՛ փորձագիտական ոլորտներում), արդյունավետ օգտագործվելու պարագայում, կարող է զգալի օգուտներ բերել թե՛ Հայաստանին, թե՛ Սփյուռքին: Լինելով աշխարհի առաջատար տերությունների գիտական և փորձագիտական հանրությունների մի մասը՝

- նրանք ավելի լավ են տեղեկացված իրենց երկրներում տիրող քաղաքական իրավիճակին, ներքին և արտաքին քաղաքական գործընթացներին և դրանց միտումներին, իշխանությունների և ընդդիմության տրամադրություններին և այլն, ինչը, եթե ոչ անմիջականորեն, ապա միջնորդավորված կերպով անդրադառնում է մեր տարածաշրջանում տիրող քաղաքական իրավիճակի, այդ թվում նաև Հայաստանի տարածաշրջանային դրության վրա,

- նրանցից շատերը համաշխարհային գործընթացներից, աշխարհի այս կամ այն տարածաշրջանում կամ երկրում տեղի ունեցող կամ սպասվելիք իրադարձություններից տեղեկացված լինելու շատ ավելի լայն հնարավորություններ և հասանելիություն ունեն, քան հայաստանյան գիտական կամ փորձագիտական շրջանակները, իսկ գլոբալացման ներկա պայմաններում աշխարհի տարբեր կետերում տեղի ունեցող իրադարձությունները, համաշխարհային գործընթացները՝ առավել ևս, չեն կարող չազդել նաև ՀՀ քաղաքական, տնտեսական դրության վրա,
- սփյուռքահայ գիտնականներն ու փորձագետներն իրենց երկրների գիտական և փորձագիտական մշակույթի ու փորձի (ամերիկյան, ռուսական, եվրոպական և այլն) կրողներն են, ինչի փոխառումը կամ ներմուծումը Հայաստան կարող է զգալիորեն հարստացնել տեղի գիտական և փորձագիտական մշակույթն ու փորձը՝ էապես մեծացնելով հայաստանյան նոր ձևավորվող փորձագիտական դպրոցի մտավոր կարողությունները:

Սփյուռքի մտավոր ներուժի արդյունավետ օգտագործումն ի նպաստ ազգային շահերի ենթադրում է այդ ներուժի հետ որոշակի աշխատանքի ծավալում՝ հիմնված մանրամասն հետազոտությունների և վերլուծությունների վրա: Այստեղ կարևոր են երկու առանցքային քայլեր.

1. *Ներուժի հաշվառում*, որի նպատակն է հստակ պատկերացում կազմել Սփյուռքում առկա հայկական գիտավերլուծական հանրության, նրա մտավոր կարողությունների մասին:

2. Արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմների մշակում, որի նպատակը Մփյուռքի հայկական գիտական և փորձագիտական հանրության ներուժն առավելագույնս ազգային շահերին ծառայեցնելն է: Խնդիրը ենթադրում է տարբեր երկրներում, կառույցներում և մասնագիտական ոլորտներում ընդգրկված անհատ հայ գիտնականներին և փորձագետներին մեկ միասնական «հարկի» տակ համախմբելու, նրանց միջև, ինչպես նաև Հայաստանի գիտական և փորձագիտական հանրության հետ տարբեր ձևաչափերով կապերի և համագործակցության հաստատման ու ամրապնդման ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ մեխանիզմների մշակում: Պետք է նշել, որ հայ իրականության մեջ կատարվել են որոշակի հետազոտություններ արտերկրի հայկական մտավոր ներուժի հաշվառման ուղղությամբ¹: Մակայն համապարփակ ուսումնասիրություն այս ուղղությամբ առայսօր դեռևս իրականացված չէ:

Եթե գիտական շրջանակներում ընդգրկված մեր հայրենակիցների հաշվառման ուղղությամբ, թեկուզ ոչ համապարփակ, բայց որոշակի հետազոտություններ այս կամ այն չափով արվել են, ապա փորձագիտական շրջանակներում ընդգրկված հայկական մտավոր ներուժի բացահայտման գործը դեռևս, կարելի է ասել, լիովին բաց է: Բաց է նաև այդ ներուժն առավել արդյունա-

¹ Տե՛ս, օրինակ, «Հայկական համայնքների ինքնակազմակերպման խնդիրները Հարավային Ռուսաստանում» հետազոտությունը (Երևան, 2010թ.), ԳՊԿ-ի կողմից ստեղծված՝ արտերկրի հայ գիտնականների վերաբերյալ տվյալների բազան, http://scs.am/uploads/Gitakan_qaxaqakanutyun/otarerarkrya_hay_gitnakanner.pdf:

վետությամբ Հայաստանի և Հայության շահերին ծառայեցնելու մեխանիզմների վերհանման գործը:

Հայաստանը մշտապես վարել է Հայրենիքի հովանու ներքո Հայության մտավոր ներուժի համախմբման և այն ազգային շահերին ծառայեցնելու քաղաքականություն: Այդ նպատակով են թե՛ Առաջին և թե՛ Երկրորդ հանրապետություններում կազմակերպվել արտերկրում բնակվող հայկական մտավոր, քաղաքական, զինվորական և այլ շրջանակների ներկայացուցիչների «հայրենադարձության» ծրագրեր: Օրինակ, 1920-ական թթ. Ալ.Մյասնիկյանի կողմից իրականացված արտերկրի հայկական մտավորական ռեսուրսների մի մասի վերադարձը նորաստեղծ Խորհրդային Հայաստան և նրանց մեծ ավանդը վերջինիս զարգացման գործում՝ այդ քաղաքականության ամենավառ դրսևորումներից են:

Մեր օրերում համաշխարհային նոր իրողությունները ենթադրում են Հայության ներուժի համախմբման ավանդական ձևերին ու եղանակներին ավելացնել նորերը: Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցային միջոցների զարգացմամբ պայմանավորված՝ ցանցային կառույցների հետզհետե աճող դերը հանրային կյանքում հարկադրում է Հայաստանի Երրորդ Հանրապետության պատկան մարմիններին գործնական կյանքում կիրառել Սփյուռքի ներուժի համախմբման և արդյունավետ օգտագործման համապատասխան մեխանիզմներ:

Արտերկրի գիտավերլուծական կառույցներում ընդգրկված հայ փորձագետների հետ համագործակցությունը հիմնականում իրականացվում է առանձին անհատների, պետական և

ոչ պետական կազմակերպությունների (ՀԿ-ներ և այլն) նախա-
ձեռնությամբ, ինչը շատ փոքր տոկոս է կազմում: Մինչդեռ հա-
մակարգված մոտեցման դեպքում հնարավոր է այդ հանրային
հետ ձևավորել ընդհանուր աշխատանքային պլատֆորմ՝ համա-
գործակցության ավելի լայն ու սահուն մեխանիզմներով: Սույն
հանգամանքը հրատապ է դարձնում արտերկրի հայ գիտա-
վերլուծական ներուժի հաշվառման խնդիրը, որի լուծումը
ենթադրում է հետևյալ քայլերը.

- *Միջուռքի ակադեմիական և փորձագիտական ռեսուրսնե-
րի բացահայտում:* Այս ոլորտում իրականացվող առաջա-
դրանքն է՝ հայտնաբերել հումանիտար գիտությունների
ասպարեզում արտերկրի ակադեմիական և վերլուծական
կառույցներում ընդգրկված հայ մասնագետներին՝ քաղա-
քագետներ, սոցիոլոգներ, տնտեսագետներ, իրավաբան-
ներ, պատմաբաններ և այլն:
- *Հումանիտար ոլորտում Միջուռքի ակադեմիական և վեր-
լուծաբանական ներուժի գնահատում:* Սա ենթադրում է
հայ մասնագետների տվյալների բազայի ստեղծում, նրանց
դասակարգում՝ ըստ գիտական աստիճանների, մասնագի-
տական ձեռքբերումների, երկրների, մասնագիտություն-
ների, ակադեմիական և վերլուծական կառույցների և այլն:

ԳԼՈՒԽ 2 ՍՓՅՈՒՈՔԻ ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺԻ ԱՐԴԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

2.1 Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը

Ռուսաստանի հայ համայնքը հայկական Սփյուռքի ամենահին և ամենաստվար համայնքներից է: Համաձայն ոչ պաշտոնական տվյալների, այստեղ բնակվող հայերի թիվը կազմում է մոտ 2.5 մլն մարդ: Միաժամանակ, Ռուսաստանի հայ համայնքի բնորոշ գծերից մեկը նրա խոր ինտեգրվածությունն է ռուսաստանյան հասարակությունում:

Ռուսաստանի հայ համայնքի ստվարաթվության, ինչպես նաև այնտեղի հասարակության մեջ նրա խոր ինտեգրվածության հիմքում ընկած են մի շարք օբյեկտիվ գործոններ, որոնցից առաջինների թվում կարելի է հիշատակել այն հանգամանքը, որ դեռևս ոչ վաղ անցյալում երկու երկրները (Հայաստանը և Ռուսաստանը) գտնվել են մեկ պետական կազմավորման՝ Ռուսական կայսրության, ապա՝ Խորհրդային Միության կազմում: Այս հանգամանքն ակտիվացրել է բնակչության տեղաշարժը երկու երկրների, ինչպես նաև քաղաքակրթական և մշակութային մերձեցումը հայ և ռուս ժողովուրդների միջև: Հայերի՝ ռուսերենի իմացության բարձր մակարդակն էապես դյուրինացրել է երկու ժողովուրդների փոխադարձ շփումները:

Հետխորհրդային շրջանում ևս նախկին հարաբերությունների ավանդույթը, հայերի մեծ հոսքը դեպի Ռուսաստան (ինչպես արտագնա աշխատանքի, այնպես էլ տնական բնակության նպատակով), ինչպես նաև հետխորհրդային երկրների միջև տարատեսակ ինտեգրացիոն նախագծերը (ԱՊՀ և այլն), որոնց մասնակից է եղել նաև Հայաստանը, թույլ տվեցին պահպանել և նոր լիցք հաղորդել նախկին հարաբերություններին, ինչն էլ, իր հերթին, նպաստավոր պայմաններ ստեղծեց Ռուսաստանի հայ համայնքի պահպանման և ծաղկման համար:

Ռուսաստանյան հասարակության մեջ հայ համայնքի ինտեգրվածության ցուցիչն է հայերի բարձր դիրքերի հասնելն այդ երկրում: Հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր բնագավառներում (գիտություն, քաղաքականություն, տնտեսություն, մշակույթ, ռազմական գործ և այլն) ռուսաստանաբնակ հայերն ունեցել են ականավոր ներկայացուցիչներ, ինչը հիմք է տվել մասնագետներին հայերին դասելու Ռուսաստանի պետականակերտ ազգերի շարքում:

Պետք է նշել, որ Ռուսաստանում բարձր դիրքերի հասած հայերի զգալի մասը ոչ միայն նպաստել է այդ երկրի շենացմանը, այլև, անհրաժեշտության դեպքում, պատրաստակամորեն իր ծառայություններն է մատուցել նաև Մայր հայրենիքին: Բավական է հիշել միայն խորհրդային բանակի սպայակազմի հայազգի ներկայացուցիչներ Նորատ Տեր-Գրիգորյանցի, Գուրգեն Դալիբալթայանի, Քրիստավոր Իվանյանի և այլոց ներդրումը նորանկախ Հայաստանի պաշտպանության կազմակերպման, բանակաշինության և դարաբաղյան պատերազմում տարած հաղթանակի գործում: Անուրանալի է նաև Ռուսաստանում հա-

ջողությունների հասած հայազգի գործարարների նպաստը Հայրենիքի շենացման գործին ինչպես տնտեսական ներդրումների, այնպես էլ բարեգործության միջոցով:

Մեզ հետաքրքրող գիտության հումանիտար ոլորտը նույնպես աչքի է ընկնում Ռուսաստանի հայ համայնքի ակտիվ ներկայացվածությամբ: Այս ասպարեզում նույնպես կան մեծաթիվ հայեր, որոնք կարող են կազմել Ռուսաստանի հայության գիտա-փորձագիտական հանրությունը կամ գիտավերլուծական ներուժը: Խոսքը Ռուսաստանի գիտական և վերլուծական կառույցների աշխատանքներում ընդգրկված այն հայ գիտնականների և վերլուծաբանների մասին է, որոնց մտավոր գործունեությունն, արդյունավետ համագործակցության դեպքում, կարող է կիրառական նշանակություն ունենալ համազգային խնդիրների լուծման տեսակետից:

Ռուսաստանի հայ համայնքի գիտա-փորձագիտական հանրությունը ներկայացնելուց առաջ անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խոսքով անդրադառնալ հայերի ներկայացվածությանն այդ երկրի գիտական և փորձագիտական կառույցների գործունեության մեջ:

Գիտության հումանիտար ճյուղերը ներկայացնող ռուսաստանաբնակ հայերը՝ չնայած գիտական կառույցներում քանակական գերակշռությանը, ընդգրկված չեն միայն կամ գերակշռաբար ակադեմիական հետազոտություններում՝ զերծ մնալով կիրառական բնույթի աշխատանքներից: Նախ՝ ժամանակակից աշխարհում տեղի է ունենում ակադեմիական և կիրառական գիտությունների մերձեցում: Աստիճանաբար ջնջվում են սահմանները կիրառական և ակադեմիական հետազոտություն-

ների միջև, քանի որ դրանք դառնում են մեկ համակարգի անբաժանելի մասեր՝ փոխալայմանավորելով միմյանց: Ակադեմիական հետազոտությունների արդյունքները ներդրվում և օգտագործվում են կիրառական հետազոտությունների բնագավառում, իսկ կիրառական հետազոտությունների արդյունքները հակադարձ կապի միջոցով հիմք են հանդիսանում տեսական-ակադեմիական մշակումների համար:

Ակնհայտ է նաև, որ պետական կառավարման մարմիններին առընթեր գործող գիտական կառույցները չեն կարող լինել գուտ ակադեմիական հետազոտություններով զբաղվող հաստատություններ: Դրանց առաքելությունը, բացի ակադեմիական հետազոտություններից, նաև պետական կառավարման մարմինների համար կադրեր պատրաստելն է, ինչպես նաև տարատեսակ հետազոտությունների, վերլուծությունների, մշակումների միջոցով վերջիններիս գործունեության ինտելեկտուալ ապահովումը: Սույն հանգամանքը հույժ կիրառական է դարձնում հիշյալ կառույցների գործունեությունը՝ մեկ անգամ ևս փաստելով ակադեմիական և կիրառական գիտությունների մերձեցման մասին:

Ռուսաստանի հայության գիտավերլուծական ներուժը նպատակահարմար է ներկայացնել մի քանի չափորոշիչներով: Խոսքը վերաբերում է գիտավերլուծական գործունեության մեջ ընդգրկված մեր հայրենակիցների մասնագիտություններին (թե ինչ համամասնություն ունեն առանձին մասնագիտությունների ներկայացուցիչները՝ տնտեսագետները, քաղաքագետները, սոցիոլոգները, պատմաբանները և այլն), գիտական աստիճաններին և այլն:

Աշխատանքում հաշվարկվել է ռուսաստանյան գիտավերլուծական գործունեության մեջ ներգրավված ավելի քան 200 հայ մասնագետ: Պարզ է, որ Ռուսաստանում գիտական և փորձագիտական գործունեությամբ զբաղվող հայերի թիվն անհամեմատ ավելին է, և ոչ մի գիտական հետազոտություն չի կարող սպառիչ կերպով ցույց տալ այդ մարդկանց իրական թվաքանակը: Հետևաբար, մեր ներկայացրած տվյալները նույնպես չեն կարող հավակնել սպառիչ լինելու և վերաբերում են միայն հետազոտության շրջանակներում հաշվառված և ուսումնասիրված մարդկանց: Այնուամենայնիվ, դրանք թեկուզ մոտավոր կերպով կարող են որոշակի լույս սփռել Ռուսաստանի հայ համայնքի գիտավերլուծական հանրության և նրա ներուժի վրա:

Բնագիտական ոլորտը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում ներկայացված է 8 մասնագիտություններով: Դրանք են՝ ճարտարագիտությունը, ֆիզմաթ գիտությունները, քիմիան, աշխարհագրությունը, երկրաբանությունը, էլեկտրատեխնիկան, կենսաբանությունը և շինարարությունը: Հինգ մասնագիտությունների գծով՝ աշխարհագրություն, երկրաբանություն, էլեկտրատեխնիկա, կենսաբանություն և շինարարություն, առկա են մեկական ներկայացուցիչներ: Բնական գիտությունների ոլորտում գերակշռում են ճարտարագետները և ֆիզմաթ գիտությունների ներկայացուցիչները: Ճարտարագետների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության շրջանակներում կազմում է 13: Նրանք, փաստորեն, քանակապես և, հետևաբար, տեսակարար կշռով գտնվում են առաջին տեղում՝ կազմելով բնագիտական մասնագիտություն-

ներ ունեցողների գրեթե կեսը: Երկրորդ տեղում են ֆիզմաթ գիտությունների (8 մարդ), երրորդում՝ քիմիայի (2 մարդ) ներկայացուցիչները (տե՛ս *Աղյուսակ 1*).

Աղյուսակ 1

Բնագիտական մասնագիտություններ ունեցողների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում

	Մասնագիտությունը	Թիվը
1	Ճարտարագիտություն	13
2	Ֆիզիկա-մաթեմատիկական գիտություններ	8
3	քիմիա	2
4	աշխարհագրություն	1
5	երկրաբանություն	1
6	Էլեկտրատեխնիկա	1
7	կենսաբանություն	1
8	շինարարություն	1

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը հումանիտար ոլորտում ներկայացված է հետևյալ 9 մասնագիտություններով¹.

- *Բանասիրություն և մանկավարժություն*²
- *Իրավաբանություն*
- *Հոգեբանություն*
- *Մշակութաբանություն*
- *Պատմություն*
- *Սոցիոլոգիա*

¹ Ցանկը ներկայացված է այբբենական կարգով:

² Քանի որ մանկավարժներից շատերն ունեն բանասիրական կրթություն, նպատակահարմար է այդ երկու մասնագիտությունները դիտարկել միասին:

- *Տնտեսագիտություն*
- *Փիլիսոփայություն*
- *Քաղաքագիտություն:*

Հումանիտար ոլորտը կազմող վերոհիշյալ 9 մասնագիտությունները Ռուսաստանի հայկական գիտավերլուծական հանրության շրջանում, ըստ տեսակարար կշռի, ունեն ներկայացվածության տարբեր աստիճաններ, ինչը նպատակահարմար է դարձնում դրանք բաժանել երկու խմբի՝ առավել տարածվածներ և պակաս տարածվածներ:

Առավել տարածվածների շարքին են դասվում այն մասնագիտությունները, որոնց տիրապետողների թվաքանակը գերազանցում է մեկ տասնյակը: Նշենք, որ թվարկված 9 մասնագիտությունների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 7-ը, պատկանում է հենց այս խմբին: Տարածվածության տեսակետից առաջին տեղում է տնտեսագիտությունը. տնտեսագետ են Ռուսաստանի հայկական գիտավերլուծական հանրությունը ներկայացնող 48 անձինք: Դրան հաջորդում են պատմությունը (32 մարդ), փիլիսոփայությունը (31 մարդ), բանասիրությունը և մանկավարժությունը (27 մարդ), իրավաբանությունը (19 մարդ), քաղաքագիտությունը (12 մարդ) և հոգեբանությունը (10 մարդ):

Պակաս տարածված են համարվում այն մասնագիտությունները, որոնց տիրապետողների թիվը ցածր է մեկ տասնյակից: Այդպիսի 2 մասնագիտություններից առավել մեծ տարածում ունի սոցիոլոգիան, որին տիրապետողների թիվը հասնում է 8-ի: Վերջինիս հաջորդում է մշակութաբանությունը՝ 6 ցուցիչով (տե՛ս *Աղյուսակ 2*).

Աղյուսակ 2

Հումանիտար մասնագիտություններ ունեցողների թիվը Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունում

	Մասնագիտությունը	Թիվը
1	տնտեսագիտություն	48
2	պատմություն	32
3	փիլիսոփայություն	31
4	բանասիրություն և մանկավարժություն	27
5	իրավաբանություն	19
6	քաղաքագիտություն	12
7	հոգեբանություն	10
8	սոցիոլոգիա	8
9	մշակութաբանություն	6

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության ներուժի մասին պատկերացում կազմելու կարևոր չափորոշիչ են նաև գիտական և փորձագիտական աշխատանքով զբաղվողների գիտական աստիճանները (տե՛ս *Աղյուսակ 3*): Այս տեսակետից ռուսաստանաբնակ հայ մասնագետները բաժանվում են երկու խմբի՝ բարձրագույն գիտական աստիճաններ ունեցողներ և չունեցողներ:

Աղյուսակ 3

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունն ըստ գիտական աստիճանների

	Գիտական աստիճանը	Տիրապետողների թվաքանակը
1	Գիտությունների դոկտոր	103
2	Գիտությունների թեկնածու	98
3	Բակալավր, մագիստրոս և 5-ամյա բարձրագույն կրթություն ունեցող	28

Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության ներուժը գնահատելիս կարևոր ցուցիչ է նաև այդ հանրությո՞րը ներկայացնող անհատների գործունեության տեղաբաշխվածությունը: Այստեղ որոշակի տարբերակում է մտցվում Մոսկվայում ու Սանկտ Պետերբուրգում և Ռուսաստանի այլ քաղաքներում ապրող և գործող անձանց միջև: Մոսկվան և Սանկտ Պետերբուրգն ավանդաբար եղել են Ռուսաստանի հասարակական-քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, գիտակրթական կյանքի խոշոր կենտրոնները: Անգամ Ռուսաստանի Սահմանադրությամբ է նրանց տրվում դաշնային նշանակություն ունեցող քաղաքների կարգավիճակ, որով նրանք հանդես են գալիս որպես ՌԴ սուբյեկտներ: Հետևաբար, Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում գտնվող ակադեմիական կառույցները և «ուղեղային կենտրոնները» համեմատական առավելություն ունեն Ռուսաստանի քաղաքներում գործող նմանատիպ կառույցների նկատմամբ: Դառնալով Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրությունը կազմող անհատների տեղաբաշխվածությանը՝ նշենք, որ նրանց գերակշիռ մեծամասնությունն ընդգրկված է Դաշնության խոշոր կենտրոններ Մոսկվայի և Սանկտ Պետերբուրգի ակադեմիական և վերլուծական կառույցների գործունեության մեջ: Սա նույնպես դրական ցուցանիշ է:

Այսպիսով, Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության շրջանում գերակշռում են հումանիտար ոլորտի մասնագիտությունները, որոնցից առավել տարածված են տնտեսագիտությունը, պատմությունը, փիլիսոփայությունը, բանասիրությունն ու մանկավարժությունը, իրավաբանությունը, քաղաքա-

գիտությունը և այլն: Կրթվածության առումով գերակշիռ մեծամասնություն ունեն գիտությունների դոկտորները և թեկնածուները: Աշխարհագրական տեղաբաշխվածության առումով, Ռուսաստանի հայ գիտավերլուծական հանրության մեծ մասն աշխատում է Մոսկվայում և Սանկտ Պետերբուրգում:

Ստորև ներկայացնում ենք Ռուսաստանի Դաշնության հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

ՈՒՒ հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
1.	Աբգարյան Էրվարդ Արամի (Абгарян Эдвард Арамович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի բիզնեսի և իրավունքի ինստիտուտի ռեկտոր	rektor@st7.ru
2.	Աբովյան Աշխեն Վալիկովի (Абовян Алхен Валиковна)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Հարավային դաշնային համալսարանի (Ռոստովի պետական համալսարան) բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի զանգվածային հատորդակցության միջոցների ամբիոնի ավագ դասախոս, բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի ուսումնական հեռուստաստուդիայի խմբագիր	abovyan@rambler.ru
3.	Ադամյան Թամարա Զավենի (Адамьян Тамара Завеновна)	Սոցիոլոգ, ազդեցիկական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի մշակույթի ազդեցիկայի սեկտորի գլխավոր գիտաշխատող, Կառավարման պետական համալսարանի (ԼՄՄ) մշակույթի, կինոյի և հեռուստատեսության ոլորտում կառավարման ամբիոնի պրոֆեսոր	tamara-adamiants@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատվայր	Գրայն
4.	Արամիկա Կարինե Քոլբերի (Адамова Карине Рубеновна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության բեկիստու	Քուսաստանի Դաշնության կառավարության առկիթեր Ֆինանսական համալսարանի «Ֆինանսական շուկաներ և ֆինանսական ինժեներինգ» սմբրնի քղեկտ	adamoва_karina@ rbcmail.ru
5.	Արիբեկով Միխայիլ Հրայտի (Арибеков Михаил Грантович)	Տնտեսագետ	Քուսաստանի Դաշնության կառավարության առկիթեր Ֆինանսական համալսարանի բիզնեկի վրջագային քղաքոց	
6.	Ազգալուդ Հարրի Հայկի (Азгальдов Гарри Гайкович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության քղկտաք	Քուսաստանի Գիտությունների սկայեկիայի Կենտրոնական տնտեսա-վարեկնաղկական ինտիտուտի ներքառնային նախագծերի վերքառնության լարքառառիայի գիխալոր գիտաղխառաղ	
7.	Ազնաուրյան Ալեքսանդր Քոննինի (Азнаурян Александр Романович)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության քարծրա- գույն քղաքոցի (Մոսկվա) Հարկային վեկեղնեկեթի և տե- ղարծ գույքի տնտեսության ինտիտուտի վեկեղեկեր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
8.	Ալեքսանյան Արմեն Գուրգենի (Александр Гургенович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեմավածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Հեռավոր Արևել- քի ինստիտուտի Գիտական ինֆորմացիայի և փաստա- թղթավորման կենտրոնի առա- ջատար գիտաշխատող	
9.	Ալթունյան Ալեքսանդր Հենրիխի (Алтунян Александр Генрихович)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեմավածու	Մոսկվայի Միջազգային համալսարանի լրագրության ֆակուլտետի դեկանի ստեղծակալ, որոցենտ	a_altnyan@ yahoo.com
10.	Ալբուրով Ալեքսանդր Իվանի (Акопов Александр Иванович)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Հարավային դաշնային համալ- սարանի բանասիրության և լրագրության ֆակուլտետի զանգվածային հատրդակցու- թյան միջոցների ամբիոնի պրոֆեսոր	
11.	Ալբուրով Անդրանիկ Սումբատի (Акопов Андраник Сумбатович)	Ինժեներ, ստեղծակալական գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրա- գույն դպրոցի (Մոսկվա) Բիզ- նես-ինֆորմատիկայի ֆակուլ- տետի Բիզնես-վերլուծության ամբիոնի պրոֆեսոր	Aakopov@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
12.	Անուշուկ Գառնիկի Վլադիմիրի (Акопов Гарник Владимирович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր	Մեծահիգլան պետական սո- ցիալ-հումանիտար ակադե- միայի հոգեբանության ֆա- կուլտետի դեկան	info-psy@rambler.ru
13.	Ավուսյուլ Գրիգորի Լևոնիդի (Акопов Григорий Леонидович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	ՈՂ նախագահին արդիւթեղ Ժողովրդական տնտեսության և պետական ծառայության ռու- սաստանյան ակադեմիայի Հարավրուսաստանյան ինստիտուտ-վեանսեմսեմսեմ Քաղաքագիտության և էթնոքա- ղաքականության տվրինի վարիչի գիտական աշխատան- քի գծով տեղակալ, Եվրա- սիական բաց ինստիտուտի դա- սախու, Ցանցային քաղաքա- կանության տեղեկատվա- վերլուծական պրոյատի (www.podinet.ru) հեղինակ և ստեղծող	director@rfmstrusa.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
14.	Աղալիրզյան Բգոր Ռուբենի (Агамирзян Игорь Рубенович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	«Ռուսաստանյան վենչուրային ընկերություն» ԲԲԸ գլխավոր տնօրեն, կառավարման նախագահ, ՌԴ նախագահին առնչվող Ռուսաստանի տնտեսության արդիականացման և տեխնոլոգիական զարգացման հանձնաժողովի անդամ, ՌԴ կառավարության նախագահին առնչվող բարձր տեխնոլոգիաների և նորարարությունների հանձնաժողովի անդամ, Ռուսաստանի Դաշնության երկարաժամկետ (մինչև 2020թ.) սոցիալ-տնտեսական զարգացման հայեցակարգի (Ստրատեգիա-2020) աշխատանքների «Անցում նորարարությունների խթանումից աճին» դրանց հիման վրա» փորձագիտական խմբի համադրված անդամ	
15.	Աղալիրզյան Կարեն (Агамиров Карэн)	Երաժարան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	«Ազատություն» ռադիոկայանի հաստուկ թղթակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
16.	Արարիկյան Արվիգ Գեգեղ (Աղանբեյան Ազել Դեզեյան)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության ընկերակազմի ընկերակազմի	ՈՂ կառավարման մասին օրենքի Օրոշակների տնտեսության ազդեցության տնտեսական տնտեսության և բարեկեցության ազդեցության վերաբերյալ	aivazian@semi.rssi.ru
17.	Արարիկյան Սերգեյ Հարությունի (Այվազյան Սերգեյ Արտյոնովիչ)	Մաթեմատիկոս, ֆիզիկոս գիտությունների ընկերակազմի	Որոշակների գիտությունների ազդեցության տնտեսական տնտեսական-մաթեմատիկական ինտերակտիվ տնտեսական տնտեսական գծով տնտեսական	
18.	Արարիկյան Վլադիմիր Երևան (Աղբեյան Վլադիմիր Երեմեյան)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության ընկերակազմի	ՈՂ կառավարման մասին օրենքի Օրոշակների տնտեսական տնտեսական-մաթեմատիկական ինտերակտիվ տնտեսական	
19.	Արարիկյան Անդրեյ Հրատիկ (Աղբեյան Դյուբոն Գրանտովիչ)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայության գիտությունների ընկերակազմի	Որոշակների գիտությունների ազդեցության տնտեսական տնտեսական-մաթեմատիկական ինտերակտիվ տնտեսական գծով տնտեսական	apressyan@mail.ru rapressya@iph.ras.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
20.	Աջնուվ Աբարով Մերգելի (Адженов Артем Сергеевич)	Բնժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Կապի և ինֆորմատիկայի Մոսկվայի տեխնիկական համալսարանի ռեկտոր	
21.	Աջնուվ Ալեքսանդր Մերգելի (Адженов Александр Сергеевич)	Բնժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Կապի կենտրոնական գիտահետազոտական ինստիտուտի գլխավոր տնօրեն	
22.	Ասադով Գենադի Գուրգելի (Араkelов Геннадий Гургенович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թրկտոր	Մոսկվայի Մ.Վ. Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի հոգեբանության ֆակուլտետի հոգեֆիզիոլոգիայի ստրիկոնի պրոֆեսոր	
23.	Ասադով Յուրի Անդրելի (Асадов Юрий Андреевич)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Հայկական իշխանական և ազնվական տոհմերի և բնտանիքների սերունդների ստացիալիա» գիտահետազոտական հասարակական ֆոնդի (Պրատիբորակ) ղեկավար, «Пятигорская правда» քաղաքային թերթի լրագրող	asadovbeklyhouse@mail.ru
24.	Ասատուրով Վոնստանին շարիի (Асатуров Константин Гарриевич)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) ֆինանսական շուկաների վերլուծության նախագծային-մասնագիտական լաբորատորիայի վերլուծաբան	kgasaturov@edu.hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայն
25.	Ասլանյան Եվգենի Արմուկազըրի (Ասլանյան Евгений Артоваздович)	Ռադիոհիմններ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Կ. Նովգորոդի մասնաճյուղի գիտական հետազոտությունների համակարգման բաժնի առաջատար մասնագետ	eastanjan@hse.ru nich@hse.mos.ru
26.	Աստվածատուրյան Եվգենի Լաֆոն (Աստվադադըրյան Евгений Раффинович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեմատիկա	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի ֆակուլտետի Ընդհանուր և ռազմավարական մենեջմենթի ամբիոն	eastatsatyan@hse.ru
27.	Աստվածատուրյան Մարիա Արտաշեսի (Աստվադադըրյան Мария Арташесовна)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	ԸՄՂ նախագահին աշդիջեժեր Ժողովրդական տնտեսության և սոցիալական ծառայության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հարավրուսաստանյան ինստիտուտ -մասնագետի Պյատոբ-գորակի մասնագետի տեօրենի գիտական աշխատանքի գծով տեղակալ, Ազգագրական մշտադիտարկման և կոնֆլիկտների վաղ կանխարգելման ցանցի Հյուսիսային Կովկասի բաժանմունքի համակարգող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
28.	Ասրիյանց Գալինա Գրիգորիի (Асриянц Галина Григорьевна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների ընկառը	Ստավրոպոլի պետական համալսարանի Մշակութա- բանության և գրադարանավա- րության սահմանի պրոֆեսոր- խորհրդակցական	
29.	Ավագյան Յուրի Գուրգենի (Авагян Юрий Гурганович)	Բնօժենր, տեխնիկական գիտությունների թեմավածու	ՌԴ կառավարությանն արըն- թեր Ֆինանսական համալսա- րանի Կրասնոդարի մասնա- ճյուղի Անձնակազմի կազմա- կերպման և կառավարման սնտեսագիտության սահմանի ընթեան	
30.	Ավագյան Սուրեն Ավիբեկի (Авакьян Сурен Адибекович)	Բրավաբան, իրավագիտության ընկառը	Մոսկվայի պետական համալ- սարանի Բրավաբանության ֆակուլտետի Մահմանաբրա- կան և մունիցիպալ իրավունքի սահմանի վարիչ, «Մահմանա- դրական և մունիցիպալ իրա- վունք» հանդեսի գլխավոր խմբագիր	avakian@law.msu.su
31.	Ավակով Պյոտր Աշոտի (Аваков Петр Ашотович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեմավածու	«Ավսայի ռազմապատմական թանգարան» մշակույթի պետա- կան մարզային հիմնարկու- թյան տնօրենի գիտական աշխատանքի զծով տեղակալ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
32.	Ավանուշ Մերգել Յուրիի (Աვაզոս Սերգեյ Կոբզեւիչ)	Տնտեսագետ, հետա- նկարարին տեղեկատ- վական տեխնոլոգիա- ների և կրթության վեբ-ըրանց կիրառ- ման բնագավառի մասնագետ, տնտե- սագիտության ընկալող	Տարածքի կառավարման և տնտեսագիտության ինստիտուտի ղեկավար	
33.	Ավանուշ Գգինաի Արուստեակի (Ավանոս Գենադի Արտաշեսովիչ)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների ընկալող	Ընդհանուր ՆԳՆ Մոսկվայի համալսարանի քրեաբա- նության ամբիոնի պրոֆեսոր	gelasomovasa@ mgpu.ru
34.	Ավանուշ Յուրի Մերգելի (Ավանոս Կորյի Մելկումովիչ)	Մանկավարժական գիտությունների ընկալող	Մշակույթի և սպորտի Մոսկվայի պետական համալսարան, ղեկավար (Մոսկվայի մարզ, ք. Խոբովի-6)	
35.	Ավանուշ Մերգել Մերգելի (Ավանոս Սերգեյ Սերգեևիչ)	Փնխրամբան, փնխրամբանական գիտությունների ընկալող	Տոնիկի պետական համալսարանի Փնխրամբանության ֆակուլտետի ղեկավար	
36.	Ավանուշյան Արմինա Արմինայի (Ավետիսյան Արմինա Արամիսովնա)	Իրավաբան	Քաղաքական տեխնոլոգիանե- րի կենտրոնի իրավաբանական բաժանմունքի ղեկավար	avetisyan@cpf.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
37.	Ավետիսյանց Ալեքսանդր Համբազանի (Аветисянц Александр Гамзасплович)		Միջազգային հարաբերությունների Մոսկվայի պետական ինստիտուտի (МИИМО) Բներգեղտիկայի ոլորտում ադրատեղիական հետազոտությունների և աշխարհաքաղաքականության կենտրոնի առաջատար վերուժարան	
38.	Արաբյան Ս.Ս. (Арабян М.С.)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության առկթեր Ֆինանսական համալսարանի «Համաշխարհային տնտեսություն և միջազգային ֆինանսական հարաբերություններ» ամբիոնի ղրգնետ	
39.	Արնշև Անտրնյ Գրիգորիի (Арешев Андрей Григорьевич)	կովկասագետ	Մտրատեղիական մշակութի հիմնադրամի գլխավոր տնօրենի տեղակալ	
40.	Արզումանով Իգոր Աշոտի (Арзуманов Игорь Ашотович)	Մշակութարան, մշակութարանության որկտոր	Բրկուտակի պետական համալսարանի Բրավարանության ինստիտուտի պետության և իրավունքի տնտեսության և պատմության ամբիոնի պրոֆետոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
41.	Արմյանց Ալեքսանդր Հովհիթի (Արյանց Ալլիտա Աкопяна)	Լրագրող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու		aroyanc@mail.ru aroyanc@kubsmu.ru
42.	Արսենյան Արթուր Ջավենի (Арсенян Артур Завенович)	Իրավաբան, Իրավաբանական գիտությունների լրիկավոր	Քուսաստանի պետական հունվանիտար համալսարանի համալսարանական աշխարհային քաղաքականության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի պրոֆեսոր, ՌԴ Անկախագրության, պաշտպանության և իրավակարգի խնդիրների ակադեմիայի ակադեմիկոս, Ռեզվանական գիտությունների ակադեմիայի պրոֆեսոր	arsenyan.az@mail.ru
43.	Բարսյան Անժելա Վլադիսլավովնա (Бабяян Анжела Владиславовна)	Մանկավարժ, մանկավարժական գիտությունների լրիկավոր	ՌԴ նախագահին առընթեր Օդորոշրական տնտեսության և պետական ծառայության մասնատան ակադեմիայի Հասարակուսաստանական Իստիատա-մասնագրողի Պրատգորակ մասնագրողի Մենեջմենթի և մարքեթինգի ամբիոնի, Ընդհանուր հունվանիտար գիտագրողների և օտար լեզուների ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
44.	Բաբայան Բորիս Արուշակի (Бабаян Борис Артасесович)		«Intel» ընկերության ինտեգրացիոնների և վշակույմների Մոսկվայի կենտրոնի գիտական ղեկավար Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության առկթեր Ֆինանսական համակարանի «Կորպորատիվ ֆինանսներ» ամբիոնի ասիստենտ	
45.	Բաբայան Եվգենյա Ալեքսեյի (Бабаян Евгения Алексеевна)			
46.	Բաբայան Վլադիմիր Նիկոլայի (Бабаян Владимир Николаевич)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության առկթեր Ֆինանսական համակարանի Ցարուլավլի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության, պատմու- թյան և իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր	vladimirbabayan@ rambler.ru
47.	Բազատուրյանց Ալեքսանդր Ալեքսանդրի (Багатурьянц Александр Александрович)	Քիմիկոս, քիմիական գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ինստիտուտի Հիերարխիկ համակարգերի հասակարգչային մոդելավորման գիտակրթական կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
48.	Բարսեղյան Իսկր Արմենավի (Բաճալյան Ինդրյա Արմենակովիչ)	Պատվարան, ազգագրագետ	Արարի պետական համալսարանի Պատանհայտ, Միջազգային հարաբերությունների, Մշակութաբանության ֆակուլտետների ավագ դասախոս	igarb@k66.ru
49.	Բարսեղյան Ալեքսանդր Ալեքսանդր (Բաճալյան Ալեքսանդր Ալեքսանդրովիչ)	Քարտարագետ, քարտարագետ գիտությունների թեմատիկա	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցը Մանկապարտեզների մասնաճյուղի Կիրառական քարտարագիտության ամբիոնի ղեկավար	Alexandr1138@mail.ru
50.	Բարսեղյան Վլադիմիր Բրուսլավսկի (Բաճալյան Վլադիմիր Ջուրադովիչ)	Բնօժիներ, տեխնիկական գիտությունների թեմատիկա	Գլխավոր տնօրեն, «Էլեկտրոնային օֆիսային համակարգեր»	bal@eos.ru
51.	Բարսեղյան Ալեքսանդր Արսենովի (Բաճալյան Սվետլանա Րազմիկովնա)	Բանասեր, մանկավարժական գիտությունների ընդամուր	Տարբերակ պետական ռադիո-տեխնիկական համալսարանի Օտար լեզուների և մշակութաբանության ամբիոնի ղեկավար	
52.	Բարսեղյան Նարեկովի Գևորգ (Բաճալյան Նաճեճ Դեգոմովնա)	Փրիլոգիստ, փրիլոգիստական գիտությունների ընդամուր	Մոսկովյան պետական տեխնիկական համալսարանի Մոնոլոգիայի և մշակութաբանության ամբիոնի պրոֆեսոր	fsgr@mail.bmstu.ru

	<p>Անուն, ազգանուն Բարրասարյան Վարդան Էրնեստի (Багдасарян Вардан Эрнестович)</p>	<p>Մասնագիտություն Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Աշխատավայր Տարիզի և սերվիսի հուսապատ- նի պետական համալսարանի պատմության և քաղաքագիտու- թյան ամբիոնի վարիչ, Պրոֆեսո- ռին վերլուծության և պետական- կառավարչական նախագծման կենտրոնի փորձագետ, հուսա- տանի գիտությունների ակադե- միայի գիտական խորհրդի նախա- գահի տեղակալ, «<i>Человек в пос- седневности: прошлое и настоя- щее</i>» - Արտեակնություն պատ- մության ուսումնասիրման պրոբ- լեմային լաբորատորիայի ղեկա- վար, «Արևագետն» («<i>Армагеддон</i>») և Ոգեղենություն («<i>Духовность</i>») տարեգրքերի գիտական խմբագիր</p>	<p>Կայք vardanb@mail.ru</p>
<p>53.</p>	<p>Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>«Եվրասիա. ժողովուրդներ, սնու- կություն, կրոններ» հանրեայի գլխավոր խմբագիր, Մոսկվայի մանկավարժական համալսարանի սոցիալ-հումանիտար գիտություն- ների ամբիոնի պրոֆեսոր, հու- սապատանի գիտությունների ակա- դեմիայի Մոսկվա-քաղաքական հե- տագիտությունների ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ</p>	
<p>54.</p>	<p>Բարրասարյան Ալեքսանդրի (Багратов Эдуард Александрович)</p>			

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
55.	<p>Բոգդասարյան Տատյան Ստրվելի (Богдасарова Татьяна Сергеевна)</p>	<p>Բարտարագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու</p>	<p>«Նոր Եվրասիա» հիմնադրամի կալիպածեղի մենեջեր</p>	<p>tbogdasarova@neweurasia.am</p>
56.	<p>Բուլդաչյան Բյուշ Անրեկիր (Бугаян Илья Рубенович)</p>	<p>Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դրվագոր</p>	<p>Ռոստոպիլի պետական տնտեսագիտական համալսարանում Մոսկվայի պետական համալսարանին պետական տնտեսագիտական համալսարանում Մոսկվայի պետական համալսարանին առընթեր շտաբայական գիտությունների կենտրոնի ներդրացումը մասնագիտության տնօրեն</p>	
57.	<p>Բուկաչյան Գրիգորի Զարինի (Бунатян Григорий Заревич)</p>	<p>Տնտեսագետ,</p>	<p>Ռուսիա ֆրոնտիերիկետի («Росинфокоминвест») գլխավոր տնօրեն</p>	
58.	<p>Գալստյան Վարդան Սարգսիսի (Галстян Вардан Сарателович)</p>	<p>Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու</p>	<p>ՌԳ կառավարության առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Մարքեթինգ և լոգիստիկա» ամբիոնի ղեկավար</p>	<p>pattag@bk.ru</p>

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
59.	Գասպարյան Անուշ Մասկելի (Гаспарян Ануш Самвеловна)	Սոցիոլոգ, աղելոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի բարձրագույն դպրոցի «Մենեջմենթը և հատրոլակցությունը նորաձևության մեջ» կենտրոնի վարիչ, պրոֆեսոր	dgasparyan@hse.ru anaid6@yandex.ru
60.	Գյուլյարյան Դիանա Էրիկի (Гаспарян Диана Эдиковна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) փիլիսոփայության ֆակուլտետի, Գոյաբանության, սրբանբանության և Էպիստեմոլոգիայի բաժանմունքի ասոցիացված պրոֆեսոր, Հիմնարար հետազոտությունների կենտրոնի Փիլիսոփայական հետազոտությունների լաբորատորիայի ավագ հետազոտող (գիտաշխատող)	
61.	Գյուլյան Վլադիմիր Գրիգորի (Гюлумян Владимир Григорьевич)	Բրավարան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Բրավունթի ֆակուլտետի Վարչական իրավունքի ամբիոնի ղեկավար	gyulmian@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Մշակույթ	Կայք
62.	<p>Գործով Դավան Արշակունի (Гобозов Иван Аршакович)</p>	<p>Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Մոսկվայի պետական համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի տեղապահական փիլիսոփայության տնօրենի պրոֆեսոր, «Փիլիսոփայություն և հասարակություն» («Философия и общество») հանդեսի գլխավոր խմբագիր</p>	
63.	<p>Գրիգորյան Էրիկտոս Լուրենսի (Григорьян Эрнест Рубенович)</p>	<p>Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Մոսկվայի գիտությունների ինստիտուտի (Մուսկվա) ռեկտոր</p>	
64.	<p>Գրիգորյան Լուսինե Վարդանի (Григорян Лусине Корюновна)</p>	<p>Հոգեբան</p>	<p>Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Կազմակերպչական հոգեբանության ամբիոնի դասախոս, Սոցիալ-մշակութային հետազոտությունների վիճակագրի գիտա-ուսումնական կազմակերպչի կրտսեր գիտաշխատող</p>	<p>lgri@yan@hse.ru</p>
65.	<p>Գրիգորյան Կարինե Էրիկտոսի (Григорьян Карина Эрнестовна)</p>	<p>Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու</p>		<p>karinagrig@hotmail.com</p>

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
66.	Գրիգորյան Մարտին Հրանտի (Григорян Мартын Грантович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Լոգիստիկայի ֆակուլտետի Լոգիստիկական ենթակառուցվածքի կառավարման ամբիոնի ղրցնետ	deptrans@mail.ru
67.	Գրիգորյան Սերգեյ Հուսիկի (Григорян Сергей Усикович)		Բիզնեսի և իրավունքի ինստիտուտի պրոռեկտոր	
68.	Գրիգորյան Վիկտոր Միխայիլի (Григорьян Виктор Михайлович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանի Մոչիի մասնաճյուղի Տնտեսության և ֆինանսների ամբիոնի ղրասպետ	
69.	Գևորգյան Արթուր Ռուբլիֆի (Геворкян Артур Рудольфович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի գոյաբանության և ճանաչողության տեսության ամբիոնի պվագ դասախոս	
70.	Գևորգյան Արմեն Երեմի (Геворкян Армен Еремович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության Ռուսաստանի համալսարանի Միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ամբիոնի ասիստենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Դաս
71.	Գևորգյան Ելենա Նիկոլայի (Геворкян Елена Николаевна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի քաղաքային տնտեսագիտական համալսարանի գիտական աշխատանքի գծով պրոֆեսոր	
72.	Գևորգյան Մարգարիտա Ալեքսանդրի (Геворкян Маргарита Александровна)		Եզմը Գալուստյանի հիմնադրամի գործադիր տնօրենի տեղակալ	
73.	Դարաշարյան Բելի Սուրենի (Дарачарян Эмилъ Суренович)	Պատմագր, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Լատինական Ամերիկայի ինստիտուտի Քաղաքական հետազոտությունների կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	
74.	Դարաշարյան Գենադի Գրիգորիի (Дарачарян Геннадий Григорьевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիայի Արվեստի առցանց դասընթացի վարիչ, Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիային կից Բենախյան արվեստի գործիչների բարձրագույն դպրոցի տնօրեն, Թատերական արվեստի ռուսաստանյան ակադեմիայի Մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	dadamyan@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
75.	Դավաթյան Կառլեն Աշոտի (Даллакян Карлен Ашотович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Եվրասիական իրավաբանական հանրեայի գլխավոր խմբագրի տեղակալ	
76.	Դանիլյան Անդրեյ Անդրեյի (Данельян Андрей Андреевич)	Երգիչ, հարմարա- նախանգիչ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կիրառական տնտեսագիտության բաժանմունքի Պետական կառավարման և հասարակական սեկտորի տնտեսագիտության ամբիոն, «Օբրոնայրու» ընկերության գլխավոր վերլուծաբան, տնտեսագիտության կադրերի խորհրդի անդամ, «Արևային էներգետիկա» ՍՊԸ նախագահ, «Գործարար Ռուսաստան» համառու-սաստանյան ՀԿ փորձագիտական խորհրդի նախագահ	rodex-dd@mail.ru
77.	Դանիլով Դանիլյան Անտոն Վիկտորի (Данилов-Данильян Виктор Иванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու		

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
78.	Դանիրով-Դանիրյան Վիկտոր Բովանի (Данилов-Данильян Виктор Иванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	<p>Ընուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Ջրային ինժեռի- ների ինստիտուտի տնօրեն, Օբրոկովոյի բարեկյանու- թյան ռուսաստանյան համալ- սարանի Բնադրանքաբանության և ջրային ռեսուրսների կառու- վարման սեկցիոնի վարիչ, «Индра-М» Իրատարազյան խմբի «Հանրագիտարան» («ЭН- ЦИКЛОПЕДИЯ») Իրատարազյան- թյան գլխավոր խմբագիր, Մոսկվայի տեխնիկական համալ- սարանի Բնական ռեսուրսների կառավարման սեկցիոնի վարիչ</p>	
79.	Դավիթյան Միքայել Սևուշավանի (Давтян Михаил Анушаванович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	<p>Աշխատանքի և առցիպական հարաբերությունների ակադե- միայի ռուսական և գիտա- կան աշխատանքի գծով պրո- ռեկտոր, Աշխատանքի և առցիպական հարաբերություն- ների ակադեմիայի Համաշ- խարհային տնտեսության և վիճակագրային ֆինանսների ֆու- նդախմբի ղեկավար</p>	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
80.	Դավթյան Մինը Դավթի (Давтян Мгер Давидович)	Ֆիզիկու- մաթեմատիկոս, Ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հու- մանիտար համալսարանի Տնտեսագիտության, կառա- վարման և իրավունքի ինտելի- տուալի Կառավարման ֆակուլ- տետի Տնտեսության և կառա- վարման ոլորտներում մոդե- լավորման ամբիոնի ղրցենտ	
81.	Դարմանյան Անատոլի Պրոքրի (Дарманян Анатолий Петрович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարության առըն- թեր Ֆինանսական համալսա- րանի Վոլգոգրադի մասնա- ճյուղի պրոֆեսոր	adarma@inbox.ru
82.	Դեմուրյան Հրախոս Դավթի (Демурян Грант Давидович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրա- գույն դպրոցի (Մոսկվա) Արտա- դրության զարգացման տեխնո- լոգիաների կենտրոնի (ամբիոնի) ղրցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
83.	Դոնիկոսյան Սերգեյ Վլադիմիրի (Доникосян Сергей Владимирович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Ընդհանուր առմամբ Գիտությունների ակադեմիայի դարաստանյան գի- տական կենտրոնի Մոսկվա- տնտեսական հետազոտություն- ների ինստիտուտի Տարածաշը- ջանի տնտեսության կառուց- վածքային վերափոխումների բաժնի վարիչ, Դարաստանի պե- տական գյուղատնտեսական ակադեմիայի «Տնտեսությունը և կառավարումը ագրոարդյունա- բերական համալիրում» ամբիոնի վարիչ	igim@imo.am
84.	Ենվիբարյան Լարերա Վաչագանի (Ենվիбарян Роберт Վաչագանовիչ)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր	Միջազգային հարաբերություն- ների Մոսկվայի պետական ինստիտուտի Կառավարման վիճակագրության ինստիտուտի տնօրեն, Կառավարչական գործունեության իրավական սպասարկման ամբիոնի պրոֆե- սոր, «Իրավունք և կառավա- րում. XXI դար» հանդեսի գլխավոր խմբագիր	igim@imo.am

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
85.	Ենիկերտով Սերգեյ Նիկոլայի (Еникертов Сергей Николаевич)	Հոգեբան, բժշկական գիտությունների դոկտոր	Բժշկական գիտությունների ռուսաստանյան ակադեմիայի Հոգեկան առողջության գիտական կենտրոնի Կլինիկական հոգեբանության բաժնի ղեկավար, Մոսկվայի պետական համալսարանի Հոգեբանության ֆակուլտետի ներքո- և պարտ- հոգեբանության ամբիոնի ղոցնետ	emikolopov@mail.ru
86.	Երզնկյան Բագրատ Հայկի (Ерзнкян Баграт Айкович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարության արևելքեր Ֆինանսական համակարանի «Տնտեսության ոլորտում համակարգային վերլուծություն» ամբիոնի պրոֆեսոր	
87.	Զանկո Տիգրան Անտոնի (Занко Тигран Антонович)	Երաժարան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Կառավարման վիճազգային ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ, Պետական կառավարման և իրավունքի ամբիոնի դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կսպ
88.	Էրզրումյան Եփրատերիկա Սերգեյի (Элбакян Екатерина Сергеевна)	Կրմնագետ, փիլիսոփայական գիտությունների լրագրող	«Ռեդիզոն Դարս» (« <i>Редизнол-Дис</i> ») կրմնագիտական հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն, Աշխատակների և սոցիալական հարաբերությունների պահպանման գործընթացների կառավարման մեթոդաբանության վարման ամբիոնի պրոֆեսոր, Ընդհատական Գիտությունների ակադեմիայի Համընդհանուր պատկանության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, Սոցիալ-գիտյան և ազգային ինտեգրների շուկայի և ազգային ինտեգրների շուկայի ակադեմիայի հասարակական գիտությունների հասարակական գիտության կենտրոնի առաջատար գիտաշխատող	
89.	Էրզրումյան Մարիկա Լիլիանի (Элван Марина Ринальдовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների լրագրող	Հարավային դաշնային համալսարանի սոցիալական աշխատանքի և հումանիտար գիտությունների ամբիոնի պրոֆեսոր	
90.	Թարևոսյան Էդուարդ Վրամի (Тадевосян Эдуард Врामीч)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների լրագրող		

	Անուն, ազգանուն Թոսույան Գարեգին Աշոտի (Тосунян Гарегин Ашотович)	Մասնագիտություն Գրավարան, իրավարանական գիտությունների ըրկտոր	Աշխատակարար Ռուսաստանի բանկերի ստ- ցիացիայի նախագահ, Ար- տաթին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի նախագահության անդամ, ՌԴ կառավարության արևօր Ժողովրդական տնտեսության ակադեմիայի Բանկային իրա- վունքի ստիժունի վարիչ, Ռու- սաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Պետության և իրավունքի ինստիտուտի Ֆինանսական և բանկային իրավունքի կենտրոնի ղեկա- վար, Ռուսաստանի Դաշնու- թյան կառավարության արև- օր Ֆինանսական հասնայա- րանի Գրավարանական ֆա- կուլտետի գիտախորհրդի նախա- գահ, գիտական ղեկավար	Կապ
91.				
92.	Թորոս Արսեն Շարապետ (Торос Арсен Карапет)		Մոսկվայի պետական համալ- սարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Արա- բական բանասիրության ստիժունի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
93.	Թորոնտայի Վարդանյան Գործարարական (Торосян Вардан Григорьевич)	Փրիլոսոփա, փնդիլոսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Էրասերն համալսարանը համալսարանների Կրթական-գիտական կոմիտեի փոխվարչի պաշտոնում	
94.	Թորոնտայի Վարդանյան Եվստակիյի (Торкониан Владимир Евстахьевич)		ՌԴ կառավարության աշխարհի Ֆինանսական համալսարանի Ֆինանսական հնգամասնիչի ինստիտուտի Օնտարիո և ՄՊՇ երկրներում SAP ղորշումների գաղափարական գծով տնօրեն	
95.	Բզիլիսկայան Էլենա Դավիդովնա (Илтханян Елена Давыдовна)	Փրիլոսոփա, փնդիլոսոփայական գիտությունների թեկնածու	Օնտարիոյի Գիտությունների ակադեմիայի Մոնթրեալի ինստիտուտի Մոնթրեալի կառուցվածքի բաժնի առաջատար գիտաշխատող	golenko@istas.ru
96.	Դանիելյան Յուրի Արկադևիչ (Иоаннесян Юлий Аркадьевич)	Արևելագետ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Օնտարիոյի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի Մոնթրեալի Պեմբերտոնի մասնաճյուղի Միջին Արևելքի սեկտորի պետական գիտաշխատող, Մոնթրեալի Պեմբերտոնի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
97.	Բաբայան Ալեքսանդր Պավելի (Ипакян Александр Павлович)	Բրաբայան, իրափաբանական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Եգեթությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի Կանադայի բաժնի առաջատար գիտաշխատող	Կապ
98.	Բարայելյան Եվգենյա Վիկտորի (Израелян Евгения Викторовна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի Կանադայի բաժնի առաջատար գիտաշխատող	
99.	Բովայան Էրուարդ Ալեքսանդրի (Иванян Эдуард Александрович)	Պատմաբան-միջազգայնագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի բաժնի վարիչ, «ԱՄՆ և Կանադա. Տեսնետություն, քաղաքականություն, մշակույթ» համերկի գլխավոր խմբագիր	
100.	Բրիցյան Գուրգեն Էրնոկի (Ирицян Гурген Эдмондович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ Կառավարության առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Նովոռոսիյսկի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության, պատմության և իրավունքի ամբիոնի վարիչ	girts@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
101.	Լիլյան Գրիգորի Հրանտի (/Լալաև Դրիգորի Լրանովիչ)	Տեսնետագետ, սոսոկետագիտության թեկնածու	ԸՆԴ կառավարության անդամ- թեք Ֆինանսական հասնայա- րանի «Հարկեր և հարկումն» (« <i>Налог и налогообложение</i> ») սեփականի ղրգեւո	
102.	Խաչատրյան Վալերի Քրիստափորի (Хачатрян Валерий Христофорович)	Փրիլոսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների ղրկաղր	Հարրրայեցուցյան ուղրիների Մոսկվայի պետական համալսարանի ղրգեւո	valkhakhamian@ mtu-net.ru valkhakhamian@ gmail.com
103.	Խաչատրյան Աղրափր Ավանեսի (Хачатрян Агаси Аванесович)	Փրիլոսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների ղրկաղր	Վրլգուցրաղրի պետական հա- մալսարանի Տեսական փիլիսոփ- այության սեփականի վարրիչ	
104.	Խաչատրյան Նրիտ Ավերայանրի (Хачатрян Нина Александровна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների ղրկաղր	Մոսկվայի պետական համալս- արանի պատմության ֆալրու- սեւոր Մրթին դարերի պատմու- թյան սեփականի աշխատակից	medieval@hist.msu.ru
105.	Խաչատրյան Սերգեյ Վալերիի (Хачатуров Сергей Валерьевич)	Արվեստաբան, արվեստաբանության թեկնածու	ԸՆԴ Մշակույթի նախարարու- թյան Արվեստաբանության հա- մառուստաստանական գիտահետա- գոտական ինստրիտուտի գիտ- աշխատաղր, «Վրեւկյա նոսրուտեք» (« <i>Время новостей</i> ») թեքրթի սշակույթի բաժնի տեւարան	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
106.	Խաչատրյան Միլանա Լուսինյանի (Хачатурова Милана Раддионовна)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հոգեբանության ֆակուլտետի Ընդհանուր և փորձարարական հոգեբանության ամբիոնի դասախոս	mhachaturova@hse.ru
107.	Խաչատրյան Մերա Մերաի (Хачатурова Седра Сефрановна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հունամիտար համալսարանի Տեղեկատվական գիտությունների և անվտանգության տեղեկատվաների ինտիտուտի Ինֆորմատիկայի ֆակուլտետի Ընդհանուր ինֆորմատիկայի ամբիոնի դոցենտ	
108.	Խաչիկյան Ելենա Իվանի (Хачикян Елена Ивановна)	Բանասեր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	ՌԴ կառավարության առընթեր Ֆինանսական համալսարանի Կարուգայի մասնաճյուղի Փիլիսոփայության և սոցիոլոգիայի ամբիոնի պրոֆեսոր	
109.	Ծատուրյան Էրուսրդ Հովհաննեսի (Цатурян Эдуард Ованесович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Մոսկվայի պետական բաց համալսարանի ռեկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
110.	Օբրևնիկյան Վլադիմիր Արմենիակի (Перутян Владимир Арменакович)	Մասնագիտագիտական գիտությունների թեմատիկա	Ո՞ր կառուցվածքային ապրիմեր Ֆինանսական հասնակայանների «Քրեական Խրտվունքի և դատա- վարության» ամբիւնի քոնցենտ	artsetoan@mail.ru
111.	Կարմուզյան Կարինե Խաչերեհի (Калутян Каринэ Хачерсоевна)	Տեսուհի, անտեսագիտական թեմատիկա	Օռորվարական անտեսության Օրստովի ինստիտուտի Տեսական ինֆորմատիկայի և կառուցվածքային տեխնոլոգի- ան ամբիւնի քոնցենտ	kalyayan@yandex.ru
112.	Կարիրյան Սիմոն Քարենիի (Катрян Симон Гарегинович)	Փիլիսոփա, քաղաքա- փիլիսոփայական գիտությունների քոնցենտ	«Նուկ Կոնսեք» («Ноя Ковчег») թեմի քաղաքական տեսարան	
113.	Կանուզյան Լյուսի Վարդանի (Кангузян Лятя Варгановна)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեմատիկա	Մոսկվայի պետական տեխնի- կական հասնակայանի «Սոցիոլոգիա և մշակութային գիտություն» ամբիւնի քոնցենտ և Սոցիալական և հումանիտար գիտությունների ֆակուլտետի թեմի քոնցենտ քաղաքական կառուցվածքային գոնցենտ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
114.	Կարաբեկյան Դանիել Սամելի (Karabekyan Daniell Самвелович)	Տնտեսագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տնտեսական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Միկրոտնտեսական վերլուծության ամբիոնների դասախոս, Որոշումների վերլուծության և ընտրության միջազգային գիտատնտեսական լաբորատորիայի կրտսեր գիտաշխատող	danyakar@gmail.com
115.	Կարաջրզյան Կարեն Կարոյի (Karagезьян Карен Кароевич)	Բանասեր (գերմաներենի անսնագետ), միջազգայնագետ, լրագրող	Սոցիալ-տնտեսական և քաղաքագիտական հետազոտությունների միջազգային հիմնադրամի (Գորբաչովի հիմնադրամ) Միջազգային կապերի և մամուլի հետ շփումների բաժնի ղեկավարի տեղակալ	kkk@gorbv.ru
116.	Կարապետյան Ռուբեն Կարոյանի (Karapetyan Ruben Варганович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի Սոցիոլոգիայի ֆակուլտետի Տնտեսական ազդեցիկայի ամբիոնի րոգենտ	
117.	Կարապետյան Արտեմի Միխայիլի (Karapetyan Artemiy Михайлович)	Արևելագետ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինտերստուար Չինական բանասիրության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատավայր	Կայք
118.	Կարապետով Արսյուն Գեորգիի (Карапетов Артем Георгиевич)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Ներդրումային ոլորտի ղեկավար աշխատողների և մասնագետների մասնագիտական վերապատրաստման և որակավորման բարձրացման պետական ակադեմիայի անթրոնի վարիչ, Ժամանակակից կրթության ինստիտուտի ղեկավար «Մ-ЛОГОС» իրավաբանական ինստիտուտի ղեկավար	info@m-logos.ru
119.	Կնյուրիկա Ժաննա Արարիկի (Кевоorkova Жанна Аракеговна)	Տնտեսագետ, ստատիստիկայի դոկտոր	ԲՀ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Հաշվառում և աուդիտ» ֆակուլտետի «Աուդիտ և վերահսկողություն» սամբոնի պրոֆեսոր, Տնտեսագիտական փորձաքննության և աուդիտի սամբոնի վարիչ	
120.	Կուզնեցովա Կարինա Վալերիի (Кузнецова Карина Валерьевна)	Էլեկտրատեխնիկ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Տեսական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Միկրոտնտեսական վերլուծության սամբոնի ավագ դասախոս, Ասումբանվերջական կարգի վարիչ	karina_kuznecova@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
121.	Համբրյան Վիկտոր Զավենի (АКОЛЯН Виктор Завенович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Պյատիգորսկի պետական լեզ- վաբանական համալսարանի, Միներալնիե վոդի քաղաքում Հարսրակցության ուղիների Ռուստովի պետական համալ- սարանի մասնաճյուղի ղրգենտ	zaven2005@ yandex.ru
122.	Հարսիպետովա Նառայա Արսլավազրի (Айрапетова Наталья Артаваздовна)	Լրագրող	Գաղափարախոսության և տե- ղեկատվական քաղաքակա- նության շարժման խորհրդի նախագահի տեղակալ	
123.	Հարսիպետովա Վարսենիկ Վլադիմիրի (Айрапетова Варсеник Владимировна)	Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Պյատիգորսկի պետական լեզ- վաբանական համալսարանի խմբագրական-հրատարակ- չական բաժնի պետ, ղրգենտ	
124.	Հարությունյան Գայանե Վորդյայի (АРУТЮНЯН Гаяне Володьевна)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետա- կան ինստիտուտի (МИИМО) վարչական և ֆինանսական իրավունքի ամբիոնի ղրգենտ	
125.	Հարությունյան Յուրի Վարդանի (АРУТЮНЯН Юрий Варганович)	Սոցիոլոգ, ազխորդական գիտությունների ըրկադր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստի- տուտի աշխատակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրասյ
126.	Հարությունյան Ռաֆայել Վառնազի (ԱՐՄՅՈՆԻԱՆ Рафаэль Варназович)	Ֆիզիկոս, ֆիզկուրթ գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Աստմային էներ- գետիկայի անվտանգ զարգաց- ման ինստիտուտի տեխնիկա- կան ճգնաժամային կենտրոնի ղեկավար, «Օռնեներգատոմ» կոնցերնի ճգնաժամային կենտ- րոնի փորձագիտական աջակ- ցության ղեկավար, Ռուսաս- տանի Աստմային էներգետի- կայի նավարարության Իրավի- ճակային-ճգնաժամային կենտ- րոնի ղեկավար, Ռուսաստանի Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ճգնաժամա- յին իրավիճակների կառավար- ման կենտրոնի ղեկավար	arut@ibrae.ac.ru
127.	Հարությունով Մերգել Ալեքսանդրի (ԱՐՄՅՈՆՈՎ ՍԵՐԳԵՅ Александрович)	Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և վարդաբանության ինստիտու- տի Կովկասի օնոլոգիայի բաժնի վարիչ	gusaba@iea.ras.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
128.	Հովհաննիսյան Արմեն Գառնիկի (Оганесян Армен Гарникович)	Լրագրող	«Միջազգային կյանք» («Международная жизнь») համալսարանի ինտերնալի, Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ, ՌԴ արտաքին գործերի նախարարի խորհրդրական	oganesian@interaffairs.ru
129.	Հովհաննիսյան Յուլի Ստեփանի (Оганисян Юлий Степанович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների ընկերություն	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սոցիոլոգիայի ինստիտուտի Քաղաքագիտության և քաղաքական սոցիոլոգիայի կենտրոնի գլխավոր գիտաշխատող	politsocio@mail.ru
130.	Հովհաննիսյան Տիգրան Կամիլի (Оганесян Тигран Камоевич)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Նորարարությունների մենեջմենթի ինստիտուտի Տարածաշրջանային նորարարական գաղափարների սեկտորի ավագ գիտաշխատող	oganesyan@hse.ru
131.	Հովսեփյան Ժաննա Բուրիֆի (Овсепян Жанна Иосифовна)	Գրավարան, իրավաբանական գիտությունների ընկերություն	Ռուստովի պետական իստասարանի Բրավարանության ֆակուլտետի Պետական (սահմանադրական) իրավունքի սահմանի վարիչ	ovsepyan-g-i@yandex.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կսպ
132.	Ղալստեփանյան Առաքին Հուսիսի (Կազմակարգ Րյոբեն Ամալկովիչ)	Իրավաբան, իրավաբանական գիտությունների ընդհանուր	Փորձաշրջանի բարեկատու- թյան ռուսաստանյան հասկա- սարանի Միջազգային իրա- վունքի ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Պետության և իրավունքի ինստիտուտի առա- ջատար գիտաշխատող, ՌԳ ԿԳՆ Մոսկվայի համալսարանի Միջազգային իրավունքի ամ- բիոնի պրոֆեսոր	
133.	Ղալստեփան Պավել Լևոնի (Կազարյան Լավել Լեզոնովիչ)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների ընդհանուր	Սովետյի (Յանուարյան) Հանրա- պետության Գիտությունների ակադեմիայի Հունանիստար հե- տազոտությունների ինստի- տուտի գլխավոր գիտաշ- խատող	
134.	Ղալստեփան Վարդանյան Արամի (Կազարյան Երջան Արամյան)		ՌԳ կառավարության անդե- թեր Ֆինանսական համալսա- րանի «Համալսականություննե- րի տեսություն և մեթոդաբան- կական վիճակագրություն» ամբիոնի ավագ դասախոս	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կսապ
135.	Ղազարյանց Կարինա Էդրիարի (Карина Эдуардовна Казарьянц)	Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Պյատիցորսկի պետական լեզ- վաբանական համալսարանի (ИЛЛ) Մանկավարժության ամբիոն, «XXI դարի մանկա- վարժ» գիտակրթական նորա- րարական լաբորատորիայի (НОИЛ «Педагог XXI века») ղեկավար	
136.	Ղազարով Ռուսլան Արամի (Газаров Руслан Арамович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Կրթության և գիտության ոլոր- տում ինֆորմացիոն տեխնոլո- գիաների հյուսիսկովկասյան ակադեմիայի նախագահ, Ռուսաստանի նոր համալսա- րանի Պյատիցորսկի մասնա- ճյուղի տնօրեն	
137.	Ղազարով Սարգիս Սուրենի (Казаров Саркис Суренович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր	Հարավային դաշնային համալ- սարանի Մանկավարժական ինստիտուտի Համերիանտր պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
138.	Ղալուվուկ Էրսուտ Ավերապետի (Գալուտ Յրատ Ալեքսանդրովիչ)	Քարտարագետ, քարտարագիտական գիտությունների թեկնածու	«ՌԴ Խաղաղագետների գործերի կառավարչություն» «Բովեստիյա» (« <i>Известия</i> ») հրատարակչություն» դաշնային պետական ուկրաինարեն լեզվի գիտությունների կենտրոն, ՌԴ ԱԳՆ Գիտական գիտությունների ակադեմիայի պրոֆեսոր	izd.izv@ru.net
139.	Ղուկասյան Վարդան Լևոնի (Գյուգյան Գյուրգեն Լեոնովիչ)	Տնտեսագետ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկեցության շրջանային համալսարանի համալսարանի Պետական և տնտեսագիտական կառավարման տեղիների ճյուղի	
140.	Մանասյան Տիգրան (Մանասյան Տիգրան)	Պատմության, հայագետ, հրատարակչական	Հարավային Կովկասի երկրների մասնագետ (Մոսկվայի պետական համալսարան, Բաղաստանի պետական համալսարանի համալսարան), Մոսկվա	
141.	Մանուկյան Արմուշ Անուշ (Մանուկյան Արտակ Րոստոմովիչ)	Բրտավարան, Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Կառավարման և միջազգային ինստիտուտի ասպիրանտ	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի Պետական կառավարման և իրավունքի տեղի	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
142.	Մարանջյան Կարինե Հենրիխի (Маранджян Каринэ Генриховна)	Արևելագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտու- թյան ինստիտուտի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Հեռավոր Արևելքի սեկտորի ավագ գիտաշխատող, Արևե- լյան ինստիտուտի (Սանկտ Պե- տերբուրգ) և Մշակույթի և սպոր- տի տեսության (Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի դասախոս	
143.	Մարգարյան Վարվառա Ռաֆայելի (Маргарян Барвара Рафаеловна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԴ կառավարության արև- թեր Ֆինանսական համալսա- րանի Կրասնոդարի մասնա- ճյուղի Տնտեսության տեսության ամբիոնի րոգենտ	markarianvr@ gmail.com
144.	Մարկոսյան Սիրա Սուրենի (Маркосян Анда Суреновна)	Լեզվաբան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի քաղաքային մանկա- վարժական համալսարանի Ռուսա-գերմանական ֆակուլտետի Ֆրանսերենի և լինգվիստիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատավայր	Կապ
145.	Մարտիրոսյան Էսմիր Գեորգիի (Мартиросян Эмиль Георгиевич)	Տնտեսագետ, ստատիստիկություն թեկնածու	ԲԲ նախագահին առընթեր Օրորվորական ստատիստիկության և պետական ծառայության ռու- սաստանյան ակադեմիայի Բիզնեսի և գործարար կառա- վարման ինստիտուտի Բիզնե- սի և կառավարման ռազմավա- րության սեփականի րոզնետ	
146.	Մելիտոնյան Օլգա Արկադիի (Мелитонян Ольга Аркадьевна)	Կառավարման մասնագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մենեջմենթի ֆակուլտետի Մարդկային ռեսուրսների կառավարման սեփականի ակադեմիա	omelionyan@hse.ru
147.	Մելիք-Հայկազյան Իրինա Վիգորեի (Мелик-Гайказян Ирина Вигеновна)	Փրիլոգոփա, փրիլոգոփական գիտությունների ընկալոր	Տոմսեր պետական մանկավարժական համալսարանի Կրթության տեսության ինստիտուտի սեփական, Գիտության պատմության և փրիլոգոփության սեփականի վարիչ, Միջերկ պետական բժշկական համալսարանի (Տոմսկ) Փրիլոգոփության սեփականի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
148.	Մելիք-Փաշյան Ալեքսանդր Ալեքսանդրի (Мелик-Пашаев Александрович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր	Կրթության ռուսաստանյան ակադեմիայի Հոգեբանության ինստիտուտի Գեղարվեստա- կան գարգացման հոգեբանա- կան խնդիրների լաբորատոր բնայի վարիչ	amelikyan@hse.ru
149.	Մելիքյան Ալիսա Վալերիի (Меликян Алиса Валерьевна)	Կառավարման մասնագետ, մագիստրուս	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Վիճակագրական հետազոտությունների և գիտելիքների տնտեսության ինստիտուտի Ստրատե- գիական կանխատեսման բաժնի գիտաշխատող	
150.	Մելքումյան Ելենա Սուրենի (Мелкумян Елена Суреновна)	Քարաբազետ, քարաքան գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի պետական հու- մանիտար համալսարանի Պատմաբնիկային ինստի- տուտի պատմության, քաղա- քագիտության և իրավունքի ֆակուլտետի Ժամանակակից Արևելքի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատակարար	Կայք
151.	Մեծատունի Միլիտարի Վլադիմիրի (Мегауныан Микхил Владимирович)	Բաժնեմեր, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Առուստանի պետական հունարար հասակաբանի Տեղեկատվական գիտությունների և տեղեկատվական անվտանգության ինտեգրացիոն Տեղեկատվության պաշտպանություն	
152.	Մեգրուպան Վլադիմիր Աուրդի (Месропан Владимир Рудольфович)	Բժիշկեր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կախատեանան կենտրոնի (<i>ФОРСАИТ-ЦЕНТР</i>) գիտատեխնիկական կանխատեսանան բաժնիպատճիռ-հետազոտող	
153.	Միկիլայանց Վրիլի Մերզելի (Микитьянц Кирилл Сергеевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Մանկա Պեոնեբրուրքի մասնաճյուղի Մենեջմենթի ֆակուլտետի Մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	mks@hse.spb.ru mikityanc@rambler.ru mikityants@rambler.ru
154.	Միկիրումունով Իլյան Բորիսի (Микиргумов Иван Борисович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մանկա Պեոնեբրուրքի պետական հասակաբանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Տրանսպանության ամբիոնի վարիչ	logic@philosophy.ru.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
155.	Միհրայան Անդրանիկ Մովսեսի (Мигранян Андраник Мовсесович)	Պատմաբան- միջազգայնագետ, պատմական գիտությունների թեկնածու	Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ, Ժողովրդավարության և համագործակցության ինս- տիտուտ» հիմնադրամի Նյու Յորքի ներկայացուցչության ղեկավար, Տնտեսական և սոցիալական բարեփոխում- ների միջազգային հիմնադրա- մի («Բարեփոխում» հիմնա- դրամ) փոխնախագահ	info@oprf.ru
156.	Մինասյան Գոռիար Միքայելի (Минасян Гоар Микаеловна)	Գրավարան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարության առևտրի Ֆինանսական համալսարանի «Ձեռնարկատիրական իրավունք, քաղաքացիական և հաշտարար (арбитражный) դատավարու- թյուն» ամբիոնի ղեկավար	
157.	Մինասյան Լարիսա Արտավազի (Минасян Лариса Артаваздовна)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ռուստովի պետական շինարա- րական համալսարանի պրոֆե- սոր, Տնտեսության և սերվիսի Հարավուսստանյան պետական համալսարանի Ռուստովի ինստիտուտի գիտական աշխատանքի գծով պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատավայր	Գրառ
158.	Մինասյան Օլգա Նիկողայի (Минасян Ольга Николаевна)	Բրավւարան	ԸՂ կատարվարության առընթեր Ֆինանսական համալսարանի «Մանկանասրբական և մուկիցիպալ իրավուկր» սմբինի ալկազ դասավիտու	Omninasyan@mail.ru
159.	Միսակյան Մանուկ Ներսիսի (Мисакян Манук Нерсесович)	Տնտեսագետ, սնտեսագիտության թեկնածու	Հասարակական սեկտորի սնտեսության հետագոտողների ստոցիացիայի սնդան, Մանկու Պետերբուրգի պետական համալսարանի Տնտեսագիտության ֆակուլտետի Համաշխարհային սնտեսության սմբինի ալկազ դասավիտու	manuk76@mail.ru
160.	Միդզայան զևորգ Վալերիի (Мидзяян Гевогг Валерьевич)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	«Էքսպերտ» («Эксперт») համազգային գործարար հանդեսի Համաշխարհային քաղաքակալուության բանի թոթակից	gevorgval@expert.ru gevorgval@gmail.com
161.	Միրզոյան Սուրեն Գարեգինի (Мирзоян Сурен Гарегинович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Բնագիտության բուսատատանյան ալկազեակիայի պրոֆետր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
162.	Մխիթարյան Վլադիմիր Մերգելի (Мхитарян Владимир Сергеевич)	Տնտեսագետ, գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Վիճակագրության և սոցիալների բաժնի դեպարտամենտի Վիճակագրական մեթոդների ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր, Վիճակագրության, սոցիալների վերլուծության և ժողովրդագրության բաժանմունքի վարիչ	vnmkhitarian@hse.ru
163.	Մկրտչյան Գագիկ Մկրտչի (Мкртчян Гагик Мкртчевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նոփոխիբրսկի պետական համալսարանի տնտեսագիտության ֆակուլտետի Տնտեսության և պլանավորման մեջ մասնատրիկական մեթոդների կիրառման ամբիոնի վարիչ	
164.	Մկրտչյան Թամարա Ռուբենի (Мкртчян Тамара Рубеновна)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Մանկա Պետերբուրգի մասնաճյուղի մենեջմենթի ֆակուլտետի մենեջմենթի ամբիոնի ղեկավար	mkrtychyan75@mail.ru
165.	Մկրտչյան Գերասիմ Ավիլի (Мкртычян Герасим Амирович)	Հոգեբան, գիտությունների դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Նիժնի Նովգորոդի մասնաճյուղի Մենեջմենթի ֆակուլտետի Կազմակերպչական հոգեբանության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր	gmkrtychyan@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
166.	Միրոսյան Նիկիտա Վլադիմիրի (Миртчан Никита Владимирович)	Աշխարհագրագետ, աշխարհագրական գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Կիրառական տնտեսագիտության դեպարտամենտի Տարածաշրջանային տնտեսության և տնտեսական աշխարհագրության ամբիոնի դոցենտ, Ժողովրդագրության հետազոտության հետախույզի Ժողովրդագրական հետազոտությունների կենտրոնի աստժանտար գիտաաշխատող, «Դեմոկուս Ուլբիլ» («Демоскол Века») Էլեկտրոնային շարաթայթերթի գլխավոր խմբագրի տեղակալ	nmkrtcdyan@hse.ru region-econ@hse.ru Mkrtchan2002@rambler.ru
167.	Մուսգալյանի Մլրտիչ Հովհաննիսի (Мнацаканян Миртич Отанесович)	Փրիլոգիստ, փրիլոգիայական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական հետախույզի ասոցիատիայի ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն Մերդանգ Մերզնի Աշոտի (Мерданц Сергей Ашотович)	Մասնագիտություն Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Աշխատավայր Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի նախագահության անդամ, «ՂՄ-Ինվեստ» տնտեսական ինստիտուտների զարգացման աջակցության գործակալու- թյուն» ՍՊԸ նախագահ, «Սիստեմա» բաժնետիրական ֆինանսական ընկերության գործադիր փոխնախագահ, Պետական իշխանության մարմինների հետ փոխարա- բերությունների և միջազգային կապերի համալիրի ղեկավար, Ռուսաստանի հասարակա- կան-քաղաքական կենտրոնի վարչության անդամ	Կապ
168.	Մուլջան Կարեն Խաչիկի (Момджян Карен Хачикович)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Մուլկայի պետական համալ- սարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի Սոցիալական փիլիսոփայության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակար	Կապ
170.	Մոխիրյան Ասուշ Արթուրի (Мовсисян Аруш Артуровна)	Քարտարագետ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Քարտարական հետազոտությունների լաբորատորիայի գիտաշխատող, Հասարակականության հետ կապերի տեֆորիանության գովազդի բաժնի մասնագետ, հասարակականության հետ կապերի մասնագետ	amovsisyana@hse.ru
171.	Մուրադյան Ալինա Լարերայր (Мурадян Алина Робертовна)		Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Պետական և մոնիթրիգայ կառուցվածքում ինտելիցենտի մենեջեր	armuradyan@hse.ru
172.	Յանուկյան Տադևոսի Գրիգորիի (Янукиан Татьяна Григорьевна)		Պատիգորակն պետական լեզվաբանական համալսարանի Գերմանական լեզուների, միջազգային մաթեմատիկա և ինտելիցենցիայի ինտելիցենտի տեֆորեն, Գերմանական մշակույթի միջազգային միություն (Մոսկվա) կողմից նախաձեռնված ռուսաստանյան գերմանացիների երևույթաբանական կրթության նախագծի ղեկավար, Գերմաներենի և Գերմաներենի մշակույթի տարածաշրջանային կենտրոնի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն Նազարեթյան Հակոբ Պորոսի (Назаретян Акол Погосович)	Մասնագիտություն Հոգեբան-փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Սշխատակարար «Հասարակական գիտություններ և արվեստագիտություն» հանրակ (Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի նախագահություն) գլխավոր խմբագրի տեղակալ, Մոսկվայի պետական համալսա- րանի Հոգեբանության ֆակուլ- տետի Սշխատանքի հոգեբանու- թյան և ինժեներային հոգեբանու- թյան ամբիոնի պրոֆեսոր, Մոսկ- վայի պետական լեզվաբանական համալսարանի պրոֆեսոր, ՌԴ նախագահին արձնոթեր ժողո- վրդական տնտեսության և պե- տական ծառայության ռուսա- տանյան ակադեմիայի պրոֆե- սոր, Ռուսաստանի Գիտություն- ների ակադեմիայի Արևելագի- տության ինստիտուտի (Մոսկ- վա) գլխավոր գիտաշխատող	Կապ anazaret@mtu-net.ru
173.				
174.	Նանսպետյանց Նևստեր Հակոբի (Наганетьянц Нестер Акопович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	ՌԴ կառավարության արձն- թեր Ֆինանսական համալսա- րանի Մարքեթինգի և լոգիս- տիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր	n.nagapetyance@ mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայն
175.	Նմրեայան Լևոն Վազգինի (Нерсесян Левон Вагенович)	Արվեստագրական, արվեստաբանության թեմայանո	Պետական Տրեսորարության ցուցարանի հին ռուսական արվեստի բաժնի ավագ գլխավոր խստառ, «Հյուսիսային ուխտագետ» («Северный паломник») հրատարակչության գլխավոր խմբագիր	
176.	Նիկողոսյան Մարիամ Նիկողայի (Николосян Марьям Николаевна)	Պատմագրական	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցը (Մոսկվա) Պատմության ֆակուլտետի Քարտրական պատմության սեփական	
177.	Նար-Արևիկյան Օդյսանտա Ավետիկի (Нор-Аревиан Оксана Аветиковна)	Սոցիոլոգ, տեղեկությունների գիտությունների թեմայանո	Ռուստովի պետական համալսարանի Սոցիոլոգիայի և քաղաքագիտության ֆակուլտետի Սոցիալական տեխնոլոգիաների սեփական դասավանդող	poroks@yandex.ru
178.	Շահրապյան Երվանդ Միշայի (Шахбазян Ерванд Мишаевич)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեմայանո	ՌԴ կառավարության արևելքի ֆինանսական հաստատարանի Բանկային տեխնոլոգիաների սեփական Վարչապետական գլխավոր ղեկավար	Tereza-xx@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
179.	Շահգիրյան Վահան Վահանի (Шахтильян Ваган Ваганович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի թղթակից անդամ, Կապի և ինֆորմատիկայի Մոսկվայի տեխնիկական համալսարանի ինֆորմատիկա- ների խորհրդի նախագահ	
180.	Շահուլյան Տատյանա Լևի (Шаумян Татьяна Львовна)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտու- թյան ինստիտուտի Հնդկական հետազոտությունների կենտ- րոնի ղեկավար	
181.	Շիրիկյան Ալեքսանդր Անդրեյի (Ширинянц Александр Андреевич)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դրկյառ	Մոսկվայի պետական համալ- սարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի սոցիալ-քաղա- քական ուսումնքների պատմու- թյան սահմանի պրոֆեսոր, «Ռուսական սոցիալ-քաղաքա- կան միտք» համալսարանա- կան շարքի խմբագրական կոլեգիայի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատավայր	Կապ
182.	Շահր Տիգրան Հանկերի (Շինեց Կոնրան Դամբեղովնոյ)	Կրթության բնագավառում վերագրված համագործակցության, կրթական քաղաքականության մասնագետ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Հանաշխարհային բանկի Մոսկվայի ներկայացուցչության կրթության ոլորտի մասնագետ	shoosha@ngs.ru
183.	Շուշանյան Կատարյա Ուսման (Միլանյան Նադալյա Րադկովնա)	Սոցիոլոգ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն ոլորտի (Մոսկվա) Առօրյա գիտության ֆակուլտետի Տնօրինարար տնօրինողի անբնակարան	
184.	Ուկրանյան Մարգրիտ Սմոլնիկ (Վոսկոյան Տարգիս Տրեմովնոյ)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր	ՄԱ Կախարգանին առնչվող Օրոշակրթական տնտեսության և պետական ծառայության բաժնակազմի անդամների Վոլգոգրադի մասնաճյուղի Պետական և տնտեսագիտական ֆակուլտետի դոկտոր	
185.	Չուխրայան Վաչագան Սիմոնովի (Չոլախյան Վաչագան Ալբերտովնոյ)	Պատմության, պատմական գիտությունների դոկտոր	Մարտառավի պետական համալսարանի Օռուսաստանյան քաղաքակրթության և պատմության դասավանդման մեթոդական անբնակարանի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
186.	Չուբարյան Ալեքսանդր Օհանի (Чубарьян Александр Оганович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների ընկեր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համընդհանուր պատմության ինստիտուտի տնօրեն, Ռուսաստանի պետա- կան հումանիտար համալսա- րանի Արտասահմանյան պատ- մության կենտրոնի վարիչ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիական համալսարանի նախագահ, Հումանիտար կրթության ռու- սաստանյան կենտրոնի տնօրեն	worldhis@igml.msk.su
187.	Պախալայան Վիկտոր Էրուարդի (Пахалаян Виктор Эдуардович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Բաց կրթության Մոսկվայի ինստիտուտի կիրառական հոգեբանության ամբիոնի պրոֆեսոր	vicp2003@rambler.ru
188.	Պետրոսյան Վալերի Սանտոնի (Петросян Валерий Самсонович)	Քիմիկոս, քիմիական գիտությունների ընկեր	Ռուսաստանի բնապահպանա- կան քաղաքականության կենտրոնի անդամ, Մոսկվայի պետական համալսարանին առընթեր Բաց էկոլոգիական համալսարանի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
189.	Պետրոսյանց Դանիել Վիկտորի (Петросяни Даниэл Викторович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	ՌԳ կառավարությանն առընթեր Ֆինանսական հաստատարանի Կիրառական քաղաքագիտության ամբիոնի ղեկավար, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Շուկայի ինտիլիգենտի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող	
190.	Ջախրջյան Նանիտ Ռազվիկի (Джавршян Нана Размиковна)	Բուհասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի պետական հովաներուսար հաստատարանի Տնտեսագիտության, կառավարման և իրավունքի ինստիտուտի, Կառավարման ֆակուլտետի Մաքրեթիցի և զովագոլի ամբիոնի ավագ դասախոս	
191.	Ջիանգիրյան Վլադիմիր Գուրգենի (Джангирян Владимир Гургенович)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան հաստատարանի Միջազգային հարաբերությունների տեղաբան և պատմության ամբիոնի վարիչ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
192.	Ռայյան Ալբերտ Գվանի (Райян Алексей Иванович)	Գրավարան, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարության արհմիջեր Ֆինանսական համարարանի Բարձրագույն իրավաբանական դպրոցի դոցենտ, «Ձեռնարկատի- րական իրավունք, քաղաքացիա- կան և հաշտարար դատավարու- թյուն» ամբիոնի դոցենտ	
193.	Սահակյան Ռուբեն Արմենակի (Саакян Рубен Арменакович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դրկադր	ՌԴ կառավարության արհմի- ջեր Ֆինանսական համալսա- րանի Հարկերի և իրավունքի հետակա ֆակուլտետի «Հարկեր և հարկում» ամբիոնի պրոֆե- սոր, Ռուսաստանի Ֆինանսնե- րի նախարարության Հարկային և մաքսասակագնային քաղաքականության դեպարտամենտի վոչտանտրեն	
194.	Սահակյան Տառլայնա Վասիլի (Саакян Татьяна Васильевна)	Տնտեսագետ	Տնտեսագիտության բարձրա- գույն դպրոցի (Մոսկվա) Պետա- կան և մունիցիպալ կառավար- ման ֆակուլտետի Պետական հասվածի ֆինանսական մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆ դասախոս	PO268_st@minfin.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրառ
195.	Մանուկյան Գեորգի Լուրենի (Տադեոսյան Գեորգի Բյուրջանյան)	Տնտեսագետ, սնունդագիտության թեմատիկա	«Վերստալ ալիանս»-ի կողմից կրթության մեջ՝ ՄՊԸ գլխավոր տնօրենի կրթական տեխնոլո- գիաների գծով տեղակալ	
196.	Մանիրյան Բզր Հասմուզի (Տադեոսյան Իլյա Ալեքսանյան)	Տնտեսագետ, սնունդագիտության թեմատիկա	Արտաքին և պաշտպանական քաղաքականության խորհրդի անդամ	
197.	Մարտիրոսյան Ալեքսանդր Արթուրի (Տադեոսյան Ալեքսանդր Արթուրյան)	Պատմագետ, պատմական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի պետական լեզվա- բանական համալսարանի Բա- ղարազրությունների բաժանունի- քի և Միջազգային հարաբերու- թյունների տեսության և պատմության սովորյալ վարիչ	
198.	Մարտիրոսյան Միլիանի (Տադեոսյան Սերգեյ Միլիանյան)	Պատմագետ, պատմական գիտությունների թեմատիկա	«Հայագ» համահայկական մշակութային-ընկերակցական հիմնադրամի ավագանի	ssayadov@ hayazg.info
199.	Մանուկյան Սևակ Սեդրակի (Տադեոսյան Սյունիս Սեմյոնյան)		Ընտանոցի ՄԳՆ-ին կից Գիտնականական կազմակերպիչ պաշտպանական վարչության պետի գլխավոր խորհրդակցական	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
200.	Սարգսյան Արաիկ (Саркисян Аранк)		Աշխարհաբարձարական խնդիրների ռուսաստանյան ակադեմիայի նախագահության անդամ, նախագահի տեղակալ	
201.	Սարգսյան Դանիլ Ռաֆայելի (Саркисян Данил Рафаэлович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության առկթեր Ֆինանսական համալսարանի կիրառական մաթեմատիկայի սաբիոնի քոլեջետ	dsarkisyan@fa.ru
202.	Սարգսյան Հովիկ Արաիկի (Саркисян Овик Армикович)	Ինժեներ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Համաշխարհային տնտեսության և բիզնեսի ինստիտուտի Գովազդի սաբիոնի քոլեջետ	
203.	Սարգսյան Ռաֆայել Արաիկի (Саркисян Рафаэль Артешесович)	Մաթեմատիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների թեկնածու	ՌԴ կառավարության առկթեր Ֆինանսական համալսարանի Կիրառական մաթեմատիկայի սաբիոնի արթետար	rafael.sarkisyan@mail.ru
204.	Սարգսյան Վալերի Արաիկի (Саркисян Валерий Арамович)	Երկրաբան, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Գնագոյացման և բնական մեխանիզմների կարգավորման խնդիրների ինստիտուտի Ջերմաէներգետիկ համալիրի բաժնի վարիչ	vsarkisyan@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կասկ
205.	Սարգսյանի Աննա Ընունի (Տարժարան Աննա Րոմանովնա)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության թեկնածու	Ժողովուրդների բարեկամ- թյան ռուսաստանյան համալ- սարանի Մենեջմենթի ամբիոնի սովագ զուտավորու	
206.	Սարկիսով Ավետիք Մերգելի (Տարխոս Ավեդիկ Սերգեյնի)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նավթի և գազի ռուսաստանյան պետական համալսարանի Ֆի- նանսական մենեջմենթի ամբիոնի պրոֆեսոր	
207.	Սարկիսով Մերգել Վալերիի (Տարխոս Սերգեյ Վասիլևիչ)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարա- բերությունների պետական ինստիտուտի Միջազգային տնտեսական հարաբերություն- ների և արտաքին տնտեսական կապերի ամբիոնի պրոֆեսոր	
208.	Սաֆարյան Արմեն Վանիկի (Տարժարան Արմեն Վանոյեճի)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի Միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի (ՄԴԻՄՕ) Բներգետիկայի դոքտոր ասպրանդանտի հետազոտությունների և աշխարհագրագրականության կենտրոնի գործադիր տնօրեն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
209.	Սաֆարովա Գայանե Լևոնի (Сафарова Гаянэ Левоновна)	Կենսաբան, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի Սանկտ Պետերբուրգի մասնաճյուղի Տնտեսագիտության ֆակուլտետի Տնտեսագիտական տեաության ամբիոնի պրոֆեսոր, Հասարակական սեկտորի տնտեսության հետազոտողների ասոցիացիայի անդամ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Սանկտ Պետերբուրգի տնտեսա-մաթեմատիկական ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող	safarova@emi.nw.ru
210.	Մերանյան Բազրիտ Գարեգինի (Сейранян Баграт Гарегинович)	Արևելագետ, պատմական գիտությունների բովանդակ	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արևելագիտություն ինստիտուտի Առանձին արաբական երկրների պատմության և քաղաքական խնդիրների սեկտորի վարիչ	
211.	Միսոնյան Մարգարիտա (Симоньян Маргарита)	Լրագրող	«Russia Today» հեռուստաընկերության գլխավոր խմբագիր, Առաջին ալիքի տնօրենների խորհրդի անդամ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գաղ
212.	Միննյան Ռեննադր Խոիլայրի (Симолян Ренальд Хикарович)	Մոցիլորդ, տոցիլորդիական գիտությունների դոկտոր	Մոսկվայի Միջազգային հարա- բերությունների պետական ինստիտուտի Հումանիտարյա- կան և բարձրագույն հետազոտու- թյունների կենտրոնի տնօրենի տեղակալ, Բարձրագույն ուսուցողական դեկանատ, Հուսիս-բարձրագույն ֆորմ- վի նախագահ, Հուսիսատանի Գիտությունների ակադեմիայի Մոցիլորդիայի ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող, «Հուս- բարձրագույն կենտրոն» խմբի գլխավոր գիտաշխատող	sim@isras.ru
213.	Միրաբյան Ստեփան Արամայրի (Ситарян Степан Арамаисович)		Հուսիսատանի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիոս, Հուսիսատանի Գիտությունների ակադեմիայի Տնտեսագիտու- թյան ինստիտուտի Արտաքին տնտեսական հետազոտություն- ների կենտրոնի գիտական դեկանատ	
214.	Մինոյան Գեորգի Լևի (Смолян Георгий Львович)		Հուսիսատանի Գիտությունների ակադեմիայի Հումանիտարյան վերլուծության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
215.	Սվիտտանովա-Պառիկյան Յանա Միխայիլ (Свистунова-Патынян Яна Мирановна)	Տնտեսագետ	Բյուջետային հարաբերությունների հետազոտության կենտրոնի ավագ վերլուծաբան	
216.	Ստեփանյան Ալբերտյան Ռոբերտի (Степанян Александр Робертович)		Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Էթնոլոգիայի և մարդաբանության ինստիտուտի աշխատակից	
217.	Ստեփանյան Արայիկ (Степанян Арайк)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Աշխարհաբարձական խնդիրների ակադեմիայի պատասխանատու քարտուղար	
218.	Ստեփանյան Գայանե Լևոնի (Степанян Гаянэ Левоновна)		Ժողովուրդների բարեկամության ռուսաստանյան համալսարանի Հումանիտար գիտությունների ամբիոնի ասիստենտ	
219.	Ստեփանյան Իրինա Կիմովնա (Степанян Ирина Кимовна)	Կրթության ոլորտի մասնագետ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի Դաշնության կառավարության առկթեր Ֆինանսական համակարանի «Մաթեմատիկա 1» ամբիոնի որցնետ	frk0701@mail.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Ընդհանուր	Կապ
220.	Ստեփանյանց Ստյոբանու Տիգրանի (Степанянц Тиграновна)	Փիլիսոփա, գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Փիլիսոփայու- թյան ինստիտուտի Արևելյան փիլիսոփայությունների սեկտո- րի գլխավոր գիտաշխատող, «Փիլիսոփայությունը մշակույթ- ների երկխոսությունում» ՅՈՒՆԵՄԿՕ-ի ամբիոնի վարիչ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիայի համալսարանի Արևելքի փիլիսոփայական և քաղաքա- կան մտքի ամբիոնի վարիչ	marjeta_35@mail.ru; mstereani_35@ yahoо.com mstereani@iph.ras.ru orient2@iph.ras.ru
221.	Սուպյան Նատալյա Վիկտորի (Супян Наталья Викторовна)	Տնտեսագետ, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հաս- աշխարհային տնտեսության և հումաշխարհային քաղաքակա- նության ֆակուլտետի Հասնաշ- խարհային տնտեսության ամբիոնի դոցենտ	nsupyana@hse.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
222.	Սուսյան Վիկտոր Բորիսի (Сутян Виктор Борисович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Համաշխարհային տնտեսության և համաշխարհային քաղաքակառուցության ֆակուլտետի Համաշխարհային տնտեսության ամբիոնի պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ԱՄՆ-ի և Կանադայի ինստիտուտի փոխնսօրեն, Հումանիտար հետազոտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, Հումանիտար գիտությունների պետական ակադեմիայի համալսարանի	vsuryan@yahoo.com
			Միջազգային տնտեսության ամբիոնի վարիչ, Արտաքին առևտրի հանառուստտանյան ակադեմիայի համաշխարհային և ազգային տնտեսության ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կասյ
223.	Վահանիկ Սևինա Սիսումլիի (Յաგանովա Աննա Անատոլևեռնա)		ՌԴ կառավարության առլինիեի Ֆինանսական համալսարանի Արխանգելսկի մասնաճյուղը Բեֆրմատիկայի, մաթեմատի- կայի և վիճակագրության ամբիոնի ավագ դասախոս	
224.	Վահանիկ Գալրիս Սիսումլիի (Յագանովա Դալինա Անատոլևեռնա)		ՌԴ կառավարության առլին- իեի Ֆինանսական համալսա- րանի «Շարհանուր քաղաքագի- տություն» ամբիոնի դոցենտ	
225.	Վահրմշիս Մարիս Արսիի (Յախուսինա Մարյա Արաձովնա)	Տեսուցակ, տնտեսագիտության դրկսոր	Համառոտ սաստանկյան հեռակա ֆինանսատնտեսական ինստի- տուտի Հաշվապահական հաշվառման և տնտեսական գործունեության վերլուծության ամբիոնի վարիչ	
226.	Վատանյան Ֆրիտս Վալենտինի (ՅաԴյալյան Փլորա Յալենտինովնա)	Պատմաբան- վիճագագյակագետ, պատմական գիտությունների թեկնաձու	Կուրսանի պետական համալսարանի Նոր, երթագոյն պատմության և վիճագագյակ հարաբերությունների ամբիոնի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
227.	Վարսանով Ալեքսանդր Վալենտինի (Вартанов Александр Валентинович)	Հոգեբան, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական համալսարանի Հոգեբանության ֆակուլտետի Հոգեֆիզիոլոգիայի ամբիոն, «Կուրսատովյան ինստիտուտ» ազգային հետազոտական կենտրոնին առընթեր Կոգնիտիվ հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրենի գիտության գծով տեղակալ	Կապ a_v_vartanov@mail.ru
228.	Վարսանով Անրի Սուրենի (Вартанов Анри Суренович)	Բանաւեր, բանաւիրական գիտությունների դոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Արվեստաբանության ինստիտուտի Զանգվածային լրատվության միջոցների բաժնի վարիչ, Արվեստաբանության Համառուսաստանյան գիտահետազոտական ինստիտուտի Զանգվածային հարդրականության միջոցների գեղարվեստական խնայիրների սեկտորի վարիչ	
229.	Վարսանով Յուրի Պավելի (Вартанов Юрий Павлович)	Գրադարանագետ, լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Ռուսաստանի ազգային գրադարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների գրականության բաժնի վարիչ	vartanov@nlr.ru

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
230.	Վարդանուկ Վալերի Նիկողայի (Варданов Валерий Николоевич)	Ռազմական պատմաբան, պատմական գիտությունների ընկալող	ԲԳ Պաշտպանության նախարարության Ռազմական պատմության ինստիտուտի պետական աշխատանքի գծով տեղակալ, Բուսաստանի Գիտությունների ազգային Արևելագետների ասոցիացիայի Արևելքի ժողովուրդների ռազմական պատմության հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, Բուսական գիտությունների ռուսաստանյան	ակադեմիայի թղթակից անդամ (Աշխարհաբարաբանականության և տեխնոլոգիայի սեկցիա), Բուսական գիտությունների ռուսաստանյան ազգային ակադեմիայի պատմության, մշակույթի և իրավունքի սեկցիա)
231.	Վարդանուկա Ելենա Լեոնիդի (Варданова Елена Леонидовна)	Բանասիրական գիտությունների ընկալող	Մոսկվայի պետական համալսարանի ԶԼ Մ տեխոլոգիայի և տեխնոլոգիայի տվյալների վարչիչ պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն Վարդույան Առուշան Առուշանի (Варгумян Арушан Арушанович)	Մասնագիտություն Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների ընկեր	Աշխատավայր Արևալիքի պետական մանկա- վարժական ակադեմիայի գիտա- կան, նորարարական աշխա- տանքի և հասարակայնության հետ կապերի գծով պրոռեկտոր, «Տարածաշրջանային քաղաքա- կան հետազոտություններ» գի- տական հանրեայի գլխավոր խմբագիր, Տարածաշրջանային առցիակ-քաղաքական գործըն- թացների Արևալիքի գիտական դպրոցի հիմնադիր և ղեկավար	Կապ aiso@mail.ru
232.	Տեր-Հակոբով Սերգեյ Ալեքսանդրի (Тер-Акопов Сергей Александрович)	Մաթեմատիկոս	Տնտեսագիտության բարձրա- գույն դպրոցի (Մոսկվա) Եկամուտների և կենսամակար- դակի վերլուծության կենտրոնի գլխաաշխատող	dean@ffl.msu.ru
234.	Տեր-Մինասովա Սվետլանա Գրիգորի (Тер-Минасова Светлана Григорьевна)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների ընկեր	Մոսկվայի պետական համալսա- րանի Օտար լեզուների ֆակուլ- տետի դեկան, Օտար լեզուների դասավանդման տեղաբյուր ամբիոնի վարիչ, «HELLO!» ուսումնական հանրեայի խմբա- գրական խորհրդի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կայք
235.	Տիգր-Սարգսյանց Սլուսի Երվանդի (Տեր-Տարխանյանց Ալլա Երվանդովնա)	Ազգագրագետ, պատմական գիտությունների ղեկավար	Քուստանյանի Գիտությունների ակադեմիայի Եթեմըզբայի և Լեւոնյանի Գիտությունների ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող	aeters@yandex.ru
236.	Տոնոյան Լարիսա Հրաչիկի (Տոնոյան Լարիսա Գրաչիկովնա)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու	Մանկա Պետերբուրգի պետական համալսարանի Փիլիսոփայության ֆակուլտետի ղեկավար	
237.	Յիրուկյան Իրինա Գարուսի (Սարգսյան Իրինա Գալստովնա)	Շինարար, գիտությունների թեկնածու	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոց (Մոսկվա) Գնացույցման, գույքի գնահատման և նախահաշվային գործի ստորին ստրուկտուր	
238.	Ալմուկյան Արսյուկ Հովհաննիսյան (Մարտին Արեմ Առաքելյան)	Պատմության, պատմական գիտությունների ղեկավար	Քուստանյանի Գիտությունների ակադեմիայի Հովհաննիսյանի և Լեւոնյանի Գիտությունների ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող	mir@havlaz1@mtu-net.ru worldhis@igml.msk.su

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
239.	Ուստյան Արթուր Ռուստամի (Устьян Артур Рустамович)	Քաղաքագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու	Պ. Ա. Ստոլյայինի անվան Տարածաշրջանային հուման- նիտար ինստիտուտի տնտեսա- գիտության ֆակուլտետի ղեկան	izabella@interatr.org
240.	Փաշինյան Բզաբեյլա Աշոտի (Пашинян Изабелла Ашотовна)	Մոցիոլոգ, ազգիոլոգիական գիտությունների թեկնածու	Մոսկվայի պետական հասնալ- սարանի Մոցիոլոգիայի ֆա- կուլտետի դասախոս, «Գալո- ցական ՀՏ» («Школьная ТВ») հեռուստարևիերության մանու- լի ծառայության ղեկավար, Հե- ռուստատեսության և ռադիոյի միջազգային ակադեմիայի գործադիր տնօրենի տեղակալ	
241.	Փարամազյան Հրաչիկ Արուաշեի (Фарамазян Рачик Аргашесович)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության րոկտոր	Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի Համաշխարհային տնտեսության և միջազգային հարաբերությունների ինստի- տուտի Միջազգային անվտան- գության կենտրոնի գլխավոր գիտաշխատող, Ռազմատնտե- սական գործընթացների գլխավոր տնտեսագետի խմբի ղեկավար	faramazyan@ imemo.ru

242.	<p>Անուն, ազգանուն Փղխարյան Արմենուհի Հրանտի (Полджян Армения Грантовна)</p>	<p>Մասնագիտություն</p>	<p>Աշխատավայր ՌԴ կառավարության առջնիշխար Ֆինանսական համալսարանի Պետական և մոնիթինգայ կառավարման ֆաкультетի Պետական և մոնիթինգայ կառավարման սանթրոնի աշխատկետ</p>	<p>Կայք armina_poldjan@yahoo.com</p>
243.	<p>Փղխարյան Ալեքսանդրա Անիկուհի (Полджян Александра Леонидовна)</p>	<p>Փիրիտովա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի ինույսիկայի (<i>интуисика</i>) սովթիռն</p>	
244.	<p>Օհանով Աննուհի Արտուրի (Оганов Арнольд Арамович)</p>	<p>Փիրիտովա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Ս.Ս. Շչեպկինի անվան Բարձրագույն թատերական ուսումնարանի Փիլիսոփայության և մշակույթաբանության սովթիռների փարթի, Մոսկվայի պետական համալսարանի վերապատասխան և որակախորժան բարձրագույն ինստիտուտի փիլիսոփայության սովթիռների պրոֆեսոր</p>	
245.	<p>Օհանովա Ելենա Ալեքսանդրի (Оганова Елена Александровна)</p>	<p>Փիրիտովա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր</p>	<p>Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի թարգմանական բանասիրության սովթիռների դոկտոր</p>	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
246.	Օսիպյանց Պավել Իգորի (Осипьянц Павел Игоревич)		Ռուսաստանի պետական հունանիտար համալսարանի Պատմաարխիվային գործի ինստիտուտի Արխիվային գործի ֆակուլտետի Հասրերխանուր պատմության ամբիոնի դասախոս	
247.	Օսիպովա Քրիստինա Տիգրանի (Осипова Кристина Тиграновна)		Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի Արաբական բանասիրության ամբիոնի ուղեւնու	
248.	Ֆանյան Արթուր Ալբերտի (Фаньян Артур Альбертович)	Չինարենի և անգլերենի ռեֆերենտ- թարգմանիչ	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Արևելագիտության բաժանմունքի Արևելյան բանասիրության ամբիոն	arthur.fanian@hse.ru
249.	Ֆոմիչև Արամ Արթուրի (Фомичев Арам Артурович)	Հոգեբան, բակալավր	Տնտեսագիտության բարձրագույն դպրոցի (Մոսկվա) Հիմնարար հետազոտությունների կենտրոնի ճանաչողական (կոգնիտիվ) հետազոտությունների գիտատեսական լաբորատորիայի ստաժոր-հետազոտող	afomichev@hse.ru

2.2 ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրությունը

Մեր հայրենակիցները մեծ ներդրում են ունեցել նաև ԱՄՆ գիտության, քաղաքականության, արվեստի, ռազմական գործի և այլ բնագավառներում: ԱՄՆ ակադեմիական հաստատություններում աշխատող հայ գիտնականների վերաբերյալ առկա են հանրագիտարանային տվյալներ, ՀՀ տարբեր կառույցների կողմից պատրաստվել են տեղեկատվական շտեմարաններ¹: Սակայն այդ երկրի «ուղեղային կենտրոններում» աշխատող փորձագիտական հանրությունը չի արժանացել պատշաճ ուշադրության²:

Արդի ժամանակաշրջանում «ուղեղային կենտրոնների» քանակով, «ինտելեկտուալ արտադրանքով» և այլ առումներով ԱՄՆ-ը համարվում է առաջատարն աշխարհում: Իրենց գործունեությամբ եզակի այս կառույցները զգալիորեն տարբերվում են ակադեմիական կառույցներից: «Ինտելեկտուալ արտադրանքի» բոլոր այն տեսակները, ըստ հետազոտողների, որոնք իրականացնում են «ուղեղային կենտրոնները»՝ գործնական քաղաքական փորձաքննություն, վերլուծական հետազոտությունների պատրաստում և հիմնարար աշխատություններ, տարբերվում են համաշխարհային գործընթացների ռազմավարական տեսլականով՝ հիմնված քաղաքական, տնտեսական ոլորտներում փոփոխությունների միջոցով ցանկալի արդյունքների հասնելու

¹ Տե՛ս Օտարերկրյա պետությունների հայազգի գիտնականների ցուցակ՝ ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառների, http://scs.am/uploads/Gitakan_qaxaqakanutyun/otarerkrya_hay_gitnakanner.pdf:

² *Աթոյան Վ.*, «Ուղեղային կենտրոններ». անցյալ, ներկա և ապագա, «Բանբեր Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի», Երևան, 2013, թիվ 1 (29), էջ 106:

վրա: Դա է «ուղեղային կենտրոնների» և ակադեմիական հետազոտությունների գործունեության արդյունքների հիմնական տարբերությունը¹:

Փաստորեն, ներկայումս այս կառույցների շնորհիվ ԱՄՆ-ը վերածվել է տարալրտ հետազոտություններ կատարող ՈւԿ-ների առաջատար երկրի, որոնց թիվն այդ երկրում, ըստ հետազոտական տվյալների, հասնում է 1823-ի²:

Իրենց նորարարություններով ու գաղափարներով դրանցից շատերը դարձել են պետական կառույցներին, այս կամ այն կուսակցությանը գաղափարական աջակցություն ցուցաբերող «ուղեղային թևեր»: Այդպիսին է 1973թ. հիմնադրված *Heritage Foundation*-ը («Ժառանգություն» հիմնադրամը), որը սատարում է Հանրապետական կուսակցության քաղաքական գործիչներին՝ նրանց տրամադրելով խորհրդատվություններ ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ: Այժմ ԱՄՆ մոտ երկու հազարի հասնող վերլուծական կենտրոնների քառորդ մասը համարվում է անկախ/կիսանկախ/ինքնուրույն գործունեություն իրականացնող կառույցներ:

Չմանրամասնելով ուղեղային կենտրոնների անցած պատմական ուղին՝ նշենք, որ այսօր ԱՄՆ պետական կառույցները մշտապես օգտվում են գիտավերլուծական հանրության մտավոր «արտադրանքից», խորհրդատվություններից, իրավիճակային գնահատականներից, քաղաքական կամ որևէ այլ իրադարձության զարգացման հնարավոր սցենարներից: Այս հարցում իրենց ներդրումն ունեն նաև հայ փորձագետ-վերլուծաբաններ:

¹ Նույն տեղում, էջ 105:

² Մանրամասն տե՛ս *Арутюнян Г.*, Распад системы и формирование будущего. Ереван, 2011, стр. 106.

րը, ովքեր ներգրավված են ԱՄՆ առաջատար ՈւԿ-ներում:

Ամերիկաբնակ հայ փորձագետների կարծիքով. «Հայաստանը պետք է զարկ տա ինտերնետի միջոցով կադրերի ներգրավման ջանքերին, քանի որ Սփյուռքի ամենալուսավոր ուղեղներից ոմանք գուցե հարմար չգտնեն Հայաստան տեղափոխվելը, սակայն ուրախ կլինեն իրենց լուսման ներդնել հայրենիքի զարգացման մեջ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով, օրինակ՝ առցանց դասընթացներ վարելով կամ հետազոտական աշխատանքներին մասնակցելով ու խորհրդատվություն տրամադրելով»¹:

Միանգամայն տեղին համարելով հեղինակի կարծիքները՝ հավելենք, որ հայրենական ակադեմիական և վերլուծական հաստատությունները, ինչպես նաև պետական կառույցները համագործակցության արդյունքում հնարավորություն են ունեցել Սփյուռքի գիտական և մերձգիտական շրջանակների ներգրավվածությամբ իրականացնել տարբեր միջոցառումներ՝ համատեղ կոնֆերանսներ, սեմինարներ (այդ թվում՝ առցանց), հոդվածների տպագրում Հայաստանում: Ինչ վերաբերում է Սփյուռքի վերլուծական հանրույթի հետ համատեղ բարձրակարգ վերլուծական, ռազմավարական հետազոտություններին, խոշոր ծրագրերի իրականացմանը և պետական տարբեր օղակներին խորհրդատվություններ տրամադրելուն, ապա առաջին դեպքում անհրաժեշտ է պետական աջակցություն՝ երկարատև և կայուն ֆինանսավորմամբ: Իսկ դա Հայաստանի այսօրվա պայմաններում բավական դժվար է:

¹ *Մարաջյան Մ., Հարությունյան Մ.*, Լի Քվան Յուի դասերը Հայաստանի համար, «21-րդ ԴԱԸ», 2013, թիվ 4 (50), էջ 183:

Ֆինանսական խնդիրը կարելի կլիներ կարգավորել, եթե հնարավոր լիներ Սփյուռքի և տեղի գործարար միջավայրը ներգրավել այդ աշխատանքներում: Այդպես աշխատեցին չինացիները՝ համատեղելով երկուսը մեկում: Սակայն չինացիների պարագայում արդյունավետ համագործակցությանը նպաստող առաջին գործոնն այն է, որ նրանցից յուրաքանչյուրն իրեն համարում է Սփյուռքի մի մասնիկը: Օրինակ, եթե *ARPA (Analysis, Research and Planning for Armenia)* և Հայաստան քաղաքական ֆորում (*Policy Forum Armenia (PFA)*) վերլուծական կառույցների աշխատանքներն անմիջականորեն կապված են ՀՀ խնդիրների հետ, ապա գիտավերլուծական հանրության բավական ստվար մի շերտ մասնակից չէ:

Ցավոք, ամերիկյան հասարակությանն ինտեգրվածությունը հաճախ չի գուգորդվում տեղի հայ համայնքի կյանքին բավարար չափով մասնակցությամբ: ԱՄՆ վերլուծական հանրության հետ մեր համագործակցելու փորձերը ևս վկայում են դրա մասին: Կարծում ենք, այս ուղղությամբ աշխատանք ունեն անելու առաջին հերթին տեղի համայնքի ներկայացուցիչները և Հայաստանի շահագրգիռ կազմակերպությունները:

Ավանդական հայագիտական կենտրոններից բացի, ուր մեծ մասամբ աշխատում են գիտական տարբեր կոչումներ ունեցող հայ մասնագետներ, գործում են նաև հետազոտական վերլուծական հիմնարկություններ, որոնք ստեղծվել են սփյուռքահայերի նախաձեռնությամբ: Այդպիսիք են 1992թ. հիմնադրված «Հայաստանի համար վերլուծությունների և պլանավորման *ARPA* ինստիտուտը», «Հայկական միջազգային քաղաքական

հետազոտությունների խումբը» (*Armenian International Policy Research Group*), «Հայաստան քաղաքական ֆորումը»¹:

ARPA-ն ԱՄՆ-ում բնակվող հայազգի ճանաչված գիտնականներով և փորձագետներով համալրված այն եզակի կառույցներից է, որը Հայաստանի անկախության առաջին տարիներից ի վեր համագործակցել է ՀՀ տարբեր նախարարությունների հետ, կատարել վերլուծություններ, հետազոտություններ, տրամադրել խորհրդատվություններ գրեթե բոլոր ոլորտների համար, ինչն այսօր էլ շարունակվում է²: Այս երեք կենտրոնները կարելի է համարել սփյուռքահայ ինտելեկտուալների միավորում: Սփյուռքի մեր հայրենակիցներն իրենց հետազոտական աշխատանքներում չեն սահմանափակվում տեղի հայ և օտարազգի կադրերի հետ համագործակցությամբ: Վերը նշված հետազոտական կենտրոններում աշխատում են նաև ներկայացուցիչներ ՀՀ-ից:

ԱՄՆ վերլուծական կենտրոններում մեծ թիվ են կազմում քաղաքական հետազոտություններ կատարող փորձագետները, որոնց հաջորդում են տնտեսական, գիտակրթական, սոցիալական, իրավական և այլ հարցերով զբաղվող մասնագետները, ովքեր մեծ հաջողությունների են հասել իրենց գիտական ոլորտներում: Ի տարբերություն Ռուսաստանի՝ ԱՄՆ «ուղեղային

¹ Հայաստան քաղաքական ֆորումի վեբկայք,

<http://www.pf-armenia.org/about-us/mission-statement>:

² 1992թ. ի վեր կառույցը կրթական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտային համակարգին, արտաքին քաղաքականությանը, Հայաստան-Սփյուռք հարաբերություններին, առևտրի ու արդյունաբերության ոլորտներին առնչվող առաջարկություններ և հետազոտություններ է ներկայացրել ՀՀ կառավարությանը,

<http://www.arpainstitute.org/About.html>:

կենտրոններում» ընդգրկված հայ փորձագետները բնորոշվում են մասնագիտական բազմապրոֆիլությամբ: «Ուղեղային կենտրոններում» աշխատող հայ վերլուծաբանների ճնշող մեծամասնությունը համատեղում է աշխատանքն ակադեմիական հաստատությունների հետ: Սա վկայում է այն մասին, որ գործունեությամբ տարբեր երկու գիտակրթական համակարգերի հարաբերությունները սերտաճած են: Դրան նպաստում է նաև այն, որ զգալի քանակությամբ «ուղեղային կենտրոններ» գործում են համալսարաններին կից:

Ուղեղային կենտրոններում և ակադեմիական հաստատություններում ընդգրկված հայ մասնագետներն աշխատում են կայացած, մեծ հեղինակություն ունեցող վերլուծական կառույցներում և ակադեմիական հաստատություններում: Գերակշիռ մեծամասնությունը գիտության դոկտորներ են, թեկնածուներ, ասպիրանտներ: Կան «ուղեղային կենտրոնի» հիմնադիրներ, կառույցների վարչական և այլ օղակների ղեկավարներ:

Թեև ԱՄՆ հայկական վերլուծական հանրությունն ունի իր առանձնահատկությունները, այդուհանդերձ, այս խմբի հետ տարվելիք աշխատանքները մյուսներից չպետք է տարբերվեն, և պետք է առաջնորդվել ընդհանուր մեկ տրամաբանությամբ՝ տեղավորվելով համագործակցության հնարավոր ուղիների շրջանակներում (տե՛ս *Գլուխ 3*):

Ստորև ներկայացնում ենք ԱՄՆ հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

ԱՄՆ հայ գիտավերլուծաչափի հանրության ներկայացուցիչների

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
1.	Աբրահամյան Երվանդ (Abrahamian Ervand)	Պատմաբան	Բարուկի քոլեջի պրոֆեսոր	Ervand.Abrahamian@baruch.cuny.edu
2.	Ադայան Ռուբեն (Adalian Rouben)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Վաշինգտոնի Հայկական ազգային ինստիտուտի տնօրեն	
3.	Ազատյան (Երվանդ) Էդմոնդ (Azadian Y. Edmond)	Գրականագետ, դոկտոր	ՀՀ ԳԱԱ պրոտասահմանկան անդամ, ԲՊՀ պատվավոր դոկտոր, ՌԱԿ ԱՄՆ Արևելյան շրջանի և Կանոնադրված վարչության համանախագահ	edmondazadian@hotmail.com
4.	Ակիսկալ Հակոբ (Akiskal Hakob)	Հոգևբան	Սան Դիեգոյի Կալիֆոռնիայի համալսարանի հոգևբանության բաժնի տնօրեն	hakiskal@ucsd.edu
5.	Այվազյան Լաուրենս (Ayvazian Laurens)	Վերլուծաբան	«Եվրասիա» հիմնադրամի ԱՄՆ Ռուսաստան քաղաքացիական հասարակության համագործակցության ծրագրի տնօրեն	layvazian@eurasia.org
6.	Այվազյան Նատալյա (Aivazova Natalia)	Միջազգային հարաբերությունների և վիճակագրության տնօրենության սաղիստության փորձագետ	Փեթերսոնի ինստիտուտի հետազոտող	naivazova@pie.com
7.	Անանյան Թալին (Ananian Taleen)	Հանրային դիվանագիտության մասնագետ	Առյուծյան խորհրդի հարցրդակցության տնօրենի օգնական	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
8.	Անթարամյան Ռիչարդ (Antaramian Richard)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Միջիգանի համալսարանի պատմության բաժանմունքի գիտաաշխատող	antaram@umich.edu
9.	Աջեմօղլու Տարոն (Acemoglu Daron)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիա- կան ինստիտուտի տնտեսագի- տության բաժանմունքի պրոֆեսոր	daron@mit.edu
10.	Ասատրյան Էրիկ (Assadourian Erik)	Մշակութաբան	Գլոբալ մոնիթորինգի ինստի- տուտի ավագ գիտաշխատող, «Աշխարհի դրությունը 2010» նախագծի ղեկավար	eassadourian@ worldwatch.org
11.	Ասատրյան Վահագն (Asatryan Vahagn)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	ՄԵՆԻ Հաստն քոլեջի բրոքերս և հետազոտող	
12.	Ասլանյան Մեայուհ (Aslanian Sebouh)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի հայոց պարի պատմության ամբիոնի վարիչ	saslanian@ history.ucla.edu
13.	Աստուրյան Ստեփան (Astourian Stephan H.)	Պատմաբան	Կալիֆորնիայի Բերքլի համալ- սարանի պատմության բաժան- մունքի պրոֆեսոր, հայկական և կովկասյան ուսումնասիրու- թյունների գործադիր տնօրեն	astour@berkeley.edu
14.	Ավագյան Ռոբերտ (Avagyan Robert)	Միջազգայնագետ	Մասաչուսեթսի Գիտության և վիճազգային անվտանգության ինստիտուտի վերլուծաբան	avagyan@ isis-online.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայք
15.	Ալթանդիլյան Գրեգորի (Aftandilian Gregory)	Միջին Արևելքի և ԱՄՆ արտաքին քարտրակազմության փորձագետ	Ազգային քարտրակազմության կենտրոնի Միջին Արևելքի գծով սովագ գիտաաշխատող	gafian@bu.edu
16.	Արսենյան Դիանա (Arsenian Deana)	Քաղաքագետ, վիչազգայնագետ	Ելու Յորքի Քարնեգի կոլոգորացիայի վիչազգային ծրագրի փորձախոն	
17.	Արվանիզյան Մարկ (Arvanigian Mark)	Պատմաբան, պատ- մագիտության դոկ- տոր (Ph.D), Անգլիայի վիճնացարյան և նոր շրջանի պատմության մասնագետ	Ֆրեզոյի Կալիֆորնիայի համալսարանի պատմության բաժանմունքի դոցենտ	marvanig@ csufresno.edu
18.	Բաբայան Կատրին (Babayan Kathryn)	Բուլամի, գենդերի փորձագետ	Էն Արբորի Միչիգանի համալ- սարանի հայազխտակյան ծրա- գրի տնօրեն, Բրանի պատմու- թյան և մշակույթի հրատվիրչալ պրոֆեսոր	babayan@umich.edu
19.	Բադասյան Նարինե (Badasyan Narine)	Տնտեսագետ, տնտե- սագիտության դոկ- տոր (Ph.D), հեռուստա- դրոյրակցության տնտեսության փորձագետ	Մարրի պետական համալսարանի աշխատակից	nbadasyan@ pf-armenia.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
20.	Բալաքյան Փիթեր (Balakian Peter)	Գրականագետ, բանասերծ, գիտության դոկտոր (Ph.D) ամերիկյան քաղաքակրթության գծով	ԱՄՆ Քոլգեյթ համալսարանի անգլերենի բաժնի հումանիտար գիտությունների պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	
21.	Բալյան Հրայր (Balian Hrair)	Միջին Արևելքի փորձագետ, իրավագիտության դոկտոր	Քարթերի կենտրոնի Հավանությունների կարգավորման ծրագրի տնօրեն	carterweb@emory.edu
22.	Բակալյան Անի (Bakalian Anny)	Սոցիոլոգ, հայ Սփյուռքի փորձագետ	«Միջին Արևելք և մերձավոր-արևելյան ամերիկյան կենտրոն»-ի փոխտնօրեն	
23.	Բաղրամյան Լևոն (Baghranian Levon)	Իրավաբան	ԱՄՆ Կոնգրեսի փորձագետ	
24.	Բարձակյան Գևորգ (Bardakjian Kevork)	Պատմաբան, հայագիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի Հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնի պրոֆեսոր	kbar@umich.edu
25.	Բարսումյան Նանոր (Barsoumian Nanore)	Քաղաքագետ	Armenian Weekly շաբաթաթերթի խմբագրի օգնական	writenanore@gmail.com
26.	Բերբերյան Հուրի (Berberian Houri)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կալիֆորնիայի պետական համալսարանի Միջին Արևելքի ուսումնասիրությունների ծրագրի տնօրեն, պրոֆեսոր	Houri.Berberian@csulb.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
27.	Բրեմեր Իան (Bremner Ian)	Քաղաքագետ, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության, անցումային պետությունների և համաշխարհային քաղաքականության ռիսկերի փորձագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	«Էվրասիա» ինքնի նախագահ	
28.	Բուրնուտյան Ջորջ (Bournoutian George)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Իրնայի քոլեջի պատմության պրոֆեսոր	gbournoutian@iona.edu
29.	Գամաղելյան Ֆիլիպ (Gamaghelyan Phillip)	Կոնֆլիկտաբան, կոնֆլիկտաբանության դոկտոր (Ph.D)	Հակամարտության փոխակերպման պատկերման կենտրոնի համահիմնադիր և համասիօրեն, «Journal of Conflict Transformation: Caucasus Edition» ամսագրի համահիմնադիր և խմբագիր	gamaghel@gmail.com
30.	Գեղամյան Արտյոմ (Geghamyan Artvorn)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարվարդի Քենեդի անկան պետական կառավարման ինստիտուտի Սարգոյ իրախնայների քաղաքականության «Քարք» կենտրոնի գլխավորաշխատող	artvorn_geghamyan@hks.harvard.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
31.	Գոչիկյան Ասպետ (Kotchikian Asbed)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ, քաղաքագիտության թեկնածու	Բենթլիի համալսարանի քաղաքագիտության դասախոս	Կապ akotchikian@bentley.edu
32.	Գրիգորյան Դավիթ (Grigorian David)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Վաշինգտոնի դրամավարկային միջազգային արժույթային ֆունդի կապիտալի առևտրի բաժանմունքի ավագ տնտեսագետ	dgrigorian@pf-armenia.org
33.	Գրիգորյան Կարեն (Grigorian Karen)	Հոգեբան	Կրթության և երեխայի զարգացման ուսումնասիրությունների կենտրոնի փոխնախագահ	
34.	Գրիգորյան Հիլդա (Grigorian Hilda)	Միջազգային ոչկառավարական կազմակերպությունների փորձագետ, Հանրաքաղաքականության և կառավարման դոկտոր (Ph.D)	Վալդենի համալսարանի ավագ գիտաշխատող	
35.	Գրիգորյան Հրաչ (Gregorian Hrach)	Միջազգայնագետ, կոնֆլիկտաբան	Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի նախագահ	
36.	Գրիգորյան Մարկ (Krikorian Mark)	Ներգաղթի փորձագետ	Վաշինգտոնի Ներգաղթի ուսումնասիրությունների կենտրոնի գործադիր տնօրեն	
37.	Գրիգորյան Վարդան (Gregorian Vartan)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի Քարնեգի կոլաբորացիայի նախագահ	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
38.	Դադայան Լյուսի (Dadayan Lucy)	Նահանգների քաղաքականության և ֆինանսական հարցերի փորձագետ	Կարավարության Օռքֆելդի ինստիտուտի ավագ վերլուծաբան	dadayanl@rockinst.org
39.	Դադրյան Վահագն (Dadrian Vahagn)	Պատմաբան, գեղարարականագետ, անցողիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ պրաստսինկանյան անդամ	Ջողյան ինստիտուտի Ցեղասպանության հետազոտության տնօրեն	
40.	Դանիելյան Թերի (Tanielian Terri)	Հոգեբան	ՌԷՆՂ կորպորացիայի սոցիալական հետազոտությունների վերլուծաբան, ՌԷՆՂ կորպորացիայի Ռազմական արտոթագանության քաղաքականության կենտրոնի տնօրեն	Terri_Tanielian@rand.org
41.	Դանիելյան Ջեյք (Danielian Jack)	Հոգեբան, հոգեբանության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի Հոգեվերլուծության ամերիկյան ինստիտուտի դի-կան, Հոգեվերլուծության ամերիկյան ասոցիացիայի ինքնաբերական խորհրդի անդամ	
42.	Դանիելյան-Շուլց Մելինե (Tanielian-Schulze Melanie)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Էն Արքոդի Միչիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի պրոֆեսոր	meltran@umich.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
43.	Դերլուցյան Գեորգի (Derlughyan Georgi)	Պատմաբան, սոցիոլոգ	Չիկագոյի Հյուսիսարևմտյան համալսարանի սոցիոլոգիայի պրոֆեսոր	Georgi.Derlughyan@wilsoncenter.org
44.	Դեքմեյան Ռիչարդ (Dekmejian Richard)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Միջազգային ուսումնասիրությունների կենտրոնի քաղաքագիտության պրոֆեսոր	dekmejia@usc.edu
45.	Եսայան Լիզա (Esayian Lisa)	Իրավաբան	«Kirkland & Ellis LLP» դատական խմբի ավագ գիտաշխատող	
46.	Թալվերդյան Լարա (Talverdian Lara)	Միջազգայնագետ, Մերձավոր Արևելքի և Հյուսիսային Աֆրիկայի հարցերով փորձագետ	Ասլանյան խորհրդի Մերձավոր Արևելքի կենտրոնի տնօրենի օգնական	
47.	Թերզյան Հենրի Ֆիլիպ (Terzian Henry Philip)	Պատմաբան, աստվածաբան, քաղաքական, կրոնական և մշակութային հարցերով մասնագետ	The Weekly Standard հանդեսի գրական խմբագիր	
48.	Թոլոլյան Խաչիկ (Tölölyan Khachig)	Գրականագետ, սոցիոլոգ	Վեալիյան համալսարանի անգլերենի պրոֆեսոր, «Diaspora: A Journal of Transnational Studies» իմաստյիբ-խմբագիր	ktololyan@wesleyan.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
49.	Թորոսյան Գայանե (Torosyan Gayane)	Լրագրող, քանզկածային հաղորդակցություն ղրկատը (Ph. D)	Օնեկոստայի քոլեջի Հաղորդակցություն արվեստի բաժանմանի ղրգեևտ	torosygf@ oneonta.edu
50.	Վրին Թուրեքյան (Turekian Vaughan)	Գիտություն և վիջագգային քաղաքականության փոխառեչուբյունների փոքրագեևտ	Գիտության գովագղի ամերիկյան վիսվիրման վիջագգային կապերի սոևոբեև	vturekia@aaas.org
51.	Բզևաաղևուս Դեյվիդ (Ignatius David)	Լրագրող, վերոոծաբան	«Վաշինգտոև փոստ» թեևթի իոքագղի, Հարվարդի հոսևկասաբանի գիտության և վիջագգային հաղաբերոթյունների Բեկթերի կենտրոևի «Դիվանագիտության ապագան» ծրագղի սոկագ գևոաաշխատող	giradian@ pf-armenia.org
52.	Իրադյան Կարալիս (Iradian Garbis)	Տեսուցաեևտ	Ֆիևանաների վիջագգային իևտևիտոտաի Աֆրիկայի և Մերձավոր Արևելքի գծով փոխսոևոբեև	
53.	Լիպարիսյան Փիրայր (Liberidian Jirair)	Պատուեբան, քաղաքագեևտ, պատուագիտության ղրկատը (Ph. D)	Բև Արթրի Միջիբանի հոսևկասաբանի պղոթեևտը	
54.	Խանևյան Արա (Khanjian Ara)	Տեսուցաեևտ, սևտևտագղևտության ղրկատը (Ph. D)	Վևտոտրայի քոլեջի սևտևտագղևտության պղոթեևտը	a.khanjian@aiprg.net

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
55.	Խաչատուրյան Դիանա (Khachaturyan Diana)	Խաղաղության և անվտանգության, ժողովրդագրության և վերագրական անվտանգության, միգրացիայի, էներգետիկ անվտանգության անվտանգության փորձագետ	Հյուսիսային Կարոլինայի Դյուքի համալսարանի Սթենֆորդի հանրային քաղաքականության դպրոցի ասպիրանտ	
56.	Խաչատրյան Հայկ (Khatchadourian Haig)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Վիսկոնսին համալսարանի պրոֆեսոր	haigkhat@uwm.edu
57.	Խաչիկյան Նինա (Hachigian Nina)	Միջազգայնագետ, ազգային անվտանգության, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության, ԱՄՆ-Չինաստան հարաբերությունների, Ասիայի աշխարհաքաղաքականության փորձագետ	Ամերիկյան զարգացման կենտրոնի ավագ գիտաշխատող	nhachigian@americanprogress.org
58.	Խաչիկյան Արթուր (Khachikian Arthur)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Abbey Road Programs Inc» ընկերության ծրագրի ղեկավար, ավագ գիտաշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
59.	Խարացյան Արմեն (Kharazian Armen)	Քարաքաղետ, վիճազգայնագետ	Ամերիկայի հայկական համա- գումարի վաշինգտոնյան գրա- սենյակի Գիտահետազոտական և վերլուծության կենտրոնի ստիօրեն	
60.	Մերուկյան Ֆրենկ (Zerunyan Frank)	Իրավաբան, Խրատագիտության դոկտոր	Հարավային Վաշինգտոնի համալսարանի Հանդային քաղաքավանության Մոլ Փրայս դպրոցի Գործադիր կրթության ստիօրեն և ակադ գլխաւշխատող	frank.zerunyan@ usc.edu
61.	Կյուրեղյան Գայանն (Kvureghian Gayaneh)	Տնտեսագետ, ստատիստիկայի դոկտոր (Ph.D)	Տեխասի A&M համալսարանի պրոֆեսոր	gkvureghian2@ uwl.edu
62.	Կույունջյան Տիգրան (Kuyunjian Dikran)	Հայագետ	Ֆրեզոյի Վաշինգտոնիայի հա- մալսարանի Հայագիտության սմբոնի պրոֆեսոր	dickrank@ csufresno.edu
63.	Համբարձումյան Կատրին (Hambarsoomian Katrin)	Բիոփիզիկացող- թյան վարձագետ	ՌԷՆՆ կորպորացիայի վիճակագրական վերլուծաբան	Katrin_ Hambarsoomian@ rand.org
64.	Հաջյան Ավետիս (Hadjian Avedis)	Լրագրող, գրող, խմբագիր	Էթնիկ, քաղաքական հարցերով վարձագետ, «Լա Նալան» թերթի լրագրող	

	Անուն, ազգանուն	Երկրագրություն	Մասնագիտություն	Ստացված կրթություն	Ելակ
65.	Հարությունյան Հարի (Harootunian Harry)	Պատմաբան, ճապոնիայի պատմության մասնագետ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Նյու Յորքի համալսարանի պատմության և Արևելյան Ասիայի ուսումնասիրությունների պատվավոր պրոֆեսոր	Կոլումբիայի համալսարանի պատմության և Արևելյան Ասիայի ուսումնասիրությունների պատվավոր պրոֆեսոր	hdh5@columbia.edu
66.	Հարությունյան Հռիփսիմե (Haroutunian Hripsime)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու	Չիկագոյի համալսարանի մերձավորարևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների բաժնի ժամանակակից լեզվի դասախոս	h-haroutunian@uchicago.edu	
67.	Հեբոյան Վանե (Heboyan Vane)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կարոլինայի համալսարանի գիտաշխատող		
68.	Հելվազյան Միքայել (Helvacian Michael)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Քաղաքականության վերլուծություն, ազգային կենտրոնի սկզբնական խոսքի խոստովանություն		
69.	Հովակիմյան Արմեն (Hovakimian Armen)	Տնտեսագետ, ֆինանսների մասնագետ, ֆինանսների դոկտոր (Ph.D)	Բրաունի քոլեջի տնտեսագիտության և ֆինանսների բաժնի ժամանակակից պրոֆեսոր, ֆինանսների ասոցիատիվ դոկտոր (Ph.D)		armen.hovakimian@baruch.cuny.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
70.	Հովհաննիսյան Ռիչարդ (Hovhannisian Richard)	Պատուարան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ պրոտաստանդանայան անդամ, ԵՊՀ և Արցախի պետական համալսարանների պատվավոր դոկտոր	
71.	Ղազարյան Ուրսուլա (Ursula Kazarian)	Իրավաբան, իրավագիտության դոկտոր	Հայաստանի բնապահպանական ցանցի հիմնադիր նախագահ	info.usa@armenia-environment.org
72.	Ճզևարիդյան Արշարույս (Tcheknavorian-Asenbauer Archakus)	Կլիմայի փոփոխության փորձագետ, քաղաքական գործիչ	ՄԱԿ գարգացման ծրագրի/Բարդարոս կլիմայի փոփոխության ակադ խորհրդակցական	
73.	Մազմանյան Դանիել (Mazmanian Daniel)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Հանրային քաղաքականության Մոլ Փրայս դպրոցի պրոֆեսոր, Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի Կենտրոնի քաղաքականության կենտրոնի նոր նախագահ-նախնորհները տնօրեն	mazmanian@usc.edu
74.	Մալխասյան Քարթեր (Malkasian Carter)	Ռեզնանսային պատմաբան	Ռեզնանսային հետազոտությունների կենտրոնի Կայունության և զարգացման բաժնի տնօրեն	malkasc@cna.org

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
75.	Մարանցի Քրիստինա (Maranci Christina)	Արվեստաբան	Թաֆթիսի համալսարանի Արվեստի և արվեստի պատմության բաժանմունք	Christina.maranci@tufts.edu
76.	Մարաշյան Լևոն (Marashlian Levon)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Գլենդեյլի հասակրային քոլեջի պատմության պրոֆեսոր	levonn@glendale.edu
77.	Մարկոսյան Վարդգես (Markosyan Vardges)	Ֆինանսական խնդիրների վերլուծագետ	Հասնագործակցում է Քոնորալ Ն. Հիթոն հիմնադրամի հետ, ֆինանսական վերլուծաբան	
78.	Մարսոբյան Արմեն (Marsoobian Armen)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Ֆոնեկթիկոսի պետական համալսարանի փիլիսոփայության պրոֆեսոր, փիլիսոփայության բաժանմունքի ղեկավար	Marsobiana1@southernct.edu
79.	Մարսապետյան Երվանդ Հերմանդես (Maksabedian Ervant Hernandez)	Տնտեսագետ	ՌԲՆԴ կորպորացիայի տնտեսական և քաղաքական հարցերով վերլուծաբան, Մանտա Սոնիկայի գրասենյակի քաղաքական վերլուծաբան	Ervant_Maksabedian@rand.org
80.	Միրաք Ռոբերտ (Mirak Robert)	Պատմաբան	Հայ մշակութային հիմնարկության նախագահ	
81.	Միրզոյան Ալլա (Mirzoyan Alla)	Իրանագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Science & Technology Entrepreneurship Program (STEP) CRDF Global» ծրագրի ղեկավար, ավագ գիտական աշխատող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրասյ
82.	Մոկսյան Ռոբերտ (Maksian Robert)	Մաթեմատիկոս, մաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր (Ph.D), սոցիալական տնտեսագիտության մոդելավորող	Մվիթթիլդի (Բոդ Այլենդ) Բրայանթի համալսարանի մաթեմատիկայի պրոֆեսոր	rmaksian@bryant.edu
83.	Յակոբյան Մոնա (Yacoubian Mona)	Միջազգայնագետ	Վաշինգտոնի Մթխան կենտրոնի Մեդալոգ Արևելքի մոդելավորող	
84.	Նալբանդյան Միշել (Nalbandian Michelle)	Միջուկային անվտանգության մոդելավորող	Վաշինգտոնի Միջուկային և Խաճառությունների սպարտալիքի կազմակերպություն	
85.	Նալբանդյան Ջոն (Nalbandian John)	Միջազգայնագետ, Հանրային հարաբերությունների մոդելավորող, պետական կառավարման դոկտոր	Քանզասի համալսարանի Հանրային հարաբերությունների և կառավարման դպրոցի պրոֆեսոր	nalband@ku.edu
86.	Նարգուզյան Փրի (Narguzian Paul)	Կենսաբան, կրթության մոդելավորող, կրթության դոկտոր	Լոս Անջելեսի Գալիֆորնիայի համալսարանի բնական և հասարակական գիտությունների բոլեջի կենսաբանական գիտությունների բաժանմանի մոդելավորող	pnargui@calstateela.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
87.	Ներգուլիզյան Արամ (Nerguzian Aram)	Միջազգային անվտանգության, անաբեկչության, զինվորական ռազմավարության փորձագետ	Ռազմավարական և միջազգային հետազոտությունների կենտրոնի Ա.Բրքի անվան Ռազմավարության բաժնի ավագ գեսաշխատող, գրադվում է Միջին Արևելքի և Հյուսիսային Աֆրիկայի ռազմավարական և ռազմական ուժաբանության բաժնի	nancy@cc.gatech.edu
88.	Ներսեսյան Նենսի (Nersessian Nancy)	Գիտության ստեղծագործականության հայտնագործությունների և համակարգային փոփոխությունների փորձագետ, փիլիսոփայական գիտությունների ըրկտոր (Ph.D)	Գիտության գովազդի ասերիկյան միավորման գեսաշխատող, Ջորջիայի տեխնոլոգիական ինստիտուտի պրոֆեսոր	s.nersessian@aiprg.net
89.	Ներսեսյան Մոնյա (Nersessian Sonya)	Բրավարան	Բոստոնի սեփականության պլանավորման խորհրդի փոխնախագահ	mn194@columbia.edu
90.	Նշանյան Մարկ (Nichanian Marc)	Լեզվաբան	Կորումբիայի համալսարանի հայոց լեզվի և մշակույթի պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
91.	Շեմասյան Վահրամ (Shemassian Vahram)	Հայագետ, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կողբիջի Կայիֆորնիայի պետական համալսարանի Հայագիտական ծրագրի ղեկավար, հայագիտության պրոֆեսոր	vahram.shemassian@csun.edu
92.	Շեկոյան Վլադիմիր (Shekoyan Vladimir)	Տնտեսագետ, վիճագրային տնտեսագիտության և ֆինանսների փորձագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Հանաշխարհային բանկի պրենտիվարյան պետությունների ծրագրի ավագ տնտեսագետ	
93.	Չորբաջյան Լևոն (Chorbajian Levon)	Սոցիոլոգ, աղյուղակիական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Լաուելի Մասայուսեթսի համալսարանի սոցիոլոգիայի բաժանմունքի պրոֆեսոր	Levon_Chorbajian@uml.edu
94.	Պետրոսյան Գալինա (Petrosian Galina)	Իրավաբան, Խրատագիտության դոկտոր	Մեդիսեյնի համալսարանի «Park» բլոկի գիտաշխատող	
95.	Պետրոսյան Հայկանուշ (Bedrosian Haiganush)	Իրավաբան	Ընդ Այլենդի ընտանեկան գործերով դատարանի բարձրագույն դատավոր	
96.	Պառոսյան Փաուլ (Boghossian Paul)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Կյու Յորքի փիլիսոփայության ինստիտուտի տնօրեն, Կյու Յորքի համալսարանի փիլիսոփայության բաժանմունքի պրոֆեսոր	pb3@nyu.edu paul.boghossian@nyu.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
97.	Ջենյան Մեթյու (Jendian Matthew)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիայի դոկտոր (Ph.D)	Ֆրեզնոյի Կալիֆորնիայի պետական համալսարանի սոցիոլոգիայի բաժանմունքի պրոֆեսոր	matthewj@csufresno.edu
98.	Ջերեյան Էդուարդ (Djerejian Edward)	Միջազգայնագետ, դիվանագետ	Ռայսի համալսարանի պետական քաղաքականության ինստիտուտի հիմնադիր տնօրեն	
99.	Ռաիսյան Ջոն (Raisian John)	Տնտեսագետ, աշխատաշուկայի և մարդկային ռեսուրսների հարցերի փորձագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Մթենֆորդի համալսարանի Հուվերի ինստիտուտի տնօրեն, ավագ գիտաշխատող	
100.	Սանասարյան Էլիզ (Sanasarian Eliz)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի քաղաքագիտության պրոֆեսոր	sanasari@usc.edu
101.	Սանջյան Արա (Sanjian Ara)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Դիքսոնի Միչիգանի համալսարանի Հայագիտության կենտրոնի տնօրեն, պրոֆեսոր	arasan@umich.edu
102.	Սասունյան Հարութ (Sassounian Harut)	Միջազգայնագետ	«Կալիֆորնիա կուրիեր» թերթի խմբագիր	
103.	Սարաջյան Միսին (Saradzhyan Simon)	Պետական կառավարման և միջազգային հարաբերությունների մասնագետ	Հարվարդի համալսարանի գիտության և միջազգային հարաբերությունների Բեկմերի կենտրոնի գիտաշխատող	simon_saradzhyan@hks.harvard.edu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայ
104.	Մարգարյան Հայկ (Sargsian Hayk)	Տնտեսագետ	Արժույթի միջազգային հիմնադրանքի գլխավոր մասնագետ, գիտաշխատող	
105.	Մարգարյան Վարդան (Sarkisian Vartan)	Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների փորձագետ	Նյու Յորքի Արևելք-Արևմուտք ինստիտուտի տնօրենի սպիաց խորհրդակցական	
106.	Մարգարյան Քրիստինե (Sarkisian Christine)	Միջուկային հարողորակցության փորձագետ	Բենթլիի համալսարանի անգլերեն և մեդիա հետազոտությունների լոգգետ	csarkisian@bentley.edu
107.	Մարտիրոս Արթուրո (Sardkhan Arturo)	Քաղաքագետ, ղիկմանագետ	Վաշինգտոնի «Global Solutions/A Podesta Company» ռազմավարական խորհրդատուական ղեկավարության ղեկավար, նախկինում՝ ԱՄՆ-ում Մեքսիկայի դեսպան	ecaramelo@gulbenkian.pt
108.	Մարիարյուկ Արսեն (Saparov Arsene)	Պատմության, միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների գիտության ղեկավար (Ph.D)	Էն Արթուրի Միչիգանի համալսարանի հայագիտական ծրագրի ղստավորու	A.Saparov@gmail.com
109.	Մարյանկյան Աննալի (Saxenian Annalee)	Տնտեսագետ, քաղաքագիտության ղեկավար (Ph.D)	Կալիֆորնիայի Բերքլի համալսարանի Տեղեկատվության ղյարնը ղեկյան և պրոֆեսոր	dean@ischool
110.	Մերյանկյան Լարա (Setrakian Lara)	Լրագրող, Միջին Արևելքի փորձագետ	«ABC News»-ի թղթակից	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
111.	Միմոնյան Հովհանն (Simonian Hovann)	Քաղաքագետ, բարաբազիտություն դոկտոր (Ph.D)		Hovanns@aol.com
112.	Միրզայանյան Լիսա (Siraganian Lisa)	Անգլիական և ամերիկյան գրականագիտության դոկտոր (Ph.D)	Հարավային մեթոդիստական համալսարանի Անգլիական բաժանմունքի պրոֆեսոր	lsiragan@smu.edu
113.	Սողոյան Քրիստոֆեր (Soghoian Christopher)	Կիրճաբանություն, վերլուծություն, կիրճաբանություն դոկտոր (Ph.D)	Ինդիանայի համալսարանի կիրառական կիրճաբանություն հետազոտության կենտրոնի գիտաշխատող	chris@soghoian.net csoghoian@actu.org
114.	Վարդանյան Նիկոլ (Vartanian Nicole)	Կրթության սոցիոլոգիայի դոկտոր	ԱՄՆ Կրթության նախարարության Կրթության հետազոտման և բարելավման գրասենյակի սպիտակ գիտաշխատող	nevert2000@yahoo.com
115.	Տեր-Մարտյան Բարոու (Der-Mugrdechian Barlow)	Հայագետ, գրականագետ	Տրենդլի Կալիֆորնիայի համալսարանի Հայագիտական ծրագրի համակարգող	barlowd@csufresno.edu
116.	Տեր-Մարտիրոսյան Կլաուդիա (Der-Martirosian Claudia)	Սոցիոլոգ, սոցիոլոգիայի դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի վիճակագիր և հետազոտող	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
117.	Տերյան Աբրահամ (Terian Abraham)	Աստվածաբան, աստվածաբանու- թյան դոկտոր	Կոմ Թե՛լ քաղաքի Սուրբ Ներսես հայկական ձեհարանի հայագիտության պրոֆեսոր և ավարելիական դեկան	terian@stnresess.edu, dterian@yahoo.com
118.	Տերյուկյան Օռիվնար (Derderian Dzovinar)	Պատմաբան, 19-րդ դարի մասնագետ	Էն Արբորի Միչիգանի համալսարանի Մերձավոր Արևելքի հետազոտությունների ծրագրի ասպիրանտ	dzovinar@umich.edu
119.	Տերյուկյան Ջեյմս (Der Derian James)	Միջազգայնագետ	Ուաշթոնի վիշազգային ուսումնասիրությունների ինստիտուտ	James_Der_Derian@ brown.edu
120.	Փայասյան Միմոն (Payasian Simon)	Պատմաբան, քաղա- քագետ, քաղաքագի- տության դոկտոր (Ph.D)	Բոստոնի համալսարանի հայոց պրոֆ պատմության և գրավա- կության աբիմոնի պրոֆեսոր	payas@bu.edu
121.	Փափազյան Դենիս (Papezian Dennis)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Դիրբորնի Միչիգանի համալ- սարանի պատմության պրոֆեսոր	papezian@umich.edu
122.	Փիրուսյան Բուքինա (Pirumyan Rubina)	Պատմաբան, վերձա- վորաբանության լեզու- ների և մշակույթի դոկտոր (Ph.D)	Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիայի համալսարանի պրոֆեսոր, կույն համալսարանի վերձավորաբանության լեզուների և մշակույթի բաժանմունքի գլխավոր/խոստոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
123.	Քալայջյան Անի (Kalayjian Ani)	Հոգեբան, տրավմայի փորձագետ, կրթության ղեկավար	Ֆորդհեմի համալսարանի հոգեբանության պրոֆեսոր, «Տրավմայի կանխարգելման և աջակցման» ասոցիացիայի հիմնադիր նախագահ	
124.	Քեչիչյան Տոգլեֆ (Kechichian Joseph)	Պատմաբան, Պարսից ծոցի խնդիրների փորձագետ	ՌԵՄԴ կորպորացիայի և Հայկական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ հետազոտող, Պեպերբայն համալսարանի ԱՄՆ-Միջին Արևելք հարաբերությունների պրոֆեսոր	
125.	Քյուրքյան Ռոբերտ (Kurkjian Robert)	Երկրի մասին գիտությունների ղեկավար (Ph.D)	Էկոլոգիական միջավայրի խորհրդատու	rkurkjian@ pf-armenia.org
126.	Օհանյան Աննա (Ohanyan Anna)	Քաղաքագետ, քաղաքագիտության ղեկավար (Ph.D)	Իսթոնի Մթոունիլ քոլեջի քաղաքագիտության հրավիրյալ պրոֆեսոր	aohanyan@ stonehill.edu
127.	Օհանյան Լի (Ohanian Lee)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության ղեկավար (Ph.D)	Մյենֆորդի համալսարանի Հուվերի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարանի տնտեսագիտության պրոֆեսոր, հետազոտական ծրագրի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրառ
128.	Օշական Հայկ (Oshagan Hayg)	Զանգվածային լրատվամիջոցների վերոհսկող	Ուելնի պետական համալսարանի հաղորդակցությունների բաժնանունքի Լրատվական արվեստի և ուսումնասիրությունների տնօրեն, հանրային կարծիքի վրա գանգվածային լրատվամիջոցների ազդեցությունը պրոֆեսոր	h.oshagan@ wayne.edu
129.	Օսիպովա Էլենա (Osipova Yelena)	Միջազգայնագետ	Բաշկիրցուների Ամերիկյան համալսարանի միջազգային սպասարկման դպրոցի առավելագույն	

2.3 Գիտավերլուծական ներուժը այլ երկրներում

Սփյուռքի տարբեր համայնքներում հայերն ունեցել են տվյալ երկրի գիտության ու մշակույթի բնագավառներում ընդգրկված գործիչներ: Սա, թերևս, բնութագրական է մեր ցրված համայնքների բազմադարյա պատմության համար: Այսօր նույնպես սփյուռքահայերից շատերն ընդգրկված են իրենց բնակության երկրների մտավորականների շարքերում: Աշխարհի տարբեր երկրներում առկա է նաև մեզ հետաքրքրող հումանիտար ոլորտի գիտավերլուծական հանրություն, որի ընդհանուր պատկերի պարզումն էլ մեր այս աշխատանքի նպատակն է:

Այս հանրությանը դժվար է բնորոշել ընդհանրական ձևակերպումներով ու գնահատականներով, քանի որ յուրաքանչյուր պարագայում առկա են մի շարք յուրահատկություններ: Թերևս, առաջին հարցը, որը պետք է հուզի մեզ, հայկական իրականությանը տվյալ անձի հաղորդակից լինելն է: Այս խնդրում կողմնորոշվելու համար որոշիչ են դառնում անհատական, տվյալ համայնքի պատմական, աշխարհագրական, քաղաքական, մշակութային մի շարք գործոններ: Օրինակ, ակնհայտ է, որ Հայության խնդիրների ընկալման և դրանց լուծման ուղղությամբ գործադրվող ջանքերի առումով միանգամայն տարբեր կարող են լինել լիբանանաբնակ հայը (որն աշխատում է տեղի հայկական կրթօջախում կամ մամուլում), վերջին շրջանում Ռուսաստան տեղափոխված գիտության թեկնածուն և նույն Լիբանանից Կանադա գաղթած ընտանիքի զավակը, որն այժմ պրոֆեսոր է տեղի բուհերից մեկի հումանիտար ֆակուլտետում: Ինչպես Սփյուռքին վերաբերող ցանկացած հիմնախնդրի դեպքում՝ գիտավերլուծական հանրության հետ աշխատանքի համար ևս դժվար է նախա-

նշել մեկ հստակ բանաձև, որը կիրառական կլինի բոլոր պարագաներում: Ցանկացած անհատի կողմից Հայրենիքի ընկալման ու պատկերացումների, դրանցում Հայաստանի և տեղի համայնքի ազդեցության չափաբաժինը կարող է որոշիչ դեր կատարել նրա հետ համագործակցության ձևերի մշակման գործում:

Ինչպես հայտնի է, հայկական զգալի ներկայություն կատասնյակ երկրներում, որոնցից երկուսը՝ ԱՄՆ-ը և Ռուսաստանը, առանձնանում են ինչպես ընդհանրապես հայերի թվի, այնպես էլ առկա գիտավերլուծական հանրության ակնհայտ ստվարաթվությամբ: Այդ երկու պետություններում առկա գիտավերլուծական հանրությանը նվիրված են առանձին ենթազույգումներ¹, ուստի այստեղ կանդրադառնանք Սփյուռքի մյուս համայնքներում առկա ներուժին: Այս հետազոտության արդյունքում հավաքված գիտնականների ու փորձագետների բազայի հիման վրա կարող ենք առանձնացնել մի քանի տարածաշրջաններ, որոնք պատկերված են *Աղյուսակ 4-ում*:

Արդյունքում ունենում ենք չորս աշխարհագրական խմբերի բաժանված 28 երկիր: Այդ չորս խմբերից ամենամեծը ստացվում է Եվրոպան, ինչը տրամաբանական է, քանի որ այս բաժանման դեպքում, նաև ընդհանրապես հայ բնակչության թվաքանակով, այն գերազանցում է մյուս խմբերին: Պետք է հիշել, որ այս բաժանումը կատարված է առկա ուսումնասիրության հիման վրա և ամենին չի հավակնում ընդգրկել հայության ողջ գիտավերլուծական հանրությունը, ինչի պարագայում կարող էին լինել որոշ փոփոխություններ խմբերի կառուցվածքում: Մա-

¹ Տե՛ս 2.1, 2.2 ենթազույգումները:

կայն միաժամանակ ակնհայտ է, որ այս բաժանումն արտացոլում է առկա իրողությունները և որոշակիորեն ուրվագծում իրական պատկերը:

Աղյուսակ 4

	Մերձավոր Արևելք	Եվրոպա	Հետխորհրդային երկրներ (բացառությամբ ՄԴ-ի)	Ամերիկա (բացառությամբ ԱՄՆ-ի)
1	Արաբական Միացյալ Էմիրություններ	Ավստրիա	Լատվիա	Արգենտինա
2	Թուրքիա	Բելգիա	Ուզբեկստան	Բրազիլիա
3	Իրան	Գերմանիա	Ուկրաինա	Կանադա
4	Լիբանան	Իտալիա		Մեքսիկա
5	Կիպրոս	Հունաստան		Ուրուգվայ
6	Սիրիա	Մեծ Բրիտանիա		
7	Քաթար	Շվեդիա		
8	Քուվեյթ	Շվեյցարիա		
9		Չեխիա		
10		Պորտուգալիա		
11		Ռումինիա		
12		Ֆրանսիա		

Շարունակելով այն միտքը, որ հնարավոր չէ միասնական վերջնական բանաձևեր առաջարկել բոլոր համայնքների համար, հարկ է նշել, որ անգամ այս խմբերի կազմում գտնվում են առանձին յուրահատկություններ ունեցող համայնքներ, և դժվար է նույնիսկ միասնական հայեցակարգեր ստեղծել ըստ խմբերի: Այստեղ նորակազմ փոքրաթիվ համայնքները, ինչպես, օրինակ, ԱՄԷ-ն կամ Շվեդիան, չեն կարող լիովին նույնական մեխանիզմներ ունենալ, ինչպես, համապատասխանաբար Լիբանանը և Ֆրանսիան: Ավելին, առկա են առանձնահատկություններ մեկ երկրի ներսում, օրինակ՝ ավանդական համայնքի և վերջին տասնամյակների ընթացքում Հայաստանից արտագաղթածների շրջանում տարվելիք աշխատանքի մեխանիզմների առումով:

Ըստ մեր պայմանական բաժանման՝ առաջին խմբում ընդգրկված Մերձավոր Արևելքի երկրները բաժանվում են երկու խմբի. ավանդական համայնքներ ունեցողներ և նորաստեղծ հայ համայնքներ: Առաջին խմբում են գտնվում Թուրքիան, Իրանը, Լիբանանը, Կիպրոսը և Սիրիան, իսկ երկրորդում՝ ԱՄԷ-ն, Քաթարը և Քուվեյթը: Բացի համայնքի ունեցած պատմական ավանդույթներից, պետք է նշել, որ Թուրքիայի, Իրանի, Լիբանանի և Սիրիայի պարագայում առկա է նաև թվաքանակի էական գերազանցություն մյուսների նկատմամբ: Չնայած դրան, ընդհանրություններ ունեցող տարածաշրջանում կարելի է կիրառել նաև կուտակված փորձը: Օրինակ, ԱՄԷ-ում, Քաթարում և Քուվեյթում արդյունավետ կարող է լինել լիբանանյան փորձը, մանավանդ եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ այստեղի բնակչության

զգալի մասը հենց Լիբանանից և տարածաշրջանի այլ ավանդական համայնքներ ունեցող երկրներից է տեղափոխվել և հաստատվել տնտեսական առաջընթաց ապրող այս պետություններում: Վերոնշյալ երկրների թվում առանձնանում են Իրանը, Լիբանանը և Սիրիան, որոնք ունեն համայնքային կառույցների զարգացած համակարգ: Բացի հայկական դպրոցներից, որոնք բնորոշ են տարածաշրջանի հայկական համայնքներին, Լիբանանում է գտնվում Սփյուռքի միակ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը՝ Բեյրութի Հայկազյան համալսարանը¹:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ Հայկազյան համալսարանը, չնայած ունի հայագիտական ամբիոն, այնուամենայնիվ, այստեղի բազմաթիվ հայագի դասախոսներ հումանիտար և հասարակական տարբեր գիտությունների մասնագետներ են: Հետևաբար, Հայկազյան համալսարանը ոչ միայն հայագիտական, այլև ընդհանրապես սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության համախմբման օրինակ է: Միաժամանակ պետք է նշել, որ ինչպես դասախոսների, այնպես էլ ուսանողների զգալի մասը հայեր չեն, ինչի հետևանքով առավել դյուրին է տեղական կրթական համակարգում ինչպես համալսարանի, այնպես էլ նրա անհատ դասախոսների ինտեգրվածության խնդրի լուծումը:

Կարևոր նշանակություն ունի Հայկազյան համալսարանի և սփյուռքահայ տարբեր կրթօջախների փոխհարաբերությունների զարգացումը, ինչը կարող է նպաստել ոչ միայն կրթական հաստատությունների, այլև միջհամայնքային կապերի սերտացմանը: Բնականաբար, դժվար կլինի գերազնահատել հա-

¹ Մանրամասն տե՛ս *Ղանալանյան Տ.*, Բեյրութի Հայկազյան համալսարանը, «Գլոբուս», 2013, թիվ 2, էջ 42-51:

մալսարանի ակտիվ համագործակցության հաստատումը հայաստանյան կրթական ու գիտական հաստատությունների հետ: Ի դեպ, վերջին շրջանում կատարվել են գործնական քայլեր, մասնավորապես՝ կազմակերպվել են համատեղ գիտաժողովներ և՛ Բեյրութում, և՛ Երևանում: Հայկազյան համալսարանի կուտակած փորձը կարող է օգտակար լինել ինչպես սփյուռքահայ տարբեր համայնքներում կրթական գործի կազմակերպման, այնպես էլ հայաստանյան կրթական համակարգի զարգացման տեսանկյունից: Չնայած Լիբանանի հայկական համայնքի աստիճանական թուլացմանն ու նվազմանը, Հայկազյան համալսարանն այսօր էլ ունի զարգացման ներուժ թե՛ կրթական, թե՛ հետազոտական ուղղություններով¹:

Դիտարկելով Հայաստանի հետ համագործակցության հեռանկարները՝ պետք է նշել, որ մերձավորարևելյան տարածաշրջանի հայ փորձագետների բնորոշ է տեղի համայնքային կառույցների հետ ակտիվ համագործակցությունը: Հետևաբար, այստեղի գիտավերլուծական հանրության հետ համագործակցության ժամանակ էապես հնարավոր է օգտագործել տեղի արդեն փորձառու հայկական կառույցները, որոնք կարող են կապող օղակ դառնալ անհատ մասնագետների և հայրենի պետության միջև:

Բազմադարյա պատմություն ունի նաև Եվրոպայում մտավոր աշխատանքի զանազան ոլորտներում հայերի ընդգրկվածությունը: Անշուշտ, այստեղ էլ կան թե՛ արդեն հարուստ փորձ կուտակած կառույցներ, ինչպես, օրինակ, Միսիթարյան միաբանությունը, թե՛ զուտ տեղական զանազան հիմնարկներում աշ-

¹Նույն տեղում, էջ 50-51:

խատող փորձագետներ: Այդպիսով, օրինակ, Իտալիայում կան հայագիտության զարգացած ավանդույթներ, իսկ Շվեդիայում գործում են առանձին անհատներ, որոնց աշխատանքը պայմանավորված է տեղի հաստատությունների առաջադրած պահանջներով:

Եվրոպական երկրներից աչքի է ընկնում Ֆրանսիան, որտեղ առկա է բավական մեծաթիվ փորձագիտական հանրություն: Դրանում էական դերակատարություն ունեն ինչպես տեղի հայության կուտակած փորձն ու ստեղծած կառույցները, այնպես էլ հայ համայնքի մեծաթվությունը: Միաժամանակ, անհամեմատ ավելի փոքր հայկական համայնք ունեցող Մեծ Բրիտանիայում ևս հայերն ընդգրկված են զանազան գիտակրթական հաստատություններում: Այստեղ ակնառու է դառնում նաև տվյալ պետության վարած գիտակրթական քաղաքականության, դրանում օտարերկրացիների առավել դյուրին ընդգրկման և ինտեգրման հնարավորությունների կարևորությունը: Դրա հետևանքով նույն Եվրոպայում, բազմադարյա հարուստ պատմություն ունեցող մի շարք համայնքներում չկա այնպիսի հայկական գիտավերլուծական հանրություն, ինչպես վերջին շրջանում կազմավորված կամ ստվարացած որոշ համայնքներում:

Եվրոպական մի շարք երկրներում գիտավերլուծական հանրության զարգացումը պայմանավորված է յուրահատուկ ազդակներով: Օրինակ, Պորտուգալիայում այն զգալիորեն պայմանավորված է Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամի գործունեությամբ:

Եվրոպայում արդեն կան հայկական կառույցներ, որոնց գործունեությունը միտված է հայագի գիտավերլուծական հանրության համախմբմանը: 1981թ. Փարիզում ստեղծված Ֆրանս-

սահայ միջմասնագիտական խմբավորումը համախմբում է տարբեր բնագավառների մասնագետների: Խմբավորման նպատակն է մասնակցել Հայաստանի վերակառուցմանը, համագործակցել գիտատեխնիկական, արդյունաբերական, առևտրի և այլ ասպարեզներում: Կատարվում է Հայաստանի և Ֆրանսիայի միջև մասնագետների փոխանակում: Այս ընկերությունն, իհարկե, գործունեության շատ ավելի մեծ շրջանակ ունի, քան մեր ուսումնասիրության ոլորտն է, բայց այս փորձը կարող է օգտակար լինել նաև ավելի նեղ մասնագիտական ուղղվածության համագործակցության ձևաչափերի մշակման համար: Մեկ այլ կառույց՝ Բոխումում 2001թ. հիմնադրված Հայ ակադեմիականների միություն – 1860-ը, կազմակերպում է ուսումնամշակութային միջոցառումներ, ձգտում միավորել գաղութահայ կյանքից կտրված նախկին հայաստանաբնակներին, նպաստել Գերմանիայի և Հայաստանի գիտակրթական հաստատությունների միջև համագործակցության զարգացմանը: Պետք է հիշատակել նաև Փարիզում 1986թ. հիմնադրված «Արարատ» գիտությունների միջազգային ակադեմիան, որը համախմբում է հայ գիտնականների Հայաստանից, Եվրոպայից, Միջին Արևելքից, Ամերիկայից: Ակադեմիայի նպատակն է Հայրենիք-Սփյուռք կապերի սերտացումը, Հայաստանի գիտական և մշակութային հաստատություններին օժանդակումը, աջակցությունը Հայ դատին: Ակադեմիան ունի 26 բաժանմունք՝ ըստ մասնագիտությունների¹: Մեզ հետաքրքրող գործունեությամբ է զբաղվում Փարիզի Չոբանյան ինստիտուտը, որն աշխարհաքաղաքական և ռազմավարական ուսումնասիրությունների անկախ հետազոտա-

¹ Տե՛ս «Հայ Սփյուռք» հանրագիտարան, Երևան, 2003, էջ 645, 145:

կան կենտրոն է: Այն զբաղվում է Հարավային Կովկասի և Մերձավոր Արևելքի խնդիրների ուսումնասիրությամբ:

Առանձին հետաքրքրություն է ներկայացնում հետխորհրդային հանրապետություններում ձևավորված գիտավերլուծական հանրությունը: Այստեղ առանձնակի կարևոր դերակատարություն ունեն Ռուսաստանի հայերը: Սակայն առկա են օրինաչափություններ, որոնք բնութագրական են ոչ միայն այս խմբի բոլոր պետությունների, այլև Հայաստանի համար: Բնականաբար, առաջնային նշանակություն ունի երկար ժամանակ մեկ պետության կազմում գտնվելը: Այս հանրապետություններում գործել է միասնական գիտական և կրթական համակարգ, ուստի առկա խնդիրները հաճախ լուծման ընդհանուր մեխանիզմներ ունեն: Չնայած այս պետություններն անկախացումից հետո ընտրեցին զարգացման ուրույն ուղիներ, միևնույն է, այստեղի գիտակրթական համակարգերի և դրանցում ընդգրկված հայերի հետ համագործակցության առումով գոյություն ունեն որոշակի նախադրյալներ:

Վերոշարադրյալի համատեքստում կարելի է ենթադրել, որ այս խմբում ընդգրկված երկրներում գործող հայ փորձագետները կարող են օգտակար լինել Հայաստանում առկա հետխորհրդային երկրներին բնորոշ խնդիրների լուծման փորձի փոխանցման տեսանկյունից:

Չորրորդ պայմանական խումբն ընդգրկում է ամերիկյան աշխարհամասի երկրներում գործող հայ փորձագետներին ու գիտնականներին: Ինչպես նախորդ խմբում ընդգծված առաջատարը ՌԴ-ն էր, այստեղ նման դիրք զբաղեցնում է ԱՄՆ-ը: Այլ երկրներում ևս նկատելի է հայկական փորձագիտական մտքի

առկայություն, որը նույնպես օգտակար կարող է լինել Հայաստանին: Այս խմբում առկա է աշխարհագրական մեծ հեռավորության խնդիրը, ինչն անմիջական շփումների համար խոչընդոտող հանգամանք է: Սակայն այսպիսի դեպքերում և ընդհանրապես սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության հետ համագործակցության տեսանկյունից նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաներին վիճակված է կատարելու հսկայական օժանդակող դերակատարություն: Այս երկրների փորձագետների հետ համագործակցությունը կարող է հանգեցնել մի շարք խնդիրների նորովի վերանայման և արդյունավետ մեխանիզմների ձևավորման: Այս պետությունների՝ Կանադայի և լատինաամերիկյան երկրների հայ համայնքներում հիմնական կառույցները ձևավորվել են վերջին հարյուրամյակում, և հիմնական շեշտը, թերևս, պետք է դնել անհատական համագործակցության վրա՝ փորձելով միաժամանակ դրանում ընդգրկել համայնքային կառույցները:

Այստեղ նույնպես առկա են առանձին կազմակերպություններ, որոնք մասամբ համախմբում են տեղի մտավոր ներուժը: Այդպիսի կառույց է Արգենտինայի «Հայ պրոֆեսիոնալների միությունը», որը միավորում է բարձրագույն կրթություն ստացած հայերին: Միության նպատակն է բարձր մասնագիտական մակարդակով քննարկել արդի շրջանում հայությանը հուզող քաղաքական և գիտական խնդիրները, ներկայացնել ազգային մշակույթը¹:

Այսպիսով, սփյուռքահայ համայնքներում առկա է հումանիտար ոլորտի զգալի գիտավերլուծական հանրություն: Այն ունի

¹Նույն տեղում, էջ 106:

համայնքային և անհատական բնույթի բազմաթիվ յուրահատկություններ: Նկատելի են Հայաստանի հետ համագործակցության առանձին դեպքեր, սակայն հստակ մշակված ռազմավարություն և քաղաքականություն գոյություն չունեն: Վերոնշյալն առավելապես վերաբերում է վերլուծական աշխատանքով զբաղվողներին, քանի որ ակադեմիական շրջանակներն ունեն համագործակցության արդեն ձևավորված որոշ մեխանիզմներ, այլ հարց է, թե որքանով են դրանք արդյունավետ: Հետևաբար, հաշվի առնելով սփյուռքահայ գիտավերլուծական հանրության բավական բարդ կառուցվածքը, առկա յուրահատկությունները՝ անհրաժեշտ է համակարգված հունի մեջ դնել այդ համագործակցությունը, ինչը հիմնականում պետք է նախաձեռնվի հայաստանյան կողմի ջանքերով: Դա էլ կնպաստի համագործակցության հայաստանակենտրոն ձևաչափի սահմանմանը:

Մտորև ներկայացնում ենք ամերիկյան (բացի ԱՄՆ-ից), հետխորհրդային (բացի ՌԴ-ից), եվրոպական, մերձավորարևելյան երկրների հայ գիտավերլուծական հանրության ներկայացուցիչների ցանկը.

ՑԱՆԿ

Այլ երկրների հայ գիտափելությունների հանրության ներկայացուցիչների

Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայ
ԱՐԱՏԱԿԱՆ ՄԻԱՅՑԱԼ ԲՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			
1. Արաքելյան Սոկրատ (Arakelyan Socrat)	Տնտեսագետ	ՄՄԲ «Emirates NBD» խմբի փողերի վկայման դեմ խմբի համավայր	sarakelyan@pf-armenia.org
2. Քալսահակյան Հրաչ (Kalsahakian Hrach)	Տուրիզմի կառավարման փորձագետ, քաղաքական վերլուծաբան	Կիպրոսի տուրիստական կազմակերպության Միջին Արևելքի և ծոցի գրասենյակի վանաքի և մարքեթինգի մենեջեր, www.azad-hye.net կայքի հիմնադիր	hrach@emirates.net.ae syvia@azad-hye.com
3. Քեիշյան Հարի (Keyishian Harry)	Անգլերենի մասնագետ	Ֆերրի Դիվենտի համալսարանի կրթության ոլորտի տնօրեն	harry_keyishian@fdn.edu
ԱՐԱՏՐԻԱ			
4. Օհանյան Արտեմ (Ohanjanyan Artem)	Պատմաբան, գեղարվեստագետ, պատմագիտության դոկտոր	ՀՀ ԳԱԱ պատմափոր դոկտոր	
ԱՐՁՆԱՏՆԱ			
5. Արզումանյան Աննա (Arzumanyan Anna)	Իրավաբան, գեղաստանագետ	Ֆրանսիական գրասենյակի տնօրեն	arzumana@gmail.com
6. Բուրգուրյան Նելիա (Bourgourdjian Nelida Elena)	Պատմաբան	Արգենտինայի պատմաբանների միության տնօրեն	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Մշխատավայր	Կապ
7.	Թոքթայան Խուան Գաբրիել (Tokathian Juan Gabriel)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարաբերությունների դոկտոր (Ph.D)	Բունուս Այրեւի Տորկուատո դի Տելլա համալսարանի Քարաքաղխտության և միջազգային հարաբերությունների բաժանմունքի տնօրէն, նույն համալսարանի միջազգային հարաբերությունների պրոֆեսոր	
8.	Տէր-Ղուկասյան Խաչիկ (Der-Ghougassian Khatchik)	Միջազգայնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բունուս Այրեւի Սան Անդրէաս համալսարանի միջազգային հարաբերությունների պրոֆեսոր, Հայաստանի Ամերիկյան համալսարանի քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ծրագրի իրավիչրլայ դասախոս	khatchikd@ hotmail.com
9.	Օհանյան Պասկալ (Ohanian Pascal)	Պատմաբան, իրավաբան	Բունուս Այրեւի փաստաբանների ստոցիաղիայի պատվելոր անդամ, ՀՀ ԳԱԱ պատվելոր դոկտոր	
ԲԵԼԳԻԱ				
10.	Կոստանյան Հրանտ (Kostanyan Hrant)	Եվրոպագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բելգիայի Եվրոպական քաղաքականության հետազոտության կենտրոնի գիտաշխատող	hrant.kostanyan@ ceps.eu

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Նշխատավայր	Կայք
11.	Տերտերով Մարատ (Terterov Marat)	Քաղաքագետ, միջազգայնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Եվրոպական աշխարհաքաղաքական ֆորումի հիմնադիր տնօրեն	Marat.Terterov@gpf-europe.com

ԲՐԱՅՐԻՐԱ

12.	Ամիրայան Մուսի (Amiralian Sosi)	Բրազիլիայի հայ համայնքի փորձագետ	Ման Պատրոլի համալսարանի արևելյան լեզուների պրոֆեսոր	
13.	Թսուկյան Տեդև Օննիկի (Tamjian James Onig)	Բրավաբան	Բրազիլիայում Հայ դատի հանձնախմբի ղեկավար	
14.	Կանդիր Անտոնի (Kandir Antonio)	Տնտեսագետ, սևտեսագիտության դոկտոր	Նախնական՝ Բրազիլիայի սևտեսության և քաղաքաշինության նախարար	

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

15.	Ասատրյան Շարլեն (Asatryan Zareh)	Տնտեսագետ	Մայնհայմի եվրոպական սևտեսական հետազոտությունների կենտրոնի գիտաշխատող	
16.	Գազեր Խաչիկ Ռաֆի (Gazer Hacik Raff)	Աստիճաբան	Բրլանդեն-Նյուրնբերգի համալսարանի Քրիստոսյա Արևելքի պատմության և աստիճաբանության պրոֆեսոր	hkgazer@theologie.uni-erlangen.de

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կայք
17.	Դաբագ Միհրան (Dabag Mihran)	Ցեղասպանագետ, սիյուրքագետ	Բոխումի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետի ասիստենտ Սիբիրոսի և Ցեղասպանության ինստիտուտի տնօրեն, Բոխումի Ռուրի համալսարանի պատմության ֆակուլտետի քրկտոր, պրոֆեսոր	mihran.dabag@ ruhr-uni-bochum.de idg@ ruhr-uni-bochum.de
18.	Դրոստ-Աբգարյան Արմենուհի (Drost-Abgarjan Armenuhi)	Բանասեր	Հալե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի անվան համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր, «Մեսրոպ» հայագիտական հետազոտական կենտրոնի տնօրեն	
19.	Հակոբյան Ադա (Hakobyan Ada)	Միջնադարյան ասիական հարդրակցության և եվրոպագիտության մասնագետ	Բոննի փոխակերպման վիճագային կենտրոնի խորհրդատվական ծառայության բաժնի տեխնիկական խորհրդատու	hakobyan@bicc.de
20.	Նիկոզյան Ջուլիա (Nikogosian Julia)	Միջագային ասիական և անվտանգության փորձագետ	Մարբուրգի Ֆիլիպ համալսարանի մագիստրանտ	
21.	Նիկոզյան Վիգեն (Nikogosian Vigen)	Տնտեսագետ, էներգետիկ շուկաների վերցակցության և կարգավորման փորձագետ	Մայնպոլի Եվրոպական տնտեսական հետազոտության (ZEW) կենտրոնի գիտաշխատող	nikogosian@zew.de

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
22.	Զենդերեցյան Աննա (Zenderejian Anna)	Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպման և պարենային անվտանգության փորձագետ	Շտաբային Հոնոնիայի հունարևոյան հասարակական գիտությունների և ցուցանատվության դոկտորանտ	
23.	Չիֆթյան Իշխան (Chiftjian Ishkhan)	Աստվածաբան, գեղաստանագետ	Համալսարանի համալսարանի դասախոս	
ԹՈՒՔԻՍ				
24.	Գոյումճյան Միլիս (Gyumjian Silva)	Արևմտահայերենի մասնագետ	Կ.Պոլսի Կեդրոնական վարժարանի տնօրեն	
25.	Մահչուրյան Էթեն (Mahchuryan Etyen)	Քաղաքագետ	Թուրքիայի տնտեսական և քաղաքական հետազոտությունների հիմնադրամ, Ժողովրդավարացման ծրագրի ղեկավար	etyen.mahchuryan@tesev.org.tr
ԻՏԱԼԻԱ				
26.	Զեքիյան Լևոն (Zekryan Levon)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Վենետիկի համալսարանի հայագիտության սեկցիայի վարիչ, Վենետիկի համալսարանի հայոց լեզվի և մշակութային խոսակցական դասընթացների հիմնադիր տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ պրոստատանիստանտ	alikmail@hyenet.it

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
27.	Հարությունյան Սոնա (Harutyunyan Sona)	Բանասեր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Վենետիկի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր	sona.harutyunian@ unive.it
28.	Ուլուխոջյան Գաբրիելա (Ukhogjan Gabriella)	Հայագետ, բանասեր, պատմաբան, բանասիրական գիտության գիտությունների դոկտոր	Բոլոնիայի համալսարանի հայագիտության ամբիոնի պատվավոր պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	gabriella.ughogjan@ unibo.it g.ughogjan@alice.it
ԻԴԱ				
29.	Բաղդասարյան Էդիկ (Baghdasarian Edik)	Հայագետ	«Լույս» ամսագրի գլխավոր խմբագիր	
30.	Մարթյան Ազատ (Martyan Azat)	Հայագետ, բանաստեղծ		
31.	Մարգարյան Ռոբերտ (Margarian Robert)	Իրավաբան	Իրանի պետական ռադիո- հեռուստատեսության հայերեն ռադիոժամ	robert.markarian@ gmail.com
32.	Մելիքյան Դերենիկ (Melikyan Derenik)	Հայագետ	«Ալիք» թերթի գլխավոր խմբագիր	alikhmail@hyenet.ir
ԼԱՏՎԻԱ				
33.	Գերոնյան Ալեքսանդր (Геронян Александр)	Հայագետ, հրատարակիչ, լրագրող	Լատվիայի լրագրողների միության անդամ, Գրողների և հրատարակիչների միջ- ազգային միության անդամ	

Անուն, ազգանուն		Մասնագիտություն	ԼԻՖՄԱՆ	Աշխատավայր	Գրայք
34.	Աբրահամյան Կարո (Abrahamian Karo)	Բանասեր, պոլսահայ գրականության մասնագետ	«Փոլիթ» մանկապատանեկան պարբերաթերթի խմբագիր		
35.	Ագբաշյան Պարույր (Aghbashian Barouyr)	Հայոց լեզվի մասնագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայոց լեզվի դասախոս		Barouyr.Aghbashian@haigazian.edu.lb
36.	Արաքելյան Կարապետ (Arakelian Garabed)	Հայոց լեզվի և գրականության մասնագետ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հայոց լեզվի դասախոս		Garabed.Arakelian@haigazian.edu.lb
37.	Ասսիլյան Տորջ (Assilian Georges)	Հաշվապահ	Բեյրութի Հայկազյան համալսարանի հաշվապահության դասախոս		Georges.Assilian@haigazian.edu.lb
38.	Ավագյան Վիգեն (Avakian Vicken)	Պատմաբան	Բեյրութի «Ազգ. Լեռն եւ Սոֆիա Յակոբեան» քոլեջի տնօրեն		
39.	Բոյաձյան Մարալ (Boyardjian Maral)	Կրթական հոգեբան, կրթության դիկտոր	Լիբանանի հայկական ազգային դպրոցների կրթական խորհրդի խորհրդատու		
40.	Բույժիկյան Միշել (Boujikian Michele)	Վերլուծաբան	Քաղաքագիտության Լիբանանի կենտրոնի հետազոտորդ		

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
41.	Դանիելյան Ժիրայր (Danielyan Jirayr)	Բանաւեր, հրատարակիչ, մատենագետ, մանկավարժ	Բեյրութի «Կամար» պարբերաթերթի գլխավոր խմբագիր	
42.	Թորթյան Աննի (Tortian Annie)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկական համալսարանի բիզնեսի կառավարման պրոֆեսոր	Annie.tortian@haigazian.edu.lb
43.	Թոփալյան Արշալույս (Topalian Archalouyse)	Պատմաբան, պատմագիտության թեկնածու	Բեյրութի Հայկական համալսարանի հայագիտության դասախոս	
44.	Կարազոյան Վերա (Karaguezian Vera)	Ֆինանսների և բանկային գործի փորձագետ	Բեյրութի Հայկական համալսարանի բիզնեսի կառավարման դասախոս	verakar@hotmail.com
45.	Կրանյան Անդրանիկ (Antranik Granian)	Հայագետ	«Հայկագետան հայագիտական հանրէս»-ի գլխավոր խմբագիր	
46.	Հագոփյան Ալեքսան (Hagopian Alexan)	Բիզնեսի կառավարման և ֆինանսների փորձագետ	Բեյրութի Հայկական համալսարանի հաշվապահության և ֆինանսների դասախոս	ahagopian@haigazian.edu.lb
47.	Հայրոստյան Փոլ (Haidostian Paul)	Աստվածաբան, աստվածաբանության դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկական համալսարանի նախագահ	president@haigazian.edu.lb
48.	Հաջեթյան Հրաչ (Hadjetian Hrach)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)		Hrach.Hadjetian@haigazian.edu.lb

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Գրայք
49.	Էսուրավելյան Շաղիկ (Hudaverdian Shaghig)	Կրթության, կրթական հոգևրու- նության փորձագետ	Բելյուրթի Հայկազյան համալսարանի կրթության դասավանդ	shaghig.hudaverdian @haigazian.edu.lb
50.	Մագսուրյան Գրիգոր (Maksudian Grigor)	Հայագետ		
51.	Մարքյան Զավեն (Mserlian Zaven)	Պատմության	Բելյուրթի Հայ ավետարանա- կան քոլեջ տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր քրկտոր	
52.	Յակուբյան Հակոբ (Yacoubian Hagop)	Կրթության փորձագետ	Բելյուրթի Հայկազյան համալ- սարանի կրթության ղեղեկ	Hagop.Yacoubian@ haigazian.edu.lb
53.	Պորպյան Միրելի (Bogharian Mirielle)	Տնտեսագետ	Բելյուրթի Հայկազյան համալսարանի բիզնեսի դասավանդ	mirielle.bogharian@ haigazian.edu.lb
54.	Պորպյան Կարապետ (Boghossian Garabed)	Բիզնեսի կարավարան փորձագետ	Բելյուրթի Հայկազյան համալ- սարանի բիզնեսի կարավար- ան դասավանդ	gboghoss@ hotmail.com
55.	Պորպյան Միրնա (Boghossian Myrna)	Տնտեսագետ	Բելյուրթի Հայկազյան համալ- սարանի հաշվապահության և ֆինանսների դասավանդ	myrna.boghossian@ haigazian.edu.lb
56.	Ջերեյան Սոնա (Jerejian Sona)	Առցիտոր, տեղեկատվային քրկտոր (Ph.D)	Բելյուրթի Հայկազյան համալ- սարանի բիզնեսի կարավար- ան ղեղեկ	sjerejian@ haigazian.edu.lb

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կայք
57.	Մսալմանյան Շանն (Salmanian Jean)	Արարագետ, արարչերենի դոկտոր (Ph.D)	Բեյրութի Հայկական համալսարանի արարչերենի պրոֆեսոր, Իսլամական-քրիստոնեական ազգային երկխոսության կոմիտեի անդամ, որտեղ ներկայացնում է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությունը և ընդհանրապես Լիբանանի հայ համայնքը	Jeanoras@idm.net.lb
58.	Տազեյան Անդրանիկ (Dakessian Antranik)		Բեյրութի Հայկական համալսարանի Հայկական սվյուրքի հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն	adakessian@haigazian.edu.lb
59.	Փամբուկյան Երվանդ (Pampukian Yervand)	Պատմաբան	«ՎԷԼ» համահայկական հանդեսի խմբագրական խորհրդի անդամ	
ԿԱՆԱԴՅԱ				
60.	Այվազյան Վարուժ (Aivazian Varouj)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր (Ph.D)	Միսիսագայի Տորոնտոյի համալսարանի Տնտեսագիտության բաժանմունքի ֆինանսների պրոֆեսոր	varouj.aivazian@utoronto.ca
61.	Բեյլերյան Օննիկ (Beylerian Omnig)	Քաղաքագիտության և կառավարման մասնագետ, քաղաքագիտության դոկտոր (Ph.D)	Կանադայի կառավարության գաղտնի խորհրդի գրասենյակի վերլուծաբան	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
62.	Կասյրիելյան Իզաբել (Kaprielian Isabel)	Մոցիլոզ, պատմա- բան, արջիտրոլիակիան գիտությունների դոկտոր, փակաստա- կանների և Կանա- դայի հայ համայնքի փորձագետ		
63.	Համայան Արփի (Hamalian Arpi)	Կրթության փորձագետ	Կոնկորդիայի համալսարանի կրթության բաժանմունքի պրոֆեսոր	arpiham@ alcor.concordia.ca
64.	Սաքայան Դորա (Sakayan Dora)	Լեզվաբան, գերմանե- րենի մասնագետ, հայագետ, քանասի- բական գիտություն- ների թեկնածու	Մոնրեալի Մակ Գիլ համալսա- րանի գերմանագիտական ուսումնասիրությունների ավելոնի պրոֆեսոր	
65.	Սաֆարյան Էդուարդ (Safarian Edward)	Տնտեսագետ, ստատիստիկայի դոկտոր (Ph.D)	Տորոնտոյի համալսարանի ստատիստիկայի բաժան- մունքի պատվավոր պրոֆեսոր	Safari@ Rotman.Utoronto.Ca
66.	Փայանցյան-Թուֆայան Թամար (Palandjian- Toufayan Tamar)	Քաղաքագետ, հավանականություն- ների վերլուծության և լուծման փորձագետ	«Կովկաս» հանդեսի խմբագիր, Հեռահաղորդակցության ծառայությունների բողոքների կովիսայիբատի աշխատող	tpalandj@gmail.com

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Սշխատավայր	Կայք
ԿԲՊՐՈՍ				
67.	Գարոյան Մարտիրոս (Garoyan Marios)	Քաղաքագետ, քաղաքական գործիչ, Կիպրոսի խնդրի փորձագետ	Կիպրոսի Դեմոկրատական կուսակցության նախագահ	info@karoyian.com.cy
68.	Սևան Բենոն (Sevan Benon)	Միջազգայնագետ	Նախկինում ՄԱԿ գլխավոր քարտուղարի քաղաքական հարցերով օգնական, այժմ՝ Կիպրոսի համայնքի ակտիվ գործիչ	
ՀՈՒՆԱՍՏԱՆ				
69.	Քյուրդոյլյան Միհրան (Kurdoghlian Mıhran)	Պատմաբան, սփյուռքահայ կրթության փորձագետ		
70.	Քյուրքչյան Հարություն (Kyurkchian Harutyun)	Լեզվաբան	«ՎԷՆ» հասնահայկական հանդեսի խմբագրական խորհրդի անդամ	
ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱ				
71.	Գասարյան Սոսի (Kasbarian Sossie)	Մերձավոր Արևելքի քաղաքականության փորձագետ, արևելագիտության դոկտոր (Ph.D)	Լանչեսթերի համալսարանի Մերձավոր Արևելքի խնդիրների դասախոս	s.kasbarian@lancaster.ac.uk

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
72.	Իշխանյան Արմինե (Ishkhanian Armine)	Մոցիլոյոզ, հանրային կառավարման, սոցիալական քաղաքականության փորձագետ, քաղաքագիտության դոկտոր	Լոնդոնի տնտեսագիտության և քաղաքագիտության դպրոցի սոցիալական քաղաքականության բաժնում կրթության դասավանդում	a.Ishkhanian@lse.ac.uk
73.	Հակոբյան Հարի (Hagopian Harry)	Միջազգային իրավաբան, քաղաքական խորհրդատու	Անգլիայի և Օւելսի կաթոլիկ եպիսկոպոսների համաժողովի Մերձավոր Արևելքի գծով խորհրդական, Հայ Առաքելական եկեղեցու էկոմենիկ, իրավական և քաղաքական խորհրդատու	
74.	Նազարյան Ադել (Nazarian Adelle)	Քաղաքագետ	Լոնդոնի «The Henry Jackson Society» ուղեղային կենտրոնի Կալիֆորնիա ծրագրի տնօրեն, Մերձավոր Արևելքի երկրների մասնագետ	
75.	Ներսեսյան Վրենժ (Nersesian Vrej)	Հայագետ, ստատիստիկական, ստատիստիկական, ստատիստիկականության դոկտոր	Լոնդոնի բրիտանական գրադարանի Ֆրիստոնիա Մերձավոր Արևելքի հավաքածուների համակարգող, ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատակարար	Կապ
76.	Չիլինգարյան Հրաչ (Tchilingirian Hratch)	Աստվածաբան, քաղաքագետ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր (Ph.D)	Օբսերվորի համալսարանի Արևելագիտության ինս- տիտուտի դասախոս	
77.	Չիլինգարյան Ջորդան (Tchilingirian Jordan)	Սոցիոլոգ	«Ekklesia» ուղեղային կենտրոնի փոխստեղծ	
78.	Չորբաջյան Ռուբի (Chorbajian Ruby)	Մարդու իրավունքների փորձագետ		rchorbajian@ pf-armenia.org
79.	Սաֆարյան Արա (Safarian Ara)	Պատմաբան	Լոնդոնի Կոմիտաս ինստիտուտի ստեղծ	
80.	Սելյան Օդրի (Selian Audrey)	Միջազգայնագետ, միջազգային հարա- բերությունների դոկտոր (Ph.D)	«Artha Initiative, Rianta Philanthropy Ltd.» ստեղծ	a.selian@aiprg.net
81.	Օսկանյան Գեորգ (Oskanian Kevork)	Միջազգայնագետ, Կովկասի և Մերձա- վոր Արևելքի տարա- ժաշրջանային քաղա- քականության, հակամարտություն- ների փորձագետ	Վեսթմինսթերի համալսարանի քաղաքագիտության և միջազ- գային հարաբերությունների բաժանմունքի իրավիչքյալ դասախոս	k.oskanian1@ westminster.ac.uk

Անուն, ազգանուն		Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
ՄԵՔՄԻԿԱ				
82.	Սարգսյանց Մանուել (Sarkisyanz Emmanuel)	Պատմաբան, ազգի- րոգ, պատմագիտու- թյան ղեկավար (Ph.D)		
ՇՎԵՌԻԱ				
83.	Ալավերդյան Իրինա (Alaverdyan Irina)	Քաղաքագետ, հա- ղորդակցության, արցանց հաղորդակ- ցության փորձագետ	Ստոկհոլմի Հաղորդակցության և վարքային գիտությունների ավագ գիտաշխատող	ialaverdyan@ pf-armenia.org
ՇՎԵՑՑԱՐԻԱ				
84.	Դարիբյան Սևան (Garibian Sévane)	Իրավաբան	Ծննդի համալսարանի ղոցենտ, ՆյուՉաստեղի համալսարանի դասավանդ	sevane.garibian@ umine.ch
85.	Շահինյան Սարգիս (Shahinian Sargis)	Փորձագետ	Հայ-շվեյցարական խորհրդա- րանման խմբի ղեկավար քարտուղար	
86.	Չետերյան Վիգեն (Cheterian Vicken)	Լրագրող, քաղաքագետ, վիճազգային հարաբերությունների ղեկավար (Ph.D)	Ծննդի «CIMERA» քաղաքական կարավարման և վիճազգային քաղաքականության վերլուծա- կան կազմակերպության հիմնադիր տնօրեն	cheterian@ webster.ch
87.	Սարգսյան Աննա Հես (Sargsyan Anna Hess)	Քաղաքագետ, վիճազգայնագետ	Զյուրիխի անվտանգության հի- տազոտությունների կենտրոնի վիճնորդության աջակցության նախագծի աշխատակից	anna.hess@ sipo-gess.ethz.ch

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
88.	Սվասյան Կարեն (Swassjan Karen)	Փիլիսոփա, գրականագետ, մշակութային պատմաբան, անթրոպոսոֆ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Ապրում և ստեղծագործում է Բազելում, դասախոսություններ է կարդում Գերմանիայում, Շվեյցարիայում, Ավստրիայում, Ռուսաստանում	
89.	Էրկման Սուրեն (Erkman Suren)	Լրագրող	Արդյունաբերական էկորոգիայի փորձագետ, Մենի Գիտության և տեխնիկայի հարրոպանան և վերածության ինստիտուտի իլինալիք	suren.erkman@icast.org
ՉԵՆԻԱ				
90.	Ասատրյան Հակոբ (Asatryan Hakob)	Բանասեր	«Օրեր» էմիտայական ասնագրի հասնիանալիք և գլխավոր իմբագրի	hakob@orer.cz
ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱ				
91.	Եկավյան Զավեն (Yegavian Zaven)	Լեզվաբան, արևելագետ	Սորբոնի հանալաբանի Լեզվաբանության պրոֆեսոր, Փարիզի Մարի-Նուբար հայկական տան տնօրեն	

92.	Անուն, ազգանուն Կրուբենկյան Ռոպերտ (Gulbenkian Robert)	Մասնագիտություն Պատանարան	Աշխատավայր Պորտուգալիայի պատմության ԳԱ փոխնախագահ, Պորտու- գալիայի պատմության ԳԱ ակադեմիկոս, Հռոմի պատմա- գիտական ակադեմիայի ար- տասահմանյան անդամ, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան ան- դամ, ԵՊՀ պատվավոր ղեկավար	Կայք ecaramelo@ gulbenkian.pt
ԴՈՒՄԻՆԱԿ				
93.	Փանոսյան Բազմիկ (Panossian Razmik)	Քաղաքագետ, ազգա- լին ինքնության փոր- ձագետ, քաղաքագի- տության դոկտոր (Ph.D)	Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնադրամի Հայկական համայնքների բաժանմունքի տնօրեն	
ԴՈՒՄԻՆԱԿ				
94.	Ուկյանյան Վարուժան (Vosganian Varujan)	Տնտեսագետ, տնտե- սագիտության դոկ- տոր, քաղաքական գործիչ	Ռուսիերայի Էդուարդիայի նախկին նախարար	
ՍԻՐԻԱ				
95.	Չոլաքյան Հակոբ (Cholakian Hakob)	Հայագետ, ազգագրա- գետ, լեզվաբան, Մի- րիայի հայ համայնքի փորձագետ, պատմա- գիտության թեկնածու	Համագրայիկի հայագիտական հիմնադրվի գիտաաշխատող, «Քարեն Էփփե» ազգային ձեռնարանի դասախոս	

Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
96.	Նազարյան Ռուբեն (Назарьян Рубен)	Մասնագիտություն ՈՒԶԲԵՆԿՍՍՍՆ Բանասեր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, վրագրող, Սամար-դանի հայ համայնքի փորձագետ	Սամարդանի պետհամալսարանի պրոֆեսոր
97.	Գաբրիելյան Օլեգ (Габриелян Олег)	Փիլիսոփա, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր	Տարիայի ազգային համալսարանի փիլիսոփայության ֆակուլտետի քաղաքագիտության սեփականի վարիչ, պրոֆեսոր
98.	Գասպարյան Միխայիլ (Гаспарян Михаил)	Ֆալաքագետ	«Ուկրայնայի քաղաքագիտության դասականների և հետազոտման ուսուցման մեթոդների կատարելագործման կենտրոն» ծրագրի ղեկավար
99.	Գրիգորյան Վլադիմիր (Григорьянц Владимир)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Ռազմավարական հետազոտությունների ազգային ինստիտուտի Արիսի մասնաճյուղի փորձագետ, Միսթերոպոլի Արխագիտության գիտահետազոտական կենտրոնի տնօրեն

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
100.	Օսիպյան Ալեքսանդր (Օսիպյան Ալեքսանդր)	Պատմաբան, պատմական գիտությունների թեկնածու	Կրամատորակի տնտեսաին-մանկրտար համալսարանի պատմության ամբիոնի դոցենտ	agricolae_nia@yahoo.com
ՈՒՐՈՒԳՎԱՅ				
101.	Բոդրկյան Հովհաննես (Bodirkian Hovannés)	Գրականագետ		
102.	Դիմիեջյան Ալբերտ (Douradjian Alberto)	Պատմաբան		
103.	Կարամանուկյան Դիեգո (Karamanoukian Daniel)	Պատմաբան	«Արար» ռադիոկայանի տնօրեն	
ՔՈՒՎԵՑԹ				
104.	Արդիալայջյան Դաֆֆի (Ardhaldjian Raffy)	Տնտեսագետ	«Ami & Narod» հիշատակի հիմնադրամի հիմնադիր ղեկավար	rardhaldjian@pf-armenia.org
ՔԱԹՈՒՆ				
105.	Կոստանուզյան Տարյա (Goudsouzian Tanya)	Քաղաքագետ, Մերձավոր Արևելքի փորձագետ	«Այ Ջազվիթայի» աշխատակից	
ՖՐԱՆՍԻԱ				
106.	Արթին Օսին-Գարիս (Artin Jean-Garbis)	Պատմաբան	«Հայկական հիշողության հետազոտման և պրիվիլիյացման ասոցիացիայի» հիմնադիր, ղեկավար	aram.asso@wanadoo.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
107.	Բերեկյան Թելմա (Berekian Telma)	Պատմաբան		
108.	Բոյսոն-Չենորկյան Պատրիսիա (Boisson- Chenorthokian Patricia)	Պատմաբան, լեզվաբան, պատմագիտության դոկտոր	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազ- գային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի Հայոց պատմու- թյան (միջին դարեր, նոր շրջան), աշխարհագրության և Հայկական քաղաքակրթության դասախոս	
109.	Գալֆայան-Փանոսյան Հիլդա (Galfaian-Panosian Hilda)	Լեզվաբան, արևմտահայերենի մասնագետ	Սոդբորնի համալսարանի հայա- գիտության պրոֆեսոր, Փարիզի «Մաշտոց» հայ լեզվի պաշտ- պանության միության նախագահ	
110.	Գերգերյան Ժերար (Guerguerian Gérard)	Միջազգային իրավաբան	PPG Industries (Europe) իրավա- բանական խորհրդատու	gguerguerian@ carlara.com gerard.guerguerian@ infodis.com
111.	Գևորգյան (Կևորկյան) Ռեյմոն (Հարություն) (Kevorgian Raymond (Harouttium))	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	Փարիզ-8 Մեն Դևի համալ- սարանի Աշխարհաքաղաքակա- նության ֆրանսիական ինստի- տուտի տնօրեն, Նուբարյան գրադարանի տնօրեն	rhkevorgian@ wanadoo.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
112.	Դալգալյան Ժիրեր (Dalgalian Gilbert)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր		
113.	Դեդեյան Օճիրայր (Dédéyan Gérard)	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր	Սոնսկել/եի Պատվ վարերի համալսարանի պատմության պրոֆեսոր	
114.	Էկամյան Տիգրան (Ekavyan Tigran)	Արևելագետ, Սփյուռքի հարցերով փորձագետ	«France-Arme nie» շաբաթաթերթի թղթակից	tyegavian@gmail.com
115.	Զարիֆյան Օռլիեն (Zarifian Julien)	Քաղաքագետ, աշխարհագրաբանականության փորձագետ, գիտությունների դոկտոր (Ph.D) աշխարհագրաբանականության գծով	Սեյոմ Պոնտոսի համալսարանի Ամերիկագիտության դոցենտ, նույն համալսարանի Քաղաքակրթությունների և համեմատական մշակութային ինքնության հետազոտող	Julien.Zarifian@u-cergy.fr
116.	Թաշճյան Վահե Tachjian Vahé	Պատմաբան, պատմագիտության դոկտոր (Ph.D)	Փայրիզի Նուբարյան գրադարանի հետազոտող www.houshamadyan.org	houshamadyan@gmail.com
117.	Թաֆանկեցյան Գրեգուար (Tafankejian Grégoire)	Հայագետ	«Հայկական կազմակերպությունների համալսարան» Դրոմ Արդեշ» ստոջիակցային կայքի խմբագիր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կասկ
118.	Թոթոյան Արփի (Totoyan Arpi)	Լրագրող	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի և Ռուսաստանի ուսումնասիրության բաժանմունքում դասավանդում է արևմտա-իսպերեն	
119.	Թորոսյան Սևակ (Torossian Sévag)	Իրավաբան, փաստաբան, իրավագիտության դոկտոր	Ֆրեական իրավունքի ինստիտուտի գիտական կոմիտեի անդամ	
120.	Լեյլոյան Աննա (Leyloyan Anna)	Արվեստաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի և Ռուսաստանի ուսումնասիրության բաժանմունքի ղեկավար, դասավանդում է Ռուսաստանի և Կովկասի (Հայաստան, Վրաստան) արվեստի պատմություն	
121.	Խուրշուդյան Վիկտորյա (Khurshudyan Victoria)	Լեզվաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի ղեկավար	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կսպ
122.	Հովհաննիսյան Մարտինա (Hovhannessian Martine)	Մոդելորգ, հայագետ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Ե-վրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դասավանդ, Ֆրանսիայի Գիտական ուսումնասիրությունների ազգային կենտրոնի հետազոտության ղեկավար	
123.	Ղազարյան Նիկոլա (Kazarian Nicolas)	Աշխարհագրագետ, ուղղարար աշխարհի պատմության և փորձագետ	Միջազգային և ռազմական հարաբերությունների ինստիտուտի համագործակցող հետազոտող, ՄԲ Մեթո ինստիտուտի ղոցենտ	
124.	Շալյան Ժերար (Chaliand Gerard)	Միջազգային և ռազմավարական հարաբերությունների, գլխաված հակամարտությունների հարցերով փորձագետ	Հակամարտությունների և խաղաղության հետազոտությունների կենտրոնի խորհրդի անդամ	
125.	Մարտիրոսյան Արամ (Mardrossian Aram)	Իրավունքի պատմության, իրավունքի պատմության ղոցավար	Արևմտյան Փարիզի համալսարանի իրավունքի պատմության պրոֆեսոր	

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
126.	Տեր-Մերկերյան Ռոպեր (Dermergerian Robert)	Հայագետ	Պրովանսի համալսարանի հայագիտական ամբիոնի հիմնադիր	
127.	Տեր-Մինասյան Թալին (Ter Minassian Taline)	Պատմաբան, պատմագիտության թեկնածու, միջազգային հարաբերություններին, ԽՍՀՄ և Այսրկովկասի պատմության մասնագետ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի դոցենտ	
128.	Սովետյան Վահագն (Movsesyan Vahagn)	Տնտեսագետ, տնտեսագիտության դոկտոր	Նիսի «EDHEC» բիզնես դպրոցի հետազոտության և զարգացման բաժանմունքի աշխատակից	vahagn.movsesyan@edhec.edu
129.	Մուրաֆյան Արմեն (Կլոդ) Զարենի (Moutafian Armen (Claude) Z.)	Պատմաբան, մաթեմատիկոս, պատմագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	Փարիզի էյուսիսային համալսարանի դասախոս, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ	
130.	Զոբոյան Հիլդա (Tchoboian Hilda)	Քաղաքագետ, մայրու իրավունքների փորձագետ	Ռոն Ալպի շրջանային խորհրդի անդամ	htchoboian@rhonealpes.fr hilda.tchoboian@gmail.com

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կայք
131.	Պրլսյան Գրիգոր (Beledian Krikor)	Գրող, գրաքննադատ, թարգմանիչ	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասովորության բաժնիումների ղոցենտ, դասավանդում է հայ գրականություն	
132.	Ջաֆայան Անի (Jafalian Annie)	Աշխարհաքաղաքակրթության մասնագետ, Կովկասի և մասնավորապես ԼՂ հիմնադնների վերածագետ	Ժամ Սուլեյմանի անվան ԼՂու-3 համալսարանի ազգ գիտաշխատող և դասավանդ	annie.jafalian@univ-lyon3.fr
133.	Տոնապեղյան-Դեմոպուլոս Անահիտ (Donabedian-Demopoulos Anaid)	Լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Փարիզի արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի (INALCO) հայագիտության բաժնի վարիչ, Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասովորության բաժնումների պրոֆեսոր, Փարիզի լեզվաբանների վիճակագրական	adonabedian@inalco.fr

	Անուն, ազգանուն	Մասնագիտություն	Աշխատավայր	Կապ
134.	Տոնավետյան Պատրիկ (Donabedian Patrick)	Արվեստաբան, արվեստագիտության դոկտոր	Էբր-ան-Պրովանսի համալսարանի արտֆեաթր, «Արևելահայկա» ծրագրի նախագահ	
135.	Փիլիպպայան Անի (Philbossian Annie)	Լեզվաբան, մանկավարժ	Մարն-լա-Վալե քաղաքի Հայկական մշակութային միության նախագահ	
136.	Քեբաբջյան ժան Կլոդ (Kebabdjian Jean-Claude)	Լրագրող, փորձագետ	Հայկական Սփյուռքի հետազոտական կենտրոնի (CRDA) հիմնադիր նախագահ	
137.	Քեթչեյան Լևոն (Ketcheyan Levon)	Թարգմանիչ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքում դասավանդում և գրական թարգմանչություն	
138.	Քելեջյան Մելանի (Keledjian Mélanie)	Լեզվաբան	Փարիզի Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Եվրասիայի ուսումնասիրության բաժանմունքի արևմտահայերենի դասավանդում	

ԳԼՈՒԽ 3

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ՀԱՍՏԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

3.1 Միջազգային փորձը

Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության համախմբման, համագործակցության, Հայաստանի մտավոր շրջանակների հետ տարբեր ձևաչափերով կապերի հաստատման և համահայկական մտավոր ռեսուրսները Հայաստանի և Հայության շահերին ի սպաս դնելու մեխանիզմների մշակման, լուծման ուղիներ առաջարկելու համար կարևոր է այլ երկրների փորձը: Պատահական չէ, որ արդի սփյուռքագետների աշխատանքներում հաճախ հոլովվում է այն միտքը, որ սփյուռքը ոչ միայն արտերկրում բնակվող ժողովրդի մի մասն է, որը որոշ չափով պահպանում է հոգևոր, մշակութային ինքնությունը և ձգտում է չլիզել կապերը պատմական հայրենիքի հետ, այլև առաջին հերթին այն անդրազգային ցանց է, որն իր մեջ պարունակում է հսկայական սոցիալ-մշակութային, հասարակական-քաղաքական, տնտեսական և մտավոր ներուժ: Հաշվի առնելով այս հանգամանքները՝ տարբեր երկրներ իրենց սփյուռքի մաս կազմող այդ հանրությունների գիտելիքներից և պետական կառույցներում մեծ հեղինակություն ունեցող անհատների գործունեությունից օգտվելու հսկայական փորձ ունեն:

Հատկանշական է, որ իսրայելական, հնդկական, չինական, ճապոնական, հունական նորաստեղծ շատ ՈւԿ-ներ կանգնեցին կարևորագույն, այն է՝ ինտելեկտուալ ռեսուրսներով ապահովվելու ինդրի առջև: Մա ստիպեց, որպեսզի կենտրոններն օգտվեն սփյուռքի գիտական-փորձագիտական ռեսուրսներից՝ նպաստելով նաև միջազգային կապերի հաստատմանն արտերկրի նույնանման կառույցների հետ:

Մյուս կողմից, տարբեր երկրներում՝ ԱՄՆ-ում, Եվրամիությունում գործող վերլուծական կառույցների աճի առկա միտումները նպաստել են ակադեմիական շրջանակներից դուրս հումանիտար գիտական մտքի զարգացմանը և նոր որակ հաղորդել քաղաքագիտական-ռազմավարական մշակումներին: Արտերկրի ՈւԿ-ներում աշխատող փորձագետներն ունեին ռազմավարական մշակումների փորձ և գիտելիք: Չօգտվել այդ ոլորտում նման փորձառություն ունեցող ռեսուրսից՝ մեծ շռայլություն կլիներ վերջիններիս կողմից:

Հատկանշական է, որ որոշ երկրների հաջողվել է մեծ առաջընթաց գրանցել՝ այդ կապերը հասցնելով ինստիտուցիոնալ մակարդակի, ներգրավելով մտավոր ռեսուրսներին ցանցային (*network*) աշխատանքներում, կենտրոնանալով հիմնականում պետական առաջնահերթ նշանակության ռազմավարական ծրագրերի մշակման գործընթացի վրա: Ցանցային աշխատանքին զուգահեռ՝ մի շարք երկրներ հետևողական աշխատանքի և տևական համագործակցության արդյունքում կարողացել են նաև մի նոր մակարդակ դուրս գալ՝ հիմնադրել վերլուծական կառույցներ արտերկրում, ինչը համարվում է ՈւԿ-ների զարգացման ցուցիչներից մեկը: Հակիրճ անդրադառնանք մի քանի երկրների փորձին:

Համարվում է, որ չինական սփյուռքն ամենամեծն է: Տարբեր գնահատականներով՝ այն հասնում է 45-80 մլն-ի՝ ցրված 150 երկրներում: Գիտական սփյուռքի հետ աշխատանքներ ծավալելու չինացիների փորձերն իսրայելականի հետ զուգահեռ են ընթացել: Մի կողմ թողնելով իսրայելական փորձը, որտեղ շատ սահուն էին ընթացել արտերկրի վերլուծական կառույցներում ընդգրկված ազգությամբ հրեա վերլուծաբանների ու գիտնականների հետ տարվող աշխատանքները, չինականն իր գործելաճով առանձնահատուկ էր: Նախ՝ չինական սփյուռքի գիտավերլուծական կարողություններն օգտագործվեցին առաջին հերթին Չինաստանի տնտեսության մեջ բեկում մտցնելու առումով, և երկրորդ՝ արտերկրում գործող քաղաքական և ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող ինստիտուտներում աշխատող չինացիները ԱՄՆ-Չինաստան ոչ այնքան բարենպաստ հարաբերություններում դարձան միջնորդող օղակ՝ հանդես գալով որպես Չինաստանի արտաքին քաղաքականությանն աջակցող ուժեր:

1998թ. չինական իշխանությունները վերակազմավորեցին Չինաստանի Գիտությունների ակադեմիան, որի արդյունքում, մի կողմից, կրճատվեցին գիտական ինստիտուտները, մյուս կողմից՝ ձեռնարկվեցին քայլեր արտերկրի բարձր որակավորում ունեցող չինացի գիտնականներին և փորձագետներին ներգրավելու հեռավար և տեղում իրականացվող ծրագրերում, բավական բարձր վարձատրությամբ¹: Ֆինանսավորման խնդիրը լուծելու նպատակով 2004թ. ստեղծվեց «Բնական գիտությունների ազ-

¹ Жуджунь Д., Ковалев М., Новик В., Феномен экономического развития Китая, Минск, Издательский центр БГУ, 2008, с. 27.

գային ֆոնդ» կազմակերպությունը, որի ֆինանսական կարողությունները հասնում էին 451 մլն դոլարի (2004): Կազմակերպությունն աջակցեց չինական ծագում ունեցող ամերիկաբնակ գիտնականներին՝ ներգրավվելու երկրի հետազոտական ծրագրերում՝ ստեղծելով սփյուռքի հետ համագործակցելու նոր ձևաչափ¹:

Այնպես որ, տնտեսական և քաղաքական շարժառիթներով էր պայմանավորված սփյուռքի ներուժի օգտագործումը: Այս ողջ շրջայական և անընդմեջ գործընթացն իրականացավ պետության անմիջական մասնակցությամբ: Այն հնարավոր դարձրեց սփյուռքի մտավոր/բիզնես էլիտայի համախմբումը տարբեր ոլորտներում առկա խնդրահարույց առաջադրանքների լուծման շուրջ, որը հետագայում մեծ արդյունքներ գրանցեց: Սփյուռքի մտավոր այդ հատվածին ներգրավեցին ոչ միայն կարծիքներ հայտնելու և քննարկումներ անցկացնելու նպատակով, այլև անմիջականորեն նրանց վստահեցին գործնական քայլեր կատարել, որոնցից մեկն էլ տնտեսական բարեփոխումներ իրականացնելու նախաձեռնությունն էր: Չինական փորձը ցույց տվեց, որ սփյուռքն անգնահատելի դերակատարում կարող է ունենալ ցանկացած ոլորտի զարգացման համար:

Սփյուռքի գիտավերլուծական շերտի հետ համագործակցությանը միտված այլ երկրների շարքում հետաքրքիր է նաև Իսրայելի քաղաքականությունը: Ինչպես Չինաստանը, այնպես էլ Իսրայելը փորձում էին սփյուռքի գիտական ներուժն օգտագործել նորաստեղծ երկրի տնտեսության զարգացման նպատակով: Ամերիկա-իսրայելական գիտական համագործակցության շնոր-

¹ *Миронин С., Утечка мозгов - объективный анализ,*
<http://www.russianengineering.narod.ru/engineering/emigration.htm>

հիվ 1972թ. հիմնադրվեց Ամերիկա-իսրայելական գիտական հիմնադրամը (*The U.S. – Israel Binational Science Foundation – BSF*): Այս հիմնադրամը սուբսիդավորում է գիտության տարբեր ոլորտներին առնչվող հետազոտական ծրագրեր՝ մարդաբանությունից մինչև բիոթեժկական ինժեներիա, ֆիզիկա և շրջակա միջավայրի պահպանության հարցեր: Հիմնադրման օրվանից *BSF*-ը տրամադրել է ավելի քան չորս հազար հետազոտական դրամաշնորհներ շուրջ 480 մլն դոլարի չափով: Նշյալ հիմնադրամին հաջորդեց 1978թ. Գյուղատնտեսության բնագավառում ամերիկա-իսրայելական հետազոտությունների և մշակումների համատեղ հիմնադրամը (*United States-Israel Binational Agricultural Research and Development Fund – BARD*), որը կոչված էր իրականացնելու և աջակցելու երկու երկրների գյուղատնտեսության համար մեծ նշանակություն ունեցող հետազոտություններին և ինովացիաների զարգացմանը¹: Այնպես որ, բնագիտության ոլորտում արտերկրի հետ գիտատեխնիկական համագործակցությունը զգալի օգուտներ բերեց Իսրայելին, որում մեծ էր ԱՄՆ-ում և այլ երկրներում բնակվող ազգությամբ հրեա գիտնականների դերը:

Գալով վերլուծական կենտրոններին՝ պետք է փաստենք, որ այդ ներուժից օգտվելու առաջին փորձերն Իսրայելն իրականացրեց 1950-ական թթ.: ԱՄՆ վերլուծական կենտրոնների շարքում քաղաքական շրջանակներում բավական մեծ հեղինակություն է վայելում «Հանրային կապերի ամերիկա-իսրայելական կոմիտեն» (*American Israel Public Affairs Committee, AIPAC*), որը համարվում է «ուղեղային կենտրոն»: Կենտրոնը հիմնադրվել է ամե-

¹ *Մարության Հ.*, Իսրայելի մրցունակությունը և գիտության դերը, «Գլոբուս. Ազգային անվտանգություն», 2009, թիվ 4 (8), էջ 47-48:

րիկաբնակ հրեաների կողմից 1954թ., որի նպատակն էր երիտասարդ հրեական պետության համար տնտեսական, քաղաքական և ռազմական աջակցություն ապահովել ԱՄՆ կառավարության կողմից: AIPAC-անմիջական նախաձեռնությամբ Իսրայելը 1994թ. ԱՄՆ-ից տնտեսական և ռազմական ոլորտների զարգացման հեռանկարով ստացել է շուրջ 3 մլրդ դոլար, որից 80 մլն դոլարը նախատեսվել է հրեաների հայրենադարձության համար¹: AIPAC-ը յուրաքանչյուր տարի նախագահների և վարչապետերի մակարդակով կազմակերպում է խոշոր հավաքներ, քաղաքական բնույթի գիտաժողովներ՝ ԱՄՆ-ից և Իսրայելից հրավիրված քաղաքական գործիչների, երկու երկրների հայտնի քաղաքագետների, փորձագետների, գիտնականների մասնակցությամբ: Հատկանշական է, որ Իսրայելը ԱՄՆ ՈւԿ-ներում աշխատող ազգությամբ հրեա վերլուծաբանների հետ սկսեց համագործակցել հենց այս շրջանակներում տեղի ունեցած գիտաժողովներից հետո: Նրանցից շատերն այսօր համագործակցում են իսրայելական հեղինակավոր Ռազմավարական հետազոտական կենտրոնների հետ՝ որպես ասոցիացված աշխատակիցներ²:

Վերջին տարիներին սփյուռքի գիտական ներուժին սկսել են ուշադրություն դարձնել ԱՊՀ մի շարք երկրներ՝ Ռուսաստանը³, Մոլդովան, Բելառուսը, որոնք դեռ նման ձևաչափով հնարա-

¹ *Лендман С.*, AIPAC хочет воевать,

http://news.putc.org/news/aipac_khochet_voevat/2012-08-21-1279.

² Իսրայելի պետությանը տարբեր հարցերում աջակցող ԱՄՆ-ում գործող վերլուծական կենտրոններից հայտնի է նաև «*Jewish Institute for National Security Affairs*»-ը, որը ստեղծվել է տեղի հրեական համայնքի օգնությամբ:

³ Տե՛ս *Осина А.*, Российская научная диаспора и подходы к сотрудничеству с ней для развития российской науки, “Теория и практика общественного развития”, 2013, № 8.

վոր համագործակցության մեխանիզմների մշակման փուլում են: Հարկ է նշել, որ այդպիսի խոշոր նախագծերի իրականացման համար չափազանց մեծ կարևորություն է տրվում այս ուղղությամբ նեղ թեմատիկ գիտաժողովների անցկացմանը: Մասնավորապես, 2010թ. տարբեր երկրներից հրավիրված ռուսական ծագում ունեցող գիտնականների և ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող ինստիտուտների վերլուծաբանների անմիջական մասնակցությամբ Սանկտ Պետերբուրգում տեղի ուեցավ «Գիտական սփյուռքը և Ռուսաստանի գիտության ապագան» խորագրով գիտագործնական կոնֆերանս¹:

Կարծում ենք, այս կարգի գիտաժողովներ անցկացնելը Հայաստանում շատ նպատակահարմար է, քանի որ որքան էլ փորձենք սփյուռքին մասնակից դարձնել գիտական և ռազմավարական հետազոտություններին, անհրաժեշտ է նախապես պատրաստ լինել լսելու այդ հանրույթի կարծիքներն ու տեսակետներն այս հարցի շուրջ: Մոլդովան, Ռուսաստանը, Բելառուսը և մի քանի այլ երկրներ հենց այս տրամաբանությամբ էլ շարժվում են: Հետաքրքիր է, որ Ռուսաստանը սփյուռքի գիտնականների և վերլուծաբանների ցանկում ներառում է նաև ազգությամբ հայերի, որոնք ծնունդով Ռուսաստանից են և, փաստորեն, իրենց գիտական կարողությունները ներդնում են այդ երկրում:

Միջազգային փորձին անդրադառնալիս հնարավոր չէ շրջանցել Թուրքիան, որի աշխատանքները, հատկապես «ուղեղային կենտրոնների» հետ, անմիջականորեն վերաբերում են ՀՀ,

¹ Գիտաժողովի զեկույցներին ծանոթանալու համար տե՛ս Научная диаспора и будущее российской науки (конференция 2010), <http://www.lektorium.tv/course/?id=22763>.

ԼՂՀ և Սփյուռք եռամիասնությանը: Արտերկրի փորձագիտական ռեսուրսներին պետական առաջնահերթ խնդիրներին հաղորդակից դարձնելու և ընդհանուր նպատակների շուրջ մոբիլիզացնելու հարցում վերջին տասնամյակում մեծ ակտիվություն է ցուցաբերում Թուրքիան: ԱՄՆ-ում և Մեծ Բրիտանիայում թուրքական ֆինանսավորմամբ «ուղեղային կենտրոններ» ունենալը, ինչպես Իսրայելի և մի շարք այլ երկրների պարագայում է, ընդօրինակելի է դարձել Թուրքիայի համար: Վերջիններս դիտվում են որպես այլընտրանքային «դիպլոմատուս» կամ լոբբիստական խմբեր, որոնցում ընդգրկվում են առաջին հերթին արտերկրի առաջատար բուհերի և «ուղեղային կենտրոնների» ազգությամբ թուրք աշխատակիցները: Կան բազմաթիվ կառույցներ, որոնք մոբիլիզացնում են արտերկրի թուրք ինտելեկտուալներին տարբեր ինստիտուտների, քաղաքական պլատֆորմների շուրջ, և այսպես կոչված «վերլուծաբանների համագլխի լիգա» ստեղծելու ճանապարհին են: Արտերկրում հիմնադրված թուրքական ռազմավարական հետազոտություններ իրականացնող կենտրոններից են Մեծ Բրիտանիայում՝ Ռազմավարական հետազոտությունների և վերլուծությունների կենտրոնը (*CESRAM*), ԱՄՆ-ում՝ Քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական հետազոտությունների հիմնադրամը (*SETA*), Լոբբիստական ռազմավարական հետազոտությունների կենտրոնը (*LOBISAV*), Ֆրանսիայում՝ Բոսֆորի ինստիտուտը և այլն:

Հատկանշական է, որ թուրքական վերլուծական շրջանակներից սերած ներկայիս արտգործնախարար Ահմեթ Դավութօղլուն բարձր է գնահատում այս կառույցների դերը երկրի

ներքին և արտաքին քաղաքականության զարգացումներում՝ դրանք ծառայեցնելով որպես այլընտրանքային «դիպկորպուս»՝ վերջիններիս միջոցով վարելով նաև Թուրքիա-Հայաստան հարաբերություններում սեփական դիրքորոշումներն առաջ մղելու քաղաքականություն: Նման պայմաններում Հայաստանի գիտական և հատկապես փորձագիտական հանրույթը մշտապես բախվելու է այս կառույցների՝ թուրքական պետության կողմից հրամցված տեսակետներին, առաջարկվող այս կամ այն քաղաքական բանաձևերին: Այս իրավիճակը մեզ թելադրում է համախմբել ՀՀ և Սփյուռքի առկա գիտական, փորձագիտական մտավոր ռեսուրսները, ինչը թույլ կտա Հայության առջև ծառայած ռազմավարական նշանակության ցանկացած հարցում կարծիքների և տեսակետների փոխանակման միջոցով ձևավորել ընդհանուր մոտեցում՝ թուրքական «հինգերորդ իշխանության» քայլերին դիմագրավելու համար:

Այնուամենայնիվ, սփյուռքի գիտավերլուծական հանրույթի հետ կապեր հաստատելու տարբեր երկրների որոշման վրա ազդել են մի շարք գործոններ, որոնցից կարելի է առանձնացնել.

- Սփյուռքի հետ կապերի և համագործակցության նոր ձևաչափի ստեղծումը
- Տարբեր ոլորտներում բարեփոխումներ իրականացնելու անհրաժեշտությունը
- Ներքին և արտաքին քաղաքականության մեջ փոփոխությունների կատարումը
- Նոր որակի հաղորդումը ռազմավարական մշակումներին
- Հետազոտական նոր ոլորտների ներբերումը (քաղաքական կանխատեսումներ և այլն)

- Կադրերի պատրաստումը, փորձի փոխանակումը
- Քարոզչական (լրբբիստական) գործունեությունը և այլն:

Այսպիսով, սփյուռքի գիտավերլուծական հանրույթի հետ համագործակցող այլ երկրների հաջողությունը պայմանավորված էր երկու գլխավոր հանգամանքներով՝ պետական միջամտությամբ և գործարար աշխարհի անմիջական աջակցությամբ: Պետական իշխանություններն ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին փորձագիտական և ակադեմիական ռեսուրսները դիտարկեցին որպես տնտեսական, գիտակրթական, քաղաքական և այլ ոլորտներին վերաբերող քննարկումները հարստացնող ռեսուրս:

3.2 Համագործակցության առաջարկվող ուղիներ

Ներկայում արտերկրի հայության մտավոր ներուժը Հայության խնդիրների լուծմանը ծառայեցնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել արդի պայմաններին բնորոշ մի շարք իրողություններ: Այդպիսիք են.

- Արտերկրում ինտելեկտուալ ոլորտում բարձր դիրքի հասած հայազգի մտավորականները կտրված են համայնքային կյանքից՝ գրեթե ամբողջությամբ և անմիջականորեն ինտեգրված լինելով տվյալ երկրի հասարակությանը: Նրանց մտավոր գործունեության արդյունքները կարծես թե լիովին ի սպաս են դրվում այդ երկրների պետական-քաղաքական կառույցներին՝ ծառայեցվելով վերջիններիս ազգային շահերին:

- Մեր օրերում նրանց հայրենադարձությունը՝ վերադարձը և բնակությունը Հայաստանում, իրատեսական չէ՝ հաշվի առնելով, մի կողմից, նրանց խոր ինտեգրվածությունն իրենց երկրների կյանքում, մյուս կողմից՝ ՀՀ ոչ այնքան բարենպաստ պայմանները:

Այս իրողությունները հաշվի առնելով՝ նպատակահարմար է շեշտը դնել արտերկրի հայ գիտնականների և փորձագետ-վերլուծաբանների հետ հեռավար աշխատանքի վրա, ինչը կարող է ստանալ դրսևորման հետևյալ ձևերը.

Անհատական հետազոտությունների պատվիրում: Հայաստանի և Հայության համար հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաներով կարելի է բարձրորակ հետազոտություններ պատվիրել Սփյուռքի ներկայացուցիչ հայ փորձագետներին:

Կոլեկտիվ հետազոտությունների պատվիրում: Նման թեմաներով կարելի է պատվիրել նաև կոլեկտիվ հետազոտություններ, որում ընդգրկված կլինեն Սփյուռքի մեկից ավելի փորձագետներ և գիտնականներ: Այս կերպ, ըստ էության, կձևավորվեն Սփյուռքի հայ փորձագետների աշխատանքային խմբեր: Կարող են կատարվել նաև կոլեկտիվ հետազոտություններ՝ դրանցում ներգրավելով սփյուռքահայ և հայաստանաբնակ մասնագետների:

Տարբեր ձևաչափերով հանդիպում-քննարկումների կազմակերպում: Կոնկրետ խնդիրների շուրջ (ԼՂՀ հիմնահարց, հայթորքական հարաբերություններ, Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն և այլն) կարելի է Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների ու փորձագետների մասնակցությամբ կազմա-

կերպել պարբերական գիտաժողովներ, սեմինարներ, կլոր սեղաններ և այլ ձևաչափերով հանդիպում-քննարկումներ: Նպատակահարմար է լայնորեն կիրառել ժամանակակից հեռահաղորդակցության միջոցների հնարավորությունները (օրինակ՝ առցանց դասախոսությունների, գիտաժողովների և այլնի կազմակերպում):

Հարկ է նշել, որ 2012թ. նոյեմբերին ՀՀ Սփյուռքի նախարարության, ԵՊՀ-ի և «Նորավանք» ԳԿՀ-ի կողմից կազմակերպված Քաղաքագետների և միջազգայնագետների համահայկական համաժողովը, թեևս, այս ուղղությամբ առաջին քայլն էր: Համաժողովի թեման ընդհանրական էր՝ «21-րդ դարի մարտահրավերները և Հայաստանի անվտանգության հիմնախնդիրները», ինչն առաջին նմանատիպ համաժողովի համար բնական է: Հետագա նման համաժողովների կազմակերպման ժամանակ, սակայն, թեմատիկայի ընտրության հարցում նպատակահարմար է կենտրոնանալ ավելի նեղ խնդիրների վրա:

Արտերկրի հայ գիտնականների և փորձագիտական հանրության հետ հեռավար աշխատանքի դյուրացումը և արդյունավետության բարձրացումն անխուսափելիորեն ենթադրում են նաև ինստիտուցիոնալ կառույցների ստեղծում, որոնց ամբողջությունը պետք է ունենա ցանցային նկարագիր: Ըստ այդմ՝ նպատակահարմար է տարբեր երկրներում (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Ֆրանսիա և այլն) հասարակական կազմակերպությունների կարգավիճակով ստեղծել հայ փորձագետների միություններ: Ակնհայտ է, որ նման կառույցների հետ աշխատանքն ավելի մեծ արդյունավետություն կարող է գրանցել, քան առանձին անհատ փորձագետներինը:

Ցանցային կառուցվածքը ենթադրում է, որ առանձին երկրների հայ փորձագետներին միավորող կառույցներն իրենց հերթին միավորվեն տարածաշրջանային, իսկ վերջիններս էլ՝ համահայկական միության մեջ: Այս պարագայում, բացի այն, որ Սփյուռքի մտավոր ներուժի կազմակերպումը կստանա ցանցային կառույցի տեսք, ևս մեկով կավելանա նաև համազգային կառույցների թիվը: Իսկ համազգային կառույցների հետ աշխատանքը շատ ավելի արդյունավետ է դարձնում Հայաստան-Սփյուռք գործակցությունը:

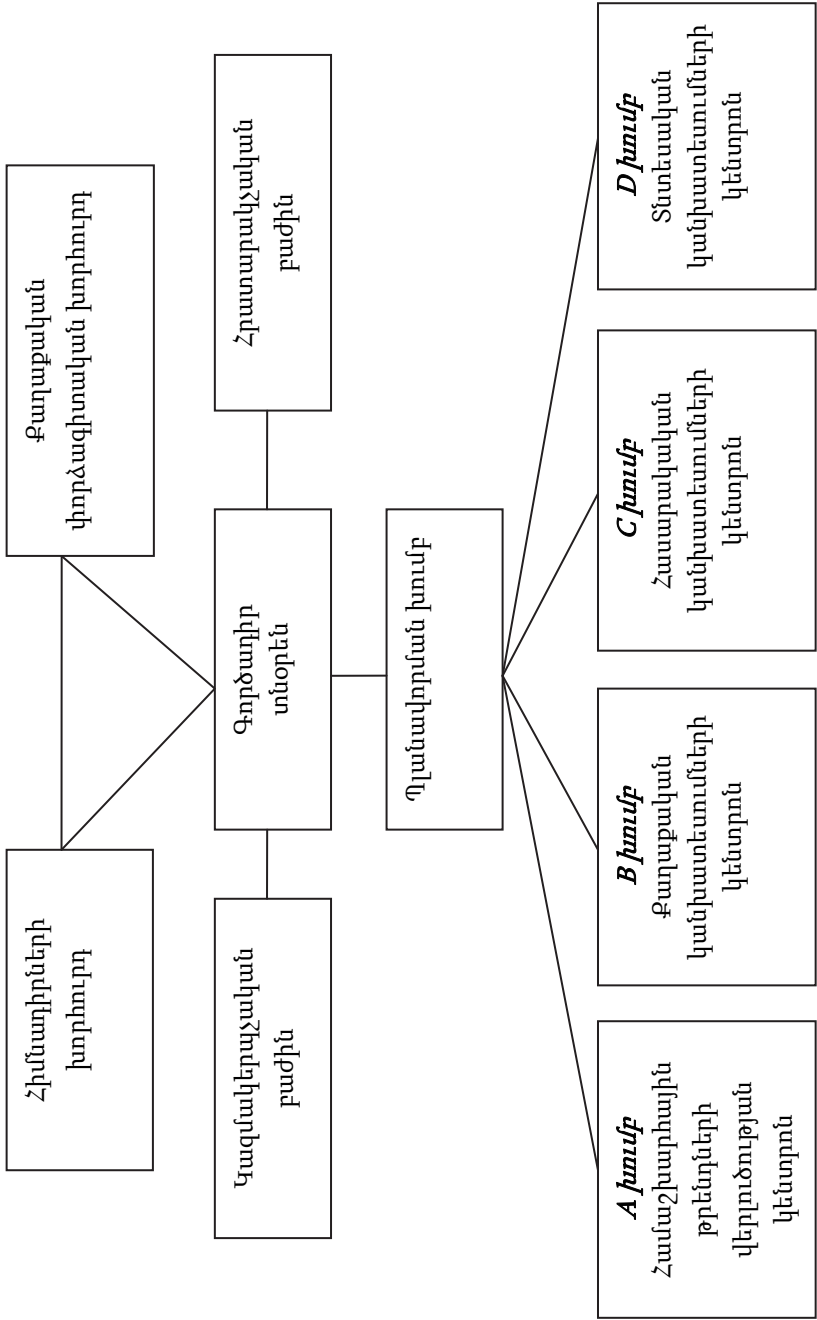
2012թ. Հայաստանում ստեղծված Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտը (*ՀՀՑԻ - Armenian Research Network Institute*) կարելի է դիտել որպես այս ուղղությամբ կատարված առաջին քայլ: Առաջին փուլում այս ինստիտուտը՝ ցանցային կազմակերպչական մեթոդների կիրառմամբ, պետք է ձևավորի ազգային փորձագիտական հանրություն:

ՀՀՑԻ կառուցվածքն ու աշխատանքի սկզբունքները

Ենթադրվում է ՀՀՑԻ աշխատանքներն իրականացնել հետևյալ մեթոդներով.

1. Վերլուծել առաջատար այլ գիտական կենտրոնների կանխատեսումներն ու սցենարները գլոբալ և տարածաշրջանային զարգացումների վերաբերյալ քաղաքականության, հասարակագիտության և տնտեսության ոլորտներում: Այս գործառույթը պետք է իրականացնի հայաստանյան վերլուծաբանների հատուկ ընտրված խումբը՝ *Համաշխարհային թրենդների վերլուծության կենտրոնի* աշխատակիցները (**A** խումբ, տե՛ս *Գծանկար 1*):

Գծանկար 1
 Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտի (ՀՀՏԻ) կառուցվածքը

2. Պատվիրել կանխատեսումային աշխատանքներ նախապես որոշված չափանիշներով ընտրված փորձագետների սահմանափակ (բայց ոչ երկուսից պակաս յուրաքանչյուր ոլորտում) շրջանակին: Այս մեթոդը, որը կիրառվում է ռեսուրսների խնայողության նպատակով, պայմանականորեն կարելի է անվանել «ֆոկուս Դելֆի», քանի որ այն՝ ի տարբերություն «լիարժեք Դելֆիի», չի պահանջում մեծ թվով փորձագետների մասնակցություն: Այս աշխատանքն իրականացնում են Հայաստանի և Սփյուռքի առաջատար փորձագետները՝ ինստիտուտի քաղաքական կանխատեսումների (*B*), հասարակական կանխատեսումների (*C*) և տնտեսական կանխատեսումների (*D*) կենտրոնների կազմակերպչական շրջանակում:
3. *A* խմբի աշխատակիցները պետք է իրականացնեն *B*, *C* և *D* խմբերի արդյունքների տրամաբանական, հարաբերական և կոնտենտ վերլուծություն:
4. *A*, *B*, *C* և *D* խմբերն աշխատանքների հետազոտական փուլի ավարտից հետո պետք է համատեղ քննարկեն ստացված արդյունքները միջդիսցիպլինար մոտեցումների և «ուղեղային գրոհի» մեթոդների կիրառմամբ: Քննարկումների հիման վրա կազմվում են ամփոփիչ փաստաթղթեր, և համատեղ մշակվում է ընթացակարգ՝ հետազոտությունների հաջորդ փուլի իրականացման համար:
5. Ամփոփիչ փաստաթղթերը և դրանց հիման վրա կազմված առաջարկությունները և հետագա հետազոտությունների պլանները ներկայացվում են Հայաստանի և հայկական

հանրության մակարդակով որոշումներ կայացնելու համար պատասխանատու պետական և ազգային կառույցներին:

6. Նյութերի մի մասը հրապարակվում է տարեգրքերի տեսքով և լայնորեն տարածվում տեղեկատվական դաշտում (ելնելով «ապագայի ձևավորումը ապագայի կանխատեսումների մասին տեղեկատվության միջոցով» հայեցակարգից):

Նախատեսվում են *ՀՀՑԻ* ստեղծման, կառավարման և գործունեության հետևյալ կազմակերպչական սկզբունքները.

1. *ՀՀՑԻ* հիմնադրման վերաբերյալ քաղաքական որոշումների ընդունում:
2. Պետական և քաղաքական կառույցների վերին օղակների և Հայաստանի ու Սփյուռքի ազգային կապիտալի ներկայացուցիչներից կազմված Հիմնադիրների խորհրդի (*ՀԽ*) ձևավորում:
3. Հայաստանի պետական, քաղաքական և հետազոտական կառույցների ներկայացուցիչներից բաղկացած քաղաքական փորձագիտական խորհրդի (*ՔՓԽ*) ձևավորում: *ՔՓԽ* կազմում ընդգրկված է գործադիր տնօրենը, որին հաստատում է *ՀԽ*-ն:

ՔՓԽ գործառույթներն են.

- *ՀՀՑԻ* մանրամասն կառուցվածքի մշակում (*պլանավորման խմբի* հետ համատեղ) և աշխատակիցների հաստիքացուցակի ձևավորում (տե՛ս *Գծանկար 1*),
- *A* կենտրոնի և *պլանավորման խմբի* հետ համատեղ առաջնային համազգային խնդիրների ցանկի կազմում, հետազոտությունների թեմատիկայի ճշգրտում և աշխատանքների առաջին փուլի պլանի հաստատում,
- *կազմակերպչական բաժնի* կողմից առաջարկված, նախագծի իրականացմանը ներգրավված հայրենական և օտարերկրյա փորձագետների կազմի հաստատում,
- *A* կենտրոնի և *պլանավորման խմբի* հետ համատեղ *B, C և D* կենտրոնների աշխատանքների մշտադիտարկում և վերահսկողություն (տեսակոնֆերանսների ժամանակ միջանկյալ հաշվետվությունների և քննարկումների վերլուծության միջոցով),
- աշխատանքների ավարտից հետո *կազմակերպչական բաժնի* հետ համատեղ ՀՀՑԻ ամենամյա կոնֆերանսի կազմակերպում՝ ստացված արդյունքները քննարկելու և պետական, քաղաքական և ազգային կառույցներին ներկայացնելու համար:

ՔՓԽ-ն նաև որոշումներ է կայացնում ՀՀՑԻ աշխատությունների հրատարակման շուրջ՝ *հրատարակչական բաժնի* միջոցով:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հետազոտության արդյունքներից հետևում է, որ արտերկրի գիտավերլուծական կառույցներում աշխատում են մեր բազմաթիվ հայրենակիցներ: Ներկայացվել են տեղեկություններ ավելի քան 500 մասնագետների մասին, սակայն այս թիվը հեռու է սպառիչ լինելուց: Նրանց մեծ մասը գործում է երկու առանցքային երկրում՝ Ռուսաստանում և ԱՄՆ-ում: Ռուսաստանում սույն աշխատության մեջ դիտարկված հայ մասնագետների թիվը գերազանցում է 250-ը, իսկ ԱՄՆ-ում՝ 120-ը:

Միևնույն ժամանակ, մեր ստացած տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ արտերկրի հայ գիտավերլուծական հանրությունը, ընդհանուր առմամբ, համախմբված չէ: Սփյուռքում չափազանց քիչ են հայ գիտնականներին և վերլուծաբաններին միավորող ինստիտուցիոնալ կառույցները: Մտահոգիչ է նաև այն, որ հայ մասնագետները միշտ չէ, որ կապ են պահպանում և համագործակցում իրենց հայաստանյան գործընկերների հետ:

Վերոհիշյալ մտահոգիչ երևույթների վերհանումը կամ «ախտորոշումը» հուշում է Սփյուռքի գիտավերլուծական հանրության հետ տարվելիք աշխատանքի հիմնական նպատակներն ու օրակարգը: Որպես այդպիսի խնդիրներ կարելի է մատնանշել հետևյալները.

1. *Արտասահմանյան երկրներում աշխատող հայ գիտնականների և վերլուծաբանների միջև փոխադարձ կապերի աշխուժացումը:* Ատոմացվածության հաղթահարմանն ուղղված այս խնդրի լուծումը ենթադրում է արտերկրի հայ համայնքների ներկայացուցիչ գիտնականների և փորձագետների տարբեր ձևաչափերով համագործակցության և փոխադարձ շփումների ընդհանուր դաշտի ապահովում: Այս հարցի լուծման տեսակետից կարևոր նշանակություն ունի նաև Սփյուռքի համայնքներում հայ գիտնականներին միավորող ինստիտուցիոնալ կառույցների ստեղծումը:
2. *Սփյուռքի հայ գիտնականների և վերլուծաբանների կողմից Հայաստանի համար հրատապ հետազոտությունների խթանումը:* Սույն խնդիրը նպատակ ունի Սփյուռքի հայ մտավոր ներուժը համադասել համազգային խնդիրների իրականացմանը: Անհրաժեշտ է արտերկրի ակադեմիական կառույցներում և վերլուծական կենտրոններում աշխատող հայ մասնագետների համար ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որպեսզի նրանք կատարեն նաև հետազոտություններ և նախագծեր Հայաստանի համար հրատապ խնդիրների վերաբերյալ:
3. *Հայաստանի հետ կապերի ամրապնդումը:* Այս խնդիրը նպատակ է հետապնդում խթանել գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցությունը: Արդի փուլում ստեղծված իրողությունները հուշում են, որ մտավոր գործունեության ոլորտում Հայրենիք-Սփյուռք համագործակցության հարցում նպատակա-

հարմար է շեշտը դնել հեռավար աշխատանքի վրա: Այն ենթադրում է արտերկրի հայ գիտնականներին և փորձագետներին անհատական և կոլեկտիվ հետազոտությունների պատվիրում, ժամանակակից հեռահաղորդակցային տեխնոլոգիաների կիրառմամբ առցանց գիտաժողովների, աշխատաժողովների, դասախոսությունների կազմակերպում և այլն: Գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Հայրենիք-Սփյուռք համակարգված փոխգործակցության ապահովման տեսակետից կարևորագույն նշանակություն կարող է ունենալ Հայաստանի և Սփյուռքի գիտական և փորձագիտական հանրությունները միավորող համազգային ցանցային կառույցի գործունեությունը: Որպես նման կառույց կարելի է դիտել 2012թ. Հայաստանում ձևավորված, բայց դեռ իրապես չգործող Հայկական հետազոտությունների ցանցային ինստիտուտը (ՀՀՑԻ):

Ինչպես ցույց է տալիս միջազգային (մասնավորապես՝ չինական և հրեական) փորձը, գիտավերլուծական աշխատանքի բնագավառում Սփյուռքի հետ համակարգված փոխգործակցությունն էական նշանակություն ունի կոնկրետ պետությունների և ազգերի զարգացման համատեքստում:

РЕЗЮМЕ

Из результатов исследования следует, что за пределами Армении в научно-исследовательских структурах работает множество наших соотечественников. В книге представлены сведения о более чем 500 таких специалистов, однако это далеко не исчерпывающая цифра. Большинство из них задействовано в двух ключевых странах – России и США. Численность рассмотренных в этой работе армянских специалистов в России превышает 250, а в США – 120 человек.

Вместе с тем анализ полученных нами данных указывает на то, что армянское научно-аналитическое сообщество зарубежья в целом слабо консолидировано. В Диаспоре крайне мало институциональных структур, объединяющих армянских ученых и аналитиков. Беспокоит также то, что армянские специалисты не всегда поддерживают связи с Арменией и не сотрудничают со своими армянскими коллегами.

Выявление или «диагностика» упомянутых, вызывающих беспокойство явлений подсказывает основные цели и повестку работы, которую нужно проводить с армянским научно-аналитическим сообществом за рубежом. В качестве таких задач можно указать следующие:

1. *Активизация взаимосвязей между работающими за рубежом армянскими учеными и аналитиками.* Решение этого вопроса, нацеленной на преодоление атомизированности, предполагает обеспечение общего пространства для разноформатного сотрудничества и контактов ученых и экспертов из армянских общин. В плане решения этой задачи важное значение имеет и создание институциональных структур, объединяющих армянских ученых Диаспоры.
2. *Стимулирование актуальных для Армении исследований, проводимых армянскими учеными и аналитиками Диаспоры.* Эта задача нацелена на задействование интеллектуального потенциала Диаспоры в решении общенациональных проблем. Необходимо создавать такие условия для работающих в зарубежных академических структурах и «мозговых центрах» армянских специалистов, чтобы они выполняли бы также исследования и проекты по актуальным проблемам Армении.
3. *Укрепление связей с Арменией.* Данная задача нацелена на стимулирование сотрудничества Родина-Диаспора в сфере научно-аналитической работы. Сложившиеся на данном этапе реалии подсказывают, что в сфере интеллектуальной деятельности в вопросе сотрудничества целесообразно акцентировать дистанционную работу. Она предполагает стимулирование индивидуальных и коллективных исследований армянских ученых и экспертов Диаспоры, организацию и проведение он-лайн конференций, семинаров, лек-

ций с использованием современных коммуникационных технологий и т.д. В плане обеспечения скоординированного взаимодействия в сфере научно-аналитической работы важнейшее значение может иметь создание общенациональной сетевой структуры, объединяющей научные и аналитические сообщества Армении и Диаспоры. В качестве подобной структуры можно рассматривать созданный в 2012г. в Армении, но реально еще не действующий Сетевой институт армянских исследований (СИАИ).

Как показывает международный (в частности – китайский и израильский) опыт, координированное сотрудничество с Диаспорой в научно-аналитической сфере имеет важное значение в контексте развития конкретных государств и национальных обществ.

SUMMARY

The results of this research indicate that there is a large Armenian scientific and analytical community abroad. Information about more than 500 specialists is presented in this book, but this number is far from being exhaustive. Most of them work in two key countries – Russia and the USA. This publication covers more than 250 Armenian specialists in Russia and over 120 in the USA.

At the same time the analysis of the information acquired shows that the Armenian academic and analytical community abroad generally is not unified. There are very few institutional entities uniting Armenian scientists and analysts in the Diaspora. Also, it is a matter of concern that the Armenian specialists do not always maintain contacts with their colleagues in Armenia.

The exposure or “diagnosis” of the aforementioned worrisome issues prompts the main goals and agenda of the work to be carried out with the academic and analytical community of the Diaspora. In this regard the following objectives can be pointed out:

1. *Boosting the ties between Armenian scientists and analysts working abroad.* In order to overcome the fragmentation, it is proposed to create a common framework for cooperation and reciprocal communication in various formats between the Armenian scientists and experts in foreign countries. Creation of

institutional structures bringing together scientists from the Armenian communities is also crucial for addressing this issue.

2. *Promoting studies by Armenian Diaspora scientists and analysts on topics that are imperative for Armenia.* This is aimed at consolidating the intellectual potential of the Armenian Diaspora to achieve nationwide goals. It is necessary to create conditions for the Armenian specialists working at academic structures and analytical centers abroad, so that they conduct studies and research of issues critical for Armenia.
3. *Strengthening the ties with Armenia.* This is aimed at boosting Homeland-Diaspora cooperation in the area of academic and analytical activities. The realities at the current stage indicate that it is more reasonable to focus on distant working as far as the intellectual work is concerned in Homeland-Diaspora cooperation. This implies placing orders with Armenian scientists and experts in foreign countries for individual or collective research, organizing online conferences, webinars, lectures, etc. using modern telecommunication technologies. Activities of a nationwide networking organization uniting academic and expert communities of Armenia and Diaspora would be crucially important in terms of achieving Homeland-Diaspora coordinated partnership in the area of scientific and analytical work. The Armenian Research Network Institute (ARNI) established in Armenia in 2012, but yet inactive, can be regarded as such organization.

As the international (particularly Chinese and Jewish) experience has shown, systematized cooperation with diaspora in the field of scientific and analytical activities has been vitally important in the context of development of certain states and nations.

Նշումների համար

ՍՓՅՈՒՌՔԻ
ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ
ՀԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
*Կազմակերպչական խնդիրներ և
համագործակցության հեռանկարներ*

Հեղինակային խումբ՝
Գագիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Արեստակես ՄԻՄՎՈՐՅԱՆ
Վահրամ ՀՈՎՅԱՆ
Տիգրան ՂԱՆԱԼԱՆՅԱՆ

Տեխնիկական խմբագիրներ՝
Խոնարհիկ ՔԱՐԱՌԻՂԼԱՆՅԱՆ
Լուսինե ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ

«Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամ
ՀՀ, 0026 Երևան, Գարեգին Նժդեհի 23/1
Կայք՝ www.noravank.am
Էլ.-փոստ՝ office@noravank.am
Հեռախոս/ֆաքս՝ + (374 10) 44 04 73

Թուղթը՝ օֆսեթ, ծավալը՝ 12,5 տպ.մամուլ:
Տպաքանակը՝ 250: Տառատեսակը՝ Sylfaen:
Տպագրվել է «Գասպրինտ» ՍՊԸ տպարանում: